

ดิเรกธรรม พุทธธรรม

พุทธทาสภิกขุ

คำขอพระคุณ

ธรรมสภา ขอกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณพระธรรมโกศาจารย์ หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ แห่งสวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้เป็นองค์บรรยาย "ธรรมบรรยาย" ชุดนี้ เป็นอย่างสูง ซึ่งเปรียบเสมือนดวงประทีปส่องทางให้ก้าวไปสู่ความถูกต้อง เพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะกิเลส และเป็นปัจจัยนำไปสู่พระนิพพานแก่ชาวโลกทั้งปวง

ขอกราบขอบพระคุณ ธรรมทานมูลนิธิ องค์การฟื้นฟูพระพุทธศาสนา มูลนิธิเผยแผ่ชีวิตประเสริฐ ธรรมบูชา และสำนักพิมพ์การพิมพ์พระนคร ผู้จัดพิมพ์ในครั้งแรก เป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณ มูลนิธิ - กองทุน - หน่วยงานราชการ - วัด - โรงเรียน และห้องสมุด ที่ได้กรุณาช่วยในการเผยแผ่หนังสือชุด ธรรมบรรยาย ของ ท่านเจ้าคุณพระธรรมโกศาจารย์ หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ

- ธรรมทานมูลนิธิ
- มูลนิธิเผยแผ่ชีวิตประเสริฐ
- มูลนิธิพุทธนิคม เชียงใหม่
- ยูวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย
- มหาจุฬารรณาคาร
- มหามกุฏราชวิทยาลัย
- มูลนิธิวัดสวนแก้ว
- กองทุนเสถียรธรรมสถาน
- ศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา วัดชลประทานรังสฤษฎ์
- พระอาจารย์มหาเดียน อนุจารี แห่งวัดชลประทานรังสฤษฎ์
- พระอาจารย์สุรศักดิ์ สุรญาโณ แห่งวัดชลประทานรังสฤษฎ์
- ศูนย์หนังสือและร้านหนังสือทั่วประเทศไทย

ธรรมสภาได้รวบรวมหนังสือและสื่อธรรมะ ไว้บริการท่านสาธุชน จากสำนักพิมพ์และสำนักปฏิบัติธรรมทั่วประเทศ ท่านที่สนใจเลือกชมได้ที่

ศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา

เลขที่ ๒-๖ ถนนบรมราชชนนี เขตทวีวัฒนา กทม. ๑๐๑๗๐ โทร. ๘๘๘๗๙๕๐

ริมถนนบรมราชชนนี กิโลเมตรที่ ๑๖ ก่อนถึงพุทธมณฑลสถาน เพียง ๒ กิโลเมตร

คริสต์ธรรม พุทธธรรม

(ปาฐกถาเพื่อการทำความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา)

ธรรมสภาจัดพิมพ์ธรรมบรรยาย ของ ท่านพุทธทาสภิกขุ
เพื่อรักษาค้นฉบับที่ถูกต้องและสมบูรณ์
จาก ธรรมทานมูลนิธิ องค์กรฟื้นฟูพระพุทธศาสนา
มูลนิธิเผยแผ่ชีวิตประเสริฐ ธรรมบูชา สำนักพิมพ์การพิมพ์พระนคร
ธรรมสภาขอกราบขอบพระคุณ คณะผู้ทำงาน และผู้ร่วมจัดพิมพ์ครั้งแรกเป็นอย่างสูง

ด้อยแถลง

คนเราทุกคน ไม่ว่าจะเป็นคนชาติใดนับถือศาสนา ไหน ต่างต้องการให้บ้านเมืองของตนมีความสงบร่มเย็น โลก มีสันติภาพ เพื่อที่เราจะได้มีชีวิตอยู่อย่างสงบเย็นเป็นปกติสุข

แต่สภาพตามที่เป็นจริง มันตรงข้ามกับความปรารถนา บ้านเมืองเราและโลกเต็มไปด้วยปัญหาความเดือดร้อนวุ่นวายมากมายเหลือเกิน จนทุกคนหาความปลอดภัยแทบไม่ได้เลย

เหตุที่สภาพตามที่เป็นจริงตรงข้ามกับความปรารถนา ก็เพราะเหตุว่า แต่ละคนๆไม่รู้ว่า เกิดมาทำไม? เกิดมามีหน้าที่ที่จะต้องทำอะไรบ้าง? เป้าหมายสูงสุดของชีวิตและของโลก คืออะไร? หรือสิ่งที่ดีที่สุดในที่เราควรจะได้ควรจะได้ถึงในการเกิดมาชาติหนึ่งนี้ คืออะไร? จะถึงได้อย่างไร? ทำอย่างไรชีวิตและทรัพย์สินของเราจึงจะมีค่ามีราคาสูงสุด? เป็นต้น

ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น? เหตุที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะคนเราส่วนใหญ่ นับถือศาสนากันตามทะเบียน ตามบรรพบุรุษ มองไม่เห็นคุณค่าของศาสนา

“**ความเห็นแก่ตัว**” อันก่อให้เกิดความโลภ โกรธ หลง เป็นต้น^{นี้} มันเกิดแก่คนทุกศาสนาได้เหมือนกัน เมื่ออยากได้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสิ่งที่ให้ “**ความอร่อย**” ทางตา หู จมูก ลิ้น ผิวกาย หากไม่ได้สมอยากก็จะโกรธ หากได้สมอยากก็จะมัวเมาหลงใหลอยู่ในสิ่งนั้น

แต่จากการ **มองชีวิตในด้านใน** ทั้งที่ท่านอาจารย์ สอนโมกข์กล่าวไว้ คือเฝ้ามองเฝ้าสังเกตความรู้สึกในทางจิตใจ อ่านจิตใจตัวเองอยู่เสมอ จะเห็นได้เองว่า ขณะใดที่จิตของคนเราไม่ว่าจะนับถือศาสนาไหน ถูกความโลภโกรธหลงเข้าครอบงำแล้ว มันร้อนมันทรมาน มันเป็นทุกข์เหมือนกันหมด

ในขณะที่จิตว่างจากสิ่งดังกล่าว จิตก็จะสงบเย็น เหมือนกันอีก

หน้าที่ของทุกคน ก็คือทำอะไร ความโลภ โกรธ หลง จึงจะไม่เกิดขึ้นเข้ามาครอบงำจิตใจของเรา

ศาสนาพุทธ ^{นี้}ให้พยายามมองให้เห็นทุกสิ่งตามความเป็นจริง (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) จนไม่ไปยึดมั่นสิ่งใด โดยความเป็นตัวกู—ของกู เป็นศาสนาแห่งปัญญา เรียกว่า **ปัญญาธิกะ**

แต่ท่านที่เห็นคุณค่าของศาสนาสามารถชี้ให้เห็นได้
ว่า โลกจะมีสันติภาพได้ต่อเมื่อทุกคน ทำหน้าที่ ของตน ๆ
ให้ถูกต้องสมบูรณ์

พระพุทธศาสนา “พระพุทธเจ้าบัญญัติแต่เรื่องทุกข์
และความดับไม่เหลือแห่งทุกข์” ดังนั้นพุทธบริษัทจึงมีหน้าที่
ดับทุกข์ดับร้อนให้แก่ตัวเอง และให้แก่เพื่อนมนุษย์ เราดับ
ได้เท่าไรตัวเราเองก็จะได้พบกับสันติสุข โลกมีสันติภาพมาก
ขึ้นเท่านั้น

สันติสุขสันติภาพ นี้แหละคือเป้าหมายสูงสุดของ
ทุกชีวิตและของโลก และนี่แหละคือสิ่งที่ดีที่สุดในที่คนเราควร
จะได้ ควรจะถึงในการเกิดมาชาติหนึ่งนี้

เราใช้ชีวิตและทรัพย์สินไปเพื่อให้เกิดผลดังกล่าวได้
มากเท่าไร ชีวิตและทรัพย์สินของเราก็จะมีค่ามีราคาสูงสุด
มากขึ้นเท่านั้น

ปัญหาว่าจะถึงเป้าหมายสูงสุดดังกล่าวได้อย่างไร ?
ก็ด้วยการทำลายความเห็นแก่ตัวให้หมดไป และทุกศาสนาต่าง
ชี้วิธีทำลายความเห็นแก่ตัว

ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่า ศัตรูอันร้ายกาจของทุกคนไม่ว่าจะนับถือศาสนาอะไร มันคือความเห็นแก่ตัว หรือความโลภ โกรธ หลง นี้เอง

โลกจะมีสันติภาพได้ต่อเมื่อ คนเราแต่ละคนๆ ต่างช่วยกันทำลายความเห็นแก่ตัว

เมื่อเป็นเช่นนั้น ศาสนาจึงมีศาสนาเดียว คือศาสนาแห่งความดับทุกข์ดับร้อนด้วยการทำลายความเห็นแก่ตัวเหมือนกัน แล้วจะไปรังเกียจคนที่นับถือศาสนาอื่นไปทำไม

หนังสือเล่มนี้ ท่านอาจารย์พยายามชี้ให้เห็นในส่วนที่เหมือนกัน ของหลักธรรมในศาสนาคริสต์และศาสนาพุทธ เพื่อศาสนิกชนของทุกศาสนาจะได้รักกันในฐานะเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน

คณะ ผชป. จึงขออนุโมทนาแก่ท่านศาสนิกชนของทุกศาสนาที่จะช่วยกันสร้างโลกให้มีสันติภาพ ด้วยการช่วยตัวเองให้มีสันติสุขก่อน ทุกท่านเป็นอย่างสูง.

คณะ ผชป.

๔/๑ - ๒ ถนนอัมรินทร์ กทม. ๑๐๒๐๐

วันแม่แห่งชาติ ๑๒ ต.ค. ๒๕

ศาสนาคริสต์ ชี้ให้รักผู้อื่น ช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ
เป็นศาสนาแห่งศรัทธา เรียกว่า ศรัทธาธิกะ

ศาสนาอิสลาม ชี้ให้พยายามทำความสงบให้แก่
ตัวเองและผู้อื่น ตามชื่อของศาสนาด้วยความวิริยพากเพียร
เรียกว่า วิริยาธิกะ

แต่แล้วทุกศาสนากงจะหนีความจริงไปไม่พ้นตรงที่
ว่าเหตุที่คนเราเห็นแก่ตัว จนเกิดความโลภ ความโกรธ
ความหลงนั้นก็เพราะไปติดในความสุขทางเนื้อหนังอันเป็นไป
ตามสัญชาตญาณอย่างสัตว์

ความสุขทางเนื้อหนัง มันมีค่าก็ตรงที่มันให้ “รส
อร่อย” ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง กิน—กาม—เกียรติ มันให้รสอร่อย
ทั้งทางตา หู จมูก ลิ้น ผิวกาย ใจ ใจใต้อันเหมือนกัน (อัสสาทะ)

ในทางศาสนาจะชี้ให้เห็นว่าในรสอร่อยนั้นมันมีโทษ
หรืออันตรายอย่างร้ายกาจ (อาทีนวะ) แทรกอยู่ด้วย

เมื่อเป็นเช่นนั้น ในทางศาสนาจึงชี้ข้อบทยวิธเ้าชณะ
มันหรือมีอำนาจเหนือสิ่งทั้งปวงในโลก (นิสสรณะ) ซึ่งมี
รายละเอียดอยู่ในคำบรรยายของท่านอาจารย์สวนโมกข์มากมาย
อันเป็นวิธเ้าชณะตัวเองให้สูงเหนือสัตว์เ้าชณะ

คริสต์ธรรม พุทธธรรม

พุทธทาสภิกขุ

ปาฐกถา ณ ศูนย์ศิลป์ วิทยาลัยพระคริสต์ธรรม
แห่งสภาคริสตจักร ณ ประเทศไทย จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ ๑

การทำความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา

ท่านผู้ฟังทั้งหลาย

การทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างศาสนาด้วย
เจตนาดีต่อกัน ย่อมนำไปสู่ความเข้าใจอันดีต่อกันและ
กัน ความเข้าใจอันดีต่อกันและกัน ย่อมนำไปสู่การมี
ความคิดเห็นและการกระทำที่ไม่กระทบกระทั่งกัน, ความ
ไม่กระทบกระทั่งกัน ย่อมนำไปสู่การรวมกันเป็นหน่วย
แห่งสันติสุขหน่วยเอกของโลก, ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงมี
ความยินดีเป็นอันมาก ที่ได้มาแสดงปาฐกถาในลักษณะที่
เป็นการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างศาสนาในที่นี้.

สิ่งแรกที่จำต้องนำมาทำการเปรียบเทียบ ก็คือ
 ทั้งพระพุทธเจ้าและพระเยซูคริสต์ ล้วนแต่เกิดมาในโลกนี้
 เพื่อทำสิ่งที่ยังพระองค์อยู่ให้สมบูรณ์. พระเยซูคริสต์ได้ตรัสว่า
 “เรามีได้มาเพื่อยกเลิกคำสอนและบรรดาศาสดาอื่น ๆ เหล่านั้น แต่
 เรามาเพื่อให้สำเร็จตามนั้น, “—(มัทธิว ๕/๑๗) และยังมีคำ
 ของยะชายาอันกล่าวถึงพระเยซูคริสต์อีกว่า “พระองค์จะทรง
 ประกาศการพิพากษาระหว่างชาติต่าง ๆ พระองค์จะไม่ข่มขู่ใคร,
 พระองค์จะไม่ส่งเสียงดัง, จะไม่มีใครได้ยินเสียงของพระองค์ตาม
 ท้องถนนหลวง, พระองค์จะไม่ทรงกระซอกไม้้อแม้อันที่หักแล้วให้ออก
 จากกันเป็นท่อน; พระองค์จะไม่ทรงบีบใส่ตะเกียงที่เหลือแต่ควันกรุ่น
 ให้ดับสนิทลงไป. จนกระทั่งทรงนำความเป็นธรรมไปสู่ชายชนะได้.
 ชาติต่าง ๆ จะฝากความหวังไว้ในพระองค์”. — (มัทธิว ๑๒/๑๘—
 ๒๑). ข้อความนี้เห็นได้ชัดว่า : เป็นคำกล่าวที่มุ่งหมาย
 ครอบคลุมทั่วโลก หรือระหว่างนานาชาติ, สมตามที่ศาสนา
 เป็นของนานาชาติ มิได้เฉพาะชาติใด ดังนั้นขอให้ถือไว้
 เป็นหลักตายตัวว่า คำกล่าวของพระเยซูคริสต์ หรือของศาสดา
 องค์ใดในคัมภีร์ไบเบิลก็ตาม เป็นคำกล่าวที่มุ่งหมายเพื่อโลก
 ทั้งโลก มิใช่มุ่งหมายเฉพาะดินแดนปาเลสไตน์โดยเฉพาะ.

สำหรับพระพุทธเจ้านั้น ท่านได้ตรัสว่า “ตถาคต
 เกิดขึ้นในโลก เพื่อความเกือกกุลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อ
 ความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก, เพื่อ
 ประโยชน์ เพื่อความเกือกกุล เพื่อความสุข ทั้งของเทวดา
 และมนุษย์.” —(ม.ม. ๑๒/๓๗/๔๖). ใจความสำคัญอยู่ตรง
 ที่มี ได้เกิดมาเพื่อการกระหนาบกระหนังกับผู้ใด หรือลัทธิใด
 หากแต่เพื่อทำโลกให้สมบูรณ์ด้วยวัตถุประสงค์แห่งการมีโลก,
 ดังนั้นพระองค์จึงมิได้ทรงกระหนาบกับศาสนาพราหมณ์ซึ่งมีอยู่
 ก่อน หากแต่ได้ทรงสอนสิ่งซึ่งในศาสนาเหล่านั้นยังขาดอยู่
 พร่องอยู่, หรือทรงอธิบายเสียใหม่ในแง่ที่สูงขึ้นไป เป็นการ
 แสดงให้ครบทุกแบบ และทรงเปิดโอกาสให้ทุกคนเลือกเอา
 ตามพอใจ ไม่มีการบังคับ. ตัวอย่างเช่นเรื่องนรกและสวรรค์
 ที่สอนกันอยู่ก่อนอย่างไร ก็ไม่ทรงเลิกถอน แต่กลับทรง
 แสดงในลักษณะที่น่าสนใจกว่า, จำเป็นกว่า ใกล้ชิดกว่า
 เห็นได้ชัดกว่า, คือนรกหรือสวรรค์ที่กำลังเกิดอยู่ในใจของคน
 จริงๆ ในโลกนี้, มิใช่เรื่องหลังจากตายแล้วเป็นต้น.

เมื่อทำการเปรียบเทียบกันระหว่างศาสนาพุทธ
 กับศาสนาคริสต์ เราจะเห็นว่าพระศาสดาของแต่ละศาสนา

มิได้เกิดขึ้นเพื่อกระทบกระทั่งกันระหว่างลัทธิใด ๆ เพราะพระศาสนานั้น ๆ มิได้ทำไปเพื่อประโยชน์ส่วนตัว แต่ทำเพื่อมหาชนทั้งโลก, พวกที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวเท่านั้น ที่ทำการต่อสู้และกระทบกระทั่งอยู่ฝ่ายเดียว. พระเยซูคริสต์ก็ตาม พระพุทธเจ้าก็ตาม มิได้ทรงมีเจตนาที่จะทำลายผู้ใด มีแต่การเสียสละเพื่อความสมบูรณ์ของสิ่งที่มนุษย์จะได้รับเท่านั้น. แม้การกระทำของพระองค์ จะมีลักษณะเป็นการปฏิบัติ ก็เป็นการปฏิบัติที่มีสัจธรรมเป็นเครื่องมือ สำหรับหว่านโปรยไปในโลกเท่านั้นเอง. เราจึงควรถือเป็นหลักว่า พระศาสนาทั้งหลายในโลก เกิดขึ้นมาเพื่อร่วมมือกัน ทำโลกให้สมบูรณ์ด้วยสิ่งที่มนุษย์ควรจะได้รับ. สวาทของพระศาสนาองค์ใดทำไปอย่างผิดความประสงค์อันนี้ เช่นทำไปเพื่อกวาดล้างกันเป็นต้นแล้ว ให้ถือว่าเป็นการกระทำที่นอกคอก.

สิ่งที่สอง ที่จะต้องสนใจกันต่อไป คือ สำนวนภาษาที่ใช้อยู่ในคัมภีร์แห่งศาสนานั้น ๆ มีอยู่สองชนิด คือภาษาที่ใช้พูดกันอยู่ตามธรรมดา ซึ่งในที่นี้ขอเรียกว่า “ภาษาคน”, ชนิดหนึ่ง, อีกชนิดหนึ่งนั้น เป็นภาษาของ

ฝ่ายศาสนาโดยเฉพาะ มีความหมายพิเศษถึงเรื่องทางนามธรรม คือทางฝ่ายจิตหรือวิญญาณ ซึ่งในที่นี้จะเรียกว่า “ภาษาธรรม”. ในพระไตรปิฎกก็ดี ในไบเบิลก็ดี เต็มอยู่ด้วยภาษาทั้งสองชนิดนี้ และมีความยุ่งยากเกิดขึ้นเนื่องจากคนส่วนมากไม่เข้าใจในส่วนที่เป็น “ภาษาธรรม” แล้วถือเอาความหมายอย่างกะว่าเป็นภาษาคน เลยเข้าใจผิด หรือเข้าใจไม่ได้เลย เป็นเหตุให้เกิดความยุ่งยากขึ้นนานาประการ ในวงการของศาสนานี้ หรือที่เนื่องกันกับศาสนาอื่น ในเมื่อจะมีการศึกษาเปรียบเทียบ ดังที่เรากำลังกระทำกันอยู่. เพราะเหตุนี้เอง ข้าพเจ้าจะต้องขอร้องท่านทั้งหลายให้ออกทนทำความเข้าใจกันในส่วนนี้ มากเป็นพิเศษ. เพื่อเป็นการประหยัดเวลา ข้าพเจ้าจะอธิบายด้วยการให้ตัวอย่างต่าง ๆ ที่มีอยู่ในไบเบิลเอง.

ใน เยเนซิส ๒/—๑๗ มีคำกล่าวของพระเจ้า ห้ามอาดัมไม่ให้กินผลไม้ต้นนั้นว่า “ถ้ากินกินจะต้องตาย” คำว่า “ตาย” ในที่นี้ เป็นภาษาธรรม คือมิได้หมายถึงการตายตามธรรมดา แต่เป็นการตายทางวิญญาณ. พระเจ้าเองก็ดี หรือจะเป็นผู้เขียนคัมภีร์เยเนซิสเองก็ดี ย่อมรู้อยู่แล้วว่าอาดัมในขณะนั้น

ยังไม่รู้ความหมายของคำว่าตายด้วยซ้ำไป, แม้จะรู้ ก็ต้องรู้อย่างมีความหมายในภาษาคน คือตายตามธรรมดา. อาตัมยังไม่ได้กินผลไม้มันนั้น ยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับของเป็นคู่ ๆ เช่น ความตายกับความมีชีวิต, ความเป็นหญิงเป็นชาย, ความดีความชั่ว ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น. อย่างมากที่อาตัมจะรู้จักคือ ความตายตามธรรมดา ในภาษาคนธรรมดา. ส่วนพระเจ้าหรือผู้กล่าวคำภีร์เยเนซิสนั้นรู้ดีว่า คำว่าตายในที่นี้ หมายถึง “ตายทางวิญญาณ” ซึ่งในกรณีนี้ย่อมหมายถึงการเกิดบาปดั้งเดิม (Original Sin) ขึ้นมาทำให้มนุษย์ต้องเป็นทุกข์อย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง มาจนกระทั่งทุกวันนี้. คำว่า “ตาย” ในกรณีเช่นนี้ เราเรียกว่าเป็น คำพูดในภาษาธรรม, ไม่ใช่ภาษาคน แต่ประการใด.

ใน โยฮัน ๓/—๓ มีคำกล่าวว่า “ถ้าผู้ใดไม่บังเกิดใหม่แล้ว จะเห็นแผ่นดินของพระเจ้าไม่ได้.” คำว่า “เกิดใหม่” ในที่นี้เป็นภาษาธรรม คือเกิดได้ในชีวิตนี้ โดยไม่ต้องสิ้นชีวิตเสียทีหนึ่งก่อนแล้วจึงเกิด. แต่อาจเกิดด้วยการเปลี่ยนใจเป็นอย่างตรงกันข้ามจากที่เคยเป็นมาก่อน. และในข้อถัดไปอีกเล็กน้อย คือข้อ ๓/—๖ ก็มีคำกล่าวอยู่ชัดแล้วว่า “สิ่งซึ่งบัง

เกิดทางเนื้อหนัง ก็เป็นเนื้อหนัง, สิ่งซึ่งบังเกิดทางวิญญาณ (spirit) ก็เป็นวิญญาณ,” ^๕นี้ชี้ให้เห็นว่า เกิดทางเนื้อหนัง นั้นเป็นการเกิดตามภาษาคน, การเกิดทางวิญญาณเป็นการเกิดในภาษาธรรม.

ในมัทธาย ๒๐/—๒๘ มีคำกล่าวว่า “ทรงประทานชีวิตของพระองค์ ให้เป็นค่าไถ่เพื่อคนเป็นอันมาก”, และในข้อ ๑๙/—๑๗ มีคำกล่าวว่า “ถ้าประสงค์จะเข้าในชีวิต ก็ให้ถือปฏิบัติตามพระบัญญัติไว้”, คำว่า “ชีวิต” ในข้อความสองแห่งนี้ต่างตรงกันข้าม คือชีวิตในข้อความประโยคแรก หมายถึงชีวิตตามธรรมดา ในภาษาคน, ส่วนชีวิตในประโยคหลัง หมายถึงชีวิตที่ไม่รู้จักตายในภาษาธรรม หรือภาษาพระเจ้า.

ในที่บางแห่งได้มีการกล่าวในสำนวนภาษาธรรมตามแบบ คำว—เต้—กิง ของเล่าจื้อ เช่นใน มัทธาย ๑๐/—๓๙ มีคำกล่าวว่า “ผู้ใดพยายามจะให้ชีวิตของตนรอด จะต้องเสียชีวิต, ส่วนผู้ที่ยอมเสียชีวิต จะรอดชีวิต” ดัง^๕นี้. ท่านจะเห็นได้เองแล้วว่า คำว่า ชีวิตมีความหมายสองอย่าง คือภาษาคนอย่างหนึ่ง ภาษาธรรมอีกอย่างหนึ่ง, ข้อความส่วน^๕นี้ ถ้อยคำที่เป็นภาษาธรรม^๕นี้ยังแถมมีสำนวนเป็นสำนวนภาษาธรรม

อีกด้วย,คือสำนวนที่คนธรรมดาซึ่งไม่เคยได้ศึกษามาก่อน จะฟังเข้าใจไม่ได้เลย. ทั้งนี้เป็นเพราะคำว่าชีวิตเป็นคำที่มีความหมายสองอย่าง อย่างตรงกันข้ามนั่นเอง.

ตัวอย่างเพียงเท่านั้นก็เป็นการเพียงพอแล้ว ที่จะแสดงให้เห็นว่า มีภาษาซ้อนกันอยู่ถึงสองภาษา และมีวิธีพูดต่างกันอย่างไร ในพระคัมภีร์ของเรา ทั้งของพุทธศาสนา และคริสตศาสนา. สิ่งที่จะต้องสังเกตให้เห็น เพราะมีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อไปอีกก็คือ เพราะไม่เข้าใจภาษาธรรมในศาสนาของตนนั่นเอง คนจึงละทิ้งศาสนาเดิมของตนไปหาศาสนาอื่น. ถ้าเขาเข้าใจข้อความในภาษาธรรมแห่งศาสนาของตนเองแล้ว เขาจะรักศาสนาของเขาอย่างชีวิตจิตใจทีเดียว. สำหรับศาสนาคริสเตียนนั้น ข้าพเจ้าเชื่อว่าเป็นเพราะพวกยิวสมัยนั้น ไม่เข้าใจความหมายในภาษาธรรมของพระเยซูคริสต์อยู่หลายประการ เขาจึงไม่ยอมเชื่อว่าพระองค์เป็นบุตรของพระเจ้า ทั้งที่พระเยซูคริสต์ได้ทรงแสดงปาฏิหาริย์หลายอย่างหลายประการก็ไม่ยอมเชื่อ แล้วสิ่งที่เรียกว่า วิถีเต็มปชั้นหรือการไถ่บาปด้วยชีวิตเป็นเดิมพันจึงเกิดขึ้น. ทั้งหมดนี้คือ ความสำคัญของสิ่งที่เรียกว่า

“ภาษาธรรม”. ถ้าเราจะทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสองศาสนา เราจะต้องระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง ในการที่จะตีความหมายแห่งภาษาธรรมในศาสนาของตน ๆ ให้ถูกต้อง จึงจะนำมาซึ่งผลดี. ถ้าต่างฝ่ายต่างยืนยันข้อความในพระคัมภีร์ของตน ๆ อย่างเป็นภาษาคนตรงตามตัวหนังสือไปหมดแล้ว ไม่มีทางที่ศาสนาใดจะลงรอยกันกับศาสนาอื่นได้แม้แต่นิดเดียว จะวิวาทและคูห่มั่นกัน จนเกิดเป็นผลร้ายขึ้นแก่โลก เพราะปัญหาระหว่างศาสนานั้นเอง. สำหรับพุทธบริษัทนั้น จะยอมรับข้อความในศาสนาคริสเตียนได้ทั้งหมด ว่าลงรอยกันกับพุทธศาสนา ถ้าหากว่ายอมให้มีการตีความในภาษาธรรมตามแบบของพุทธบริษัท ซึ่งข้าพเจ้าจะได้ชี้ให้เห็นในการบรรยายตอนต่อ ๆ ไป.

ขอให้ท่านทั้งหลายเข้าใจไว้เถิดว่า มหาชนส่วนใหญ่ที่ยังเขลาต่อภาษาธรรมนั้นแหละคือ ศัตรูอันร้ายกาจของศาสนา ไม่ว่าจะเป็นศาสนาคริสเตียนหรือศาสนาพุทธ. เราไปมัวหลงเห็นสิ่งอื่นเป็นศัตรูของศาสนา จึงไม่ได้จัดการไปในทางที่เป็นผลดีแก่ศาสนาและมีปัญหาใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย เช่นคนพากันละทิ้งศาสนาบ้าง, ถูศาสนาอย่างเขลา ๆ เป็น

เพียงพิธีรีตองบ้าง, หรือเปลี่ยนศาสนากันไม่หยุดบ้าง, เผยแผ่ศาสนาไม่เป็นผลสำเร็จบ้าง ทั้งนี้เป็นต้น. ถ้าท่านพิจารณาดูให้ดี ๆ ในข้อนี้ ท่านจะเห็นได้ทันทีว่า การทำความเข้าใจกันและกันเกี่ยวกับภาษาคนและภาษาธรรมนี้ มีความสำคัญและจำเป็นอย่างไร และทำไมข้าพเจ้าจึงได้รับกวนเวลาของท่าน เกี่ยวกับเรื่องนี้เสียอย่างยืดยาวเช่นนั้น. การแตกแยกเป็นนิกาย ๆ ในศาสนาเดียวกัน ก็มีมูลมาจากตีความหมายเกี่ยวกับภาษาธรรมต่างกัมนั้นเอง นับว่าเป็นผลร้ายแก่ศาสนา นั้น ๆ โดยไม่จำเป็นเลย. ความประสงค์ของพระศาสดาทั้งหลาย ในการที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นผลดีแก่มนุษย์ให้สมบูรณ์เกิดชะงักงันเป็นไปไม่ได้ ก็เพราะสาวกแห่งศาสนา นั้น ๆ ตีความหมายในทางภาษาธรรมแห่งพระศาสดาของตนอย่างผิด ๆ รักษาไว้อย่างผิด ๆ และสอนกันไปอย่างผิด ๆ จนโลกมีวิกฤตกาลบางอย่างเกิดขึ้น เพราะปัญหาทางศาสนา ระหว่างศาสนาด้วยกัน ดังที่กล่าวแล้ว ขอให้ท่านทั้งหลาย สนใจในเรื่องนี้ให้มากเป็นพิเศษ.

เรื่องที่สาม ต่อไป. ในตอนนี้ ข้าพเจ้าอยากจะกล่าวถึง การยินยอมผ่อนสั้นผ่อนยาวกันในระหว่าง

ศาสนา โดยยอมรับหลักการที่ว่า “มีผู้ประกาศสัจธรรมของพระเป็นเจ้า ในหมู่มนุษย์ ทุกชาติทุกภาษา” — (กรออ่าน บท ๑๐ ตอน ๕ โสลกที่ ๔๗) เป็นข้อแรกเสียก่อน, แล้วจึงจะถึงการผ่อนสั้นผ่อนยาวอย่างอื่น ซึ่งมีความสำคัญรองๆ ลงไปตามลำดับ, แล้วการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างศาสนา จักเกิดผลที่ดี สุดที่จะพรรณนา.

คำว่า “ผู้ประกาศสัจธรรมของพระเจ้า” หรือ APOSTLE นั้นมีอยู่จริงในทุกศาสนา แม้กระทั่งพุทธศาสนา. ข้อนี้หมายความว่า คำว่า “พระเจ้า” นั้นเป็นภาษาธรรม อาจจะตีความหมายได้ต่างๆ กันตามความรู้สึกของศาสนานั้นๆ. ข้าพเจ้าผู้ที่กำลังพูดอยู่กับท่านทั้งหลายในที่นี้ ได้ใช้สรรพนามเรียกตัวเองว่า “ข้าพเจ้า”, คำคำนี้หมายความว่า “ผู้ที่ เป็นข้าของพระเจ้า” แต่เราพูดเร็วๆ สั้นๆ ว่า “ข้าพเจ้า” เมื่อเป็นดังนี้แล้ว ท่านที่เป็นคริสเตียนทั้งหลายจะมีความตึงเครียด ถึงกับไม่ยอมให้ข้าพเจ้ามีพระเจ้าเหมือนกับท่านทั้งหลายได้อย่างไรกัน. ถ้าท่านไม่ยอมผ่อนสั้นผ่อนยาวแก่กันและกัน แม้ในลักษณะเช่นนี้แล้ว เราจะมาพูดกันให้เสียเวลาทำไม. พุทธบริษัทก็มีพระเจ้าหรือ พระเป็นเจ้าก็ตาม ตามแบบของ

ตน และมีความหมายอย่างเดียวกันกับพระเจ้าของพวกอื่น. ข้อ
 นี้จะเป็นไปได้อย่างไร ข้าพเจ้าจะชี้แจงให้ท่านฟังอย่างละเอียด
 ในปาฐกถาตอนที่สองพรุ่งนี้. ในขณะนั้นขอร้องแต่ให้มีการ
 ผ่อนสั้นผ่อนยาว เพื่อปรับความเข้าใจกันได้โดยสะดวก และ
 เป็นธรรมเท่านั้น. ถ้าท่านเผยแผ่คริสตธรรมในประเทศไทย
 ไม่ประสบความสำเร็จ มันก็ต้องเป็นเพราะท่าน
 ทั้งหลายไม่ยอมรับว่าพวกพุทธบริษัทก็มีพระเจ้าของเขา
 อยู่แล้วด้วยเหมือนกัน นั่นเอง. ดังนั้น เราจะต้องมีการ
 ผ่อนสั้นผ่อนยาวกันถึงกับว่า ไม่ว่ามนุษยชาติไหนภาษาไหน
 ย่อมจะมีสิ่งที่มีความหมาย ในลักษณะที่เป็น “พระเจ้า” ของ
 เขาอยู่แล้วด้วยกันทั้งนั้น. ถ้าอารยธรรมของเขาอยู่ในระดับ
 ต่ำ เขาก็จะมีความหมายของสิ่งที่เรียกว่า “พระเจ้า” ของเขา
 ในลักษณะที่แคบหรือเฟื่องจะงอกงาม มิใช่ว่าจะอยู่ใน
 ลักษณะที่ผิด หรือถึงกับไม่มีเอาเสียทีเดียว. แต่อย่างไร
 ก็ตามสิ่งที่เราเรียกว่า “พระเจ้า” ของเขา ก็จะวิวัฒนาการขึ้น
 ไปจนกว่าจะสมบูรณ์, พวกเราก็มีหน้าที่ช่วยเหลือเขาในขั้น
 โดยอนุโลมตามคำตรัสของพระเยซูคริสต์ที่ว่า “เรามาเพื่อช่วยให้
 สิ่งเหล่านั้นสมบูรณ์” ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น.

สำหรับ ผู้ประกาศ นั้น จะเป็นพระศาสดา (PROPHET) ก็ได้, เป็นสาวกที่จบกิจส่วนตนแล้ว (APOSTLE) ก็ได้, ย่อมสามารถที่จะประกาศสัจธรรมเกี่ยวกับพระเป็นเจ้า ได้ ตามความเหมาะสมแห่งกาละ และเทศะ, ไม่จำเป็นจะต้องมีคำพูดในภาษากนอย่างตรงกันทุกตัวอักษรเสมอไป ขอแต่ให้มีความหมายในภาษาธรรม ตรงกันโดยใจความก็พอแล้ว แม้จะมีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงกันอยู่ในวิหิตพูดจา หรือถ้อยคำที่ใช้ เนื้อแท้ของสิ่งที่จะประกาศนั้นย่อมมีความมุ่งหมายตรงกันหมด ก็คือการเข้าถึงสิ่งที่ดีที่สุดในที่มนุษย์จะพึงเข้าถึงได้ในตอนท้ายที่สุดนั่นเอง. แม้ว่าคนบางคนกำลังกระทำผิดอยู่ในบัดนี้ เราต้องถือว่านั่นคือบทเรียนที่พระเจ้าโปรดประทานแก่เขา เพื่อเขาจะทำถูกต้องไปนั่นเอง. ถ้าฟังความเข็ดหลาบของเขา ก็มีกำลังผลักดันมากพอที่จะทำให้เขาเปลี่ยนใจและเสาะแสวงหาเรื่องใหม่ ๆ ที่จะไม่ทำให้เขาเจ็บปวดอีกต่อไป. พวกผู้ประกาศสัจธรรมทั้งหลายช่วยเขาให้หาพบสิ่งนั้นได้เร็วเข้า ก็เป็นการคุ้มค่าแล้ว, และเราจะทำอะไรให้มากหรือเร็วไปกว่านี้ ไม่ได้เลย เพราะคนทุกคนต้องเป็นไปตามกฎนี้ เพราะพระเจ้าหรือธรรมชาติก็ตามสร้างเขาเพื่อให้อิสระภาพ

ในการคิด การตัดสินใจเป็นต้น ของเขาเอง. ดังนั้น ขอ
ให้เรามีสมมติฐาน (hypothesis) ในเรื่องนี้อย่างตรงกันหมดว่า
“มีผู้ประกาศัจธรรมของพระเจ้าในมนุษย์ทุกชาติทุกภาษา” ดังที่
กล่าวแล้ว.

ข้อที่เราจะต้องมีการผ่อนผันสั้นยาวกันต่อไปอีก ก็คือ
การที่คนในโลกแห่งสมัยนี้มีการศึกษาศาสนาของตน ๆ อย่างที่
เรียกว่า “ขึ้นต้นไม่ลงมาจากทางปลาย”, ไม่เหมือนกับ
คนในสมัยพระพุทธเจ้าหรือพระเยซูคริสต์ก็ตาม ซึ่งทำการ
ศึกษาอย่าง “ขึ้นต้นไม่ไปจากทางโคน” ข้อนี้หมายความว่า
พวกเราสมัยนี้ พอเกิดมา ก็มีพระคัมภีร์อันมากมาย ทั้งที่
เป็นตัวบทเดิม (text) และคำอธิบายตัวบทนั้น ๆ (commentary)
กองรออยู่แล้วเป็นภูเขาเลากา และเราก็เรียนกันอย่างตาเบียด
ตาเฉะ จนมีความรู้ท่วมหัวทั้งในแง่ของศาสนา, ปรัชญา,
วรรณคดี และอื่น ๆ จนเราไม่รู้ว่าจะเลือกเอาข้อไหนเป็น
ที่ฟัง. ยิ่งเรียนพระคัมภีร์มากเท่าไร ก็ยิ่งไม่รู้ตัวแท้
ของศาสนา ยิ่งขึ้นเท่านั้น, เพราะเหตุว่าตัวแท้ของศาสนา
นั้น เป็นสิ่งที่จะรู้จักได้ด้วยการปฏิบัติลงไปจริง ๆ เท่า
นั้น. นี้เรียกว่าเรากล้าหาตัวศาสนาเหมือนกับขึ้นต้นไม่ลง

มาจากทางปลายกันอยู่ทั่วไปในสมัยนี้ และในทุก ๆ ศาสนา ส่วนคนในสมัยโบราณนั้น เขาไม่มีตำราและความรู้ท่วมหัว เหมือนคนสมัยนี้ หรือแทบจะกล่าวได้ว่าตั้งต้นขึ้นมาโดยไม่มี ความรู้อะไรเลย แล้วรับเอาคำสอนเพียงทีละข้อสองข้อไป ปฏิบัติสูงเรื่อยขึ้นมาตามลำดับ ๆ เขาจึงเข้าถึงตัวแท้ของศาสนา ได้ ในลักษณะที่เหมือนกับขึ้นต้นไม้ไปจากทางโคน ตั้งที่ กล่าวแล้วนั่นเอง. ดังนั้นพวกเราในโลกสมัยนี้ทั้งหมดจะต้อง มีความอ่อนผันสนิยาวกันเห็นใจกันในข้อที่ตกอยู่ในภาวะแห่ง ความเขลาโดยไม่รู้สีก้าวนี้เช่นเดียวกัน. การที่ปัญหาทาง ศาสนาในข้อความใด ๆ ย่อมเป็นการง่ายที่จะแตกต่างกัน และ เดินกันคนละทางห่างกันออกไปจนกระทั่งเห็นเป็นศัตรูกัน เพราะความรู้ที่ต่างคนต่างมีอย่างท่วมหัวของตน ไปคนละ แนว ๆ แล้วมาตีปัญหาหัวข้อเดียวกันเช่นนี้.

ข้าพเจ้าเชื่อว่าถ้าเรานำคริสตธรรม เข้าไปสู่อินเดีย ในสมัยพุทธกาลก็จะได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี ในฐานะที่เป็นเพื่อน หรือเป็นพี่น้องกันทีเดียว เพราะคนที่นี่ในสมัย นั้น มีใจกว้างจนถึงกับกล่าวไว้เป็นหลักว่า มนุษย์มีหนทางที่ จะรอดพ้นได้โดยหนทางสามอย่าง คือ บัญญัติธิกะ เอา

ปัญญาชนเป็นเบื่องหน้าก็ได้ สัทธาธิกะ เอาความเชื่อเป็นเบื่องหน้าก็ได้ และ วิริยาธิกะ เอาการกระทำด้วยกำลังใจอันเข้มแข็งเป็นเบื่องหน้าก็ได้, รวมเป็นสามทางด้วยกัน แล้วแต่ใครจะเลือกเอาวิธีไหนให้เหมาะแก่อุปนิสัยแห่งตน ๆ, และพุทธบริษัทในทุกวันนี้ ก็ยังยอมรับหลักการอันนี้ซึ่งเป็นของที่ธรรมชาติ หรือพระเจ้า ได้กำหนดมาให้ของที่ระลึกเสียไม่ได้นั่นเอง. และเมื่อพิจารณากันดูด้วยใจอันไม่ลำเอียง ทุกคนอาจจะลงความเห็นพ้องต้องกันว่า พระพุทธศาสนาเอียงไปในทางที่จะเป็นพวกปัญญาธิกะ, คริสตศาสนาเอียงไปในทางสัทธาธิกะ, อิสลามิกศาสนาเอียงไปในทางวิริยาธิกะ, หรือต่างก็ได้ถือเอาสิ่งนั้น ๆ ตามลำดับ ขึ้นเป็นลักษณะเฉพาะแห่งศาสนาของตน ๆ นั้นเอง แต่เมื่อกล่าวโดยที่แท้แล้ว จะมีศาสนาใดถือหลักแต่เพียงข้อเดียวเช่นนั้น ไม่ได้เป็นอันขาด คือจะต้องมีครบด้วยกันทั้งสามอย่าง หากแต่ว่าศาสนาหนึ่ง ได้ถือเอาหลักข้อหนึ่งขึ้นเป็นหลักสำคัญตั้ง เช่น คริสตศาสนาได้มีหลักเรื่องความเชื่อเป็นหัวข้อสำคัญตั้งนี้เป็นต้น. คริสตธรรมประกอบอยู่ด้วยปัญญาและความเพียรอย่างไร ข้าพเจ้าจะได้ชี้ให้เห็นชัดในตอนถัดไป, ในที่นี้มุ่ง-

หมายแต่จะชี้ให้เห็นว่า ทุกศาสนาจะต้องมีหลักที่ครบถ้วน
 ทุกๆ หัวข้อแห่งธรรม อันมนุษย์จะพึงมี เช่นความเชื่อ
 ความเพียร บัณฑิต เมตตา การเสียสละ ความไม่เห็นแก่ตน
 และความไม่มีตนเป็นของตน ฯลฯ เหล่านี้ด้วยกันทั้งนั้น
 ศาสนาไหนจะยกเอาข้อไหนขึ้นเป็นเบื้องหน้านั้นย่อมแล้วแต่
 ว่าศาสนานั้นตั้งขึ้นเพื่อจะเป็นประโยชน์แก่ใคร ในถิ่นไหน
 และยุคไหน ตามควรแก่อุปนิสัยของคนในถิ่นนั้นและยุค
 นั้นนั่นเอง. ทั้งนี้ขอให้เราช่วยกันระมัดระวัง อย่าให้
 ความริษนิตที่เราได้มาจาก “การขึ้นต้นไม่จากทางปลาย”
 นั้น มาปิดบังข้อเท็จจริง ที่เราทุกศาสนาจะต้องมีความ
 เห็นอกเห็นใจกันและผ่อนผันสั้นยาวแก่กัน ในการที่ร่วมมือ
 กันทำหน้าที่ของตนๆในโลก ตามความมุ่งหมายอันถูกต้อง
 ของศาสนานั้นเอง.

ในสากลจักรวาลและระยะเวลาอันยาวยืดยาวนั้น, ในถิ่น
 หนึ่งและยุคหนึ่ง คนที่นั่นต้องการหลักเรื่อง ความเชื่อ
 อีกถิ่นหนึ่งยุคหนึ่ง ต้องการ การใช้เหตุผล, อีกถิ่นหนึ่งยุค
 หนึ่งต้อง การวิวิธบังคับจิต หรือใช้กำลังใจอันเข้มแข็ง.
 ครั้นมาถึงอีกยุคหนึ่ง ที่หลักธรรมทั้งสามนั้นมาพบกันเข้า

เพราะการคมนาคมที่ทำให้โลกแคบเข้าทุกที แล้วเราจะมามัดทะเลาะกันดั่งนั้นหรือ ทั้งที่เป็นความประสงค์ของธรรมชาติ หรือของพระเป็นเจ้าก็ตาม ข้าพเจ้ามองเห็นข้อเท็จจริงไปในการทำงานว่า ทุกศาสนาจักเข้ากันได้อย่างสนิทสนม ถ้าหากว่ามีการผ่อนสั้นผ่อนยาวแก่กันและกัน แล้วแต่ว่าศาสนาไหนจะยกเอาธรรมะข้อไหนเป็นเบื้องต้น และใช้ธรรมะพวกไหนเป็นส่วนประกอบ ได้โดยสมควรแก่สิ่งแวดล้อมของตนๆ. ครั้นมาพบกันเข้าก็สามารถทำให้ทั้งสามสายกลมกลืนเป็นสายเดียวกัน, ค้างแม่น้ำหลายๆ สายในแถบภูเขาไหลมาบรรจบเป็นสายเดียวกัน ย่อมจะมีปุ๋ยที่ให้ความอุดมสมบูรณ์ได้ครบถ้วนแก่ทุ่งนาที่ไหลผ่านไป ยิ่งกว่าแม่น้ำสายเดียวโดดโดยแน่นอน. ศาสนาทุกศาสนาในโลกมีการผ่อนผันสั้นยาวกันมากขึ้นเพียงใด ก็จะเป็นผลดีหรือพรอันประเสริฐของพระเจ้าแก่โลกมากขึ้นเพียงนั้น.

สิ่งที่ต้องการความผ่อนผันสั้นยาวต่อไปอีกก็คือ การตีความในถ้อยคำทางศาสนา เช่นคำว่า พระเจ้า คำว่า ธรรม, ศาสนา, กรรม, ความรอด, กระทั่งคำว่า มรรค ผล นิพพาน, แม้ที่สุดแต่คำว่า โลก เป็นอัน ทั้งหมดนี้ จะต้อง

ยอมให้ตีความกันในลักษณะที่เป็นภาษาธรรม, ไม่ใช่ภาษาคนตามตัวหนังสือ. การตีความหมายของคำในทำนองภาษาธรรมนั้น จะเป็นไปได้แต่ในทางที่จะเป็นโชคตีแก่มนุษย์ในโลกอย่างเดียวกับเท่านั้น. หรือถ้าจะถือให้เป็นหลักที่แคบเข้ามาคือให้รัดกุมยิ่งขึ้น เราควรจะถือว่า การตีความหมายของคำคำใด ในศาสนาใด ถ้าเป็นไปเพื่อความแตกร้าง ไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่มนุษย์เป็นส่วนรวมแล้ว การตีความแห่งคำนั้นเป็นของผิด หรือไม่ตรงต่อพระประสงค์ของพระเจ้า หรือเป็นการกระทำของซาตานหรือพญามารนั่นเอง. ข้าพเจ้าขอยืนยันไว้ในที่นี้ว่า การตีความแห่งคำใด แห่งศาสนาใด ในที่ประชุมโลกก็ตาม ถ้ายินยอมกันให้ตีไปในทางที่เห็นว่าเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ เป็นเบื้องต้น โดยไม่ต้องคำนึงถึงประเพณี (tradition) ซึ่งเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้แล้ว การตีความนั้นไม่มีทางที่จะผิด, หรือพลากไปจากพระประสงค์ของพระเจ้าไปได้เลย. แต่เรามักจะไม่ค่อยยอมกัน ต่างฝ่ายต่างจะถือเอาตามประเพณีของตนที่ทำสืบ ๆ กันมาช้านาน จนกระทั่งไม่ทราบความหมายอันแท้จริงไปแล้วก็มี. และนั่นก็คือ การตีความหมายของคำว่า

“ความเชื่อ” อย่างไม่ตรงตามความประสงค์ของพระเจ้า และนับว่าเป็น ตัวอย่างที่ควรสังวร.

ถ้าทางฝ่ายศาสนามีการผ่อนผันสั้นยาวกัน เพื่อการตีความหมายทางศาสนาให้ถูกต้องโดยลงรอยกันได้ทุกศาสนาแล้ว การตีความชนิดนั้น จะเป็นการต่อต้านสิ่งที่เป็นปฏิบัติต่อศาสนาได้อย่างถึงที่สุด. ในปัจจุบันนี้ เราถือกันว่า ลัทธิ *dialectic materialism* เป็นข้าศึกต่อศาสนา ชั้นนี้เป็นเพราะสถาบันทางศาสนาตีความข้อความบางอย่างในศาสนาอย่างผิด ๆ ทำให้ศาสนาต่าง ๆ คมกันไม่ติด หรือทำให้ประชาชนไม่สามารถใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างเพียงพอหรือทุกแบบ ลัทธิวัตถุนิยม เช่นนั้นจึงเกิดขึ้นมาในโลกนี้ได้ และเป็นข้าศึกที่จะทำลายศาสนาต่าง ๆ ให้หมดไป. แต่ถ้าหากว่าสถาบันทางศาสนาตีความข้อความที่สำคัญ ๆ อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นภาษาธรรมแล้ว ศาสนานั้นแหละจะกลับเป็นข้าศึกของลัทธิวัตถุนิยมทุกชนิด จะต่อต้านลัทธินั้น ๆ ให้กระจัดกระจายไปอย่างรอน้ำไม่ติด หรือถึงกับไม่อาจจะเกิดขึ้นในโลกได้เลย. ทั้งนี้ศาสนาทุกศาสนาในโลกนี้ จะต้องมีการผ่อนผันสั้นยาว

ต่อกันและกันในการตีความหมายของหลักที่สำคัญ ๆ เพื่อจะ
กลมกลืนกันได้ทุกศาสนา ทำให้มีคำตอบหรือวิธีการที่จะแก้
ปัญหาชีวิตทุกชนิดและทุกแบบ ของคนทุกชาติทุกภาษาได้
จริง สมตามความมุ่งหมายของสิ่งที่เราเรียกกันว่า “พระเจ้า”
: เราจะต้องถือกันอย่างแน่นแฟ้นว่า พระเจ้าได้ทรงประ-
ทานหลักที่ถูกต้องมาให้อย่างครบถ้วนแล้ว แต่เรามาคิด
ความหมายอย่างผิด ๆ กันเสียเอง ผลจึงเกิดขึ้นในทำนอง
ที่อาจจะกล่าวได้ว่า พระเจ้าจะต้องทดลองมนุษย์อีกต่อไป
ด้วยการเปิดโอกาสให้ลัทธิวัตถุนิยมครองโลกกันเสียสักพักหนึ่ง
จนกว่ามนุษย์จะเข็ดหลาบนั้นเอง. ขอให้ทุกศาสนาทั้งหลาย
อะลุ่มอะหล่วยกัน ในการตีความข้อธรรมในศาสนา ให้เป็น
ไปในทางที่ศาสนาทั้งหลายในโลก จะประสานกัน กำจัด
วิกฤตกาลในโลกให้หมดไป เพราะประชาชนสามารถรับเอา
หลักทางศาสนาไปแก้ปัญหาวิตของมนุษย์ได้ ทั้งในทางการ
เมือง การเศรษฐกิจ และอื่น ๆ กระทั่งปัญหาทางจิตทาง
วิญญาณ ทุกประการนั่นเอง.

การผ่อนสั้นผ่อนยาว ที่ข้าพเจ้าจะนำมาเป็น
ตัวอย่างข้อสุดท้าย ก็คือ การเกยงอนกันเพื่อจะไม่ใช้

คำบัญญัติทางศาสนาร่วมกัน. ตัวอย่างเช่นพุทธบริษัท
 เกียงงอนที่จะไม่ใช้คำว่า *religion* กับศาสนาของตน โดย
 กล่าวหาสิ่งที่เรียกว่าลัทธิอื่นนั้น ใช้กับระบบศาสนาที่มีพระเจ้า
 และการอ้อนวอน พุทธศาสนาไม่มีสิ่งเหล่านั้น, โดยที่หา
 ไม่ว่า คำว่า พระเจ้าในทางภาษารธรรมนั้น หมายถึงอะไรได้
 ก็อย่าง, และคำอ้อนวอนนั้น มีความหมายที่ตนลึกลงอยู่หลาย
 ชั้น ซึ่งแม้ที่สุดแต่อาจจะหมายถึงระบบวิธีที่จะต้องใช้กับตน
 เองโดยไม่ต้องเกี่ยวกับใครอื่นก็ยังได้. เพราะคน ๆ หนึ่งยอม
 แบ่งความรู้สึกของตนออกได้เป็นสองส่วนหรือสองคน อยู่
 เสมอไป ซึ่งเรามากจะเรียกกันว่า คนที่รู้สึกฝ่ายดี และคนที่
 รู้สึกฝ่ายชั่ว ที่มีการต่อสู้กันทางภายในใจอยู่เสมอ. ถ้าเราใช้
 คำว่าบังคับตัวเอง หรือหลอกตัวเองก็ได้แล้ว. เราก็มีทางที่
 จะใช้คำว่า "อ้อนวอน" กับตนเองได้เหมือนกัน และนั่น
 แหละ คือการอ้อนวอนพระเจ้าในอีกแบบหนึ่ง ซึ่งจะต้องใช้
 สำหรับคนส่วนใหญ่ด้วยซ้ำไป เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้านั้น
 นั้นโดยทั่วไปเราหมายถึงความดี.

ทางฝ่ายคริสเตียน ก็คงไม่ยอมใช้คำว่า "นิพพาน"
 ในพุทธศาสนา คู่สิ่งที่ตนเรียกว่า ความรอด (*salvation*)

โดยเด็ดขาดก็เป็นได้ และจะหาทางขัดแย้งโดยประการต่างๆ ว่าไม่มีทางที่จะลงรอยกันได้เลย เพราะความรอนั้นจะต้องมาจากพระเจ้า มิใช่มาจากการปฏิบัติตามมรรคมีองค์แปดประการของพุทธบริษัท. แต่ข้าพเจ้าอยากจะชี้ว่า มรรคมีองค์แปดประการนั้น คือตัวสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม”, และ “ธรรม” นั้นคือตัวพระเจ้า ซึ่งข้าพเจ้าจะได้อธิบายให้เห็นชัดในครั้งต่อไปพร้อมๆ

คำที่สำคัญที่สุดอีกคำหนึ่ง คือคำว่า สิ่งที่พระเจ้าเปิดเผยให้ หรือประทานลงมา *revelation* เช่นที่โมเสสได้รับจากพระเจ้านั้น หรือแม่แต่วิรูณต่างๆ ที่เซนต์โยฮันน์ได้รับจากพระเจ้าโดยผ่านทางพระเยซูคริสต์ก็ดี ทางคริสเตียนถือว่าเป็นสิ่งที่ประทานลงมาจากสวรรค์โดยตรง. พุทธบริษัทบางพวกไม่ยอมรับคำว่า *revelation* นี้มาใช้ในพุทธศาสนาโดยถือเสียว่าเป็นสิ่งที่มิไม่ได้โดยเด็ดขาด. แต่โดยที่แท้แล้วสิ่งๆ นั้นมีทั่วไปในพุทธศาสนา ปราภฏชัฏอยู่ในบาลีต่างๆ เช่นในพุทธอุทานว่า “เมื่อโคธธรรมปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มเพียรเพ่งอยู่ เมื่อนนความสงสัยของพราหมณ์ก็สิ้นไป” ดังนี้ เป็นต้น. ข้อนี้หมายความว่า เมื่อผู้ใดก็ตาม เพ่งหา

ความจริงข้อใดข้อหนึ่งอยู่ด้วยสมาธิอย่างแรงกล้าเป็นเวลานาน พอและเหมาะสม ธรรมที่มีลักษณะเหมือนแสงสว่างจะปรากฏแก่เขาในลักษณะนิมิตธรรมดา จนถึงกับต้องเรียกว่าเป็นของเหนือวิสัยมนุษย์ตามปรกติ และเรียกว่า *divine* หรือมาจากสวรรค์ได้เช่นเดียวกัน เพราะเป็นที่น่าอัศจรรย์เกินไปในนั้นเอง อย่างไรก็ตามคำว่า *revelation* นี้ ก็มีความหมายแต่เพียงว่า ปรากฏออกมาอย่างผิวิสัยธรรมดาเท่านั้น, ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่มิได้ในทุกศาสนา ไม่ควรจะเป็นที่รังเกียจในการที่จะนำมาใช้ในความหมายที่ตรงกันทุก ๆ ศาสนา. ข้อนี้เป็นอันว่า เมื่อคำที่สำคัญ ๆ อันสงวนไว้เฉพาะศาสนาใดศาสนาหนึ่งมาแต่เดิมนั้น ก็เป็นคำที่ใช้เป็นคำกลางได้ตั้งนี้แล้ว คำที่มีความสำคัญน้อย หรือที่รองลงมา ก็สามารถใช้เป็นคำธรรมการระหว่างศาสนาได้ โดยไม่ต้องสงสัยเลย เว้นเสียแต่จะมัดทั้งข้อเกี่ยวงอนแก่กันและกัน เพื่อข่มขีลปล้างกัน โดยฝืนต่อบัญญัติของพระเจ้าอย่างซึ่งหน้าเท่านั้น.

สรุปความในตอนนี้ ที่ว่าด้วยการผ่อนสั้นยาวแก่กันเสียชั้นหนึ่งก่อนว่า การที่เจ้าหน้าที่ทางศาสนา ตีความในศาสนาของตน ๆ อย่างเห็นแก่ตัว ปราศจากการผ่อนผัน

สั้นยาวเพื่อให้ประสานกลมเกลียวกันได้นั่นเอง ย่อมทำให้เกิด
 ความรู้สึกขึ้นในใจของมนุษย์ว่า มีศาสนาหลายศาสนา
 แทนที่จะมีแต่ศาสนาเดียวเป็นสากล, และรู้สึกว่า มี
 พระเจ้าต่าง ๆ กันหลายองค์ แทนที่จะรู้สึกว่าโดยเนื้อแท้
 แล้ว มีเพียงองค์เดียว และรู้สึกเกิดความคิดที่เป็นพวก
 เขาพวกเราเป็นฝักเป็นฝ่าย แทนที่จะรู้สึกไปในทำนอง
 ว่าโดยเนื้อแท้แล้ว มนุษย์ทั้งโลกเป็นคนคนเดียวกัน
 หรือมาจากบรรพบุรุษคนเดียวกัน ดังนี้เป็นต้น. พระเยซู-
 คริสต์ก็ได้ทรงตั้งชื่อศาสนาของพระองค์ว่า ศาสนาคริสต์,
 พวกเราเพียงจะมาตั้งชื่อเองทีหลัง แล้วมุ่งจะแยกตัวออกจาก
 ศาสนาอื่น. พระเยซูคริสต์พร่ำบอกแต่หนทางที่จะเข้าถึง
 แผ่นดินของพระเจ้าได้อย่างไรเท่านั้น และสำหรับทุกคนใน
 โลก. พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงตั้งชื่อศาสนาของพระองค์ว่า
 ศาสนาพุทธ, พระองค์ทรงเรียกการปฏิบัติระบบนั้นว่า
 พรหมจรรย์ ดังบาลีว่า พุรุมฺมจริยํ ปกาเสถ เป็นต้น ไม่ได้
 เรียกว่าศาสนาเลย. พวกเราที่หลังต่างหาก เพียงจะตั้งชื่อ
 ให้ความศาสนาพุทธ แล้วก็มุ่งจะแยกตัวออกจากศาสนาอื่น ๆ
 เป็นศาสนา ๆ ไป อย่างทรงไว้ซึ่งอำนาจ (authority) ว่ามีอะไร

เป็นของตัวโดยเฉพาะ พระพุทธองค์ตรัสว่า “จงประกาศ
พรหมจรรย์ (การประพฤติที่ดี) ให้ดังามทั้งเบื้องต้น
(สำหรับคนมีสติปัญญาน้อย) ทั้งท่ามกลาง (สำหรับคนมีสติ
ปัญญาปานกลาง) ทั้งเบื้องปลาย (สำหรับคนมีปัญญาสูงสุด)
ให้สมบูรณ์ทั้งอรรถและพยัญชนะ (คือทั้งหัวข้อและคำ
อธิบาย), ที่เป็นประโยชน์แก่กุลทั้งแก่เทวดาและมนุษย์.”
เมื่อเป็นดังนี้แล้วจึงคิดดูเถิดว่า มันเป็นความผิดของใคร ที่
ทำให้เกิดความแตกแยกทางศาสนาเป็นศาสนาต่าง ๆ ต่างที่
ความไปในทางที่จะข่มขีลล้างกัน จนกระทั่งอ่อนแอไป
ด้วยกัน ไม่มีกำลังพอที่จะต่อต้านสิ่งที่เบียดเบียนเข้ายึดต่อ
ศาสนาเป็นส่วนรวมได้เลย.

เรื่องที่สี่. เรื่องที่อยากจะทำความเข้าใจเพื่อการ
ศึกษาเปรียบเทียบเป็นเรื่องที่สี่นั้น มีหัวข้อว่า “ศาสนา
คริสเตียนในทัศนะของพุทธบริษัท.”

ข้อแรกที่สุด ที่จะต้องปรับความเข้าใจกันเสียก่อน
ก็คือข้อเท็จจริงที่มีอยู่ว่า ศาสนาทุกศาสนา มีส่วนที่เป็น
เปลือกห่อหุ้มอยู่ด้วยกันทุกศาสนา. ข้อนี้หมายถึงพิธี-
รีตองต่าง ๆ ที่เพิ่มมากขึ้นตามสิ่งแวดล้อมในชั้นหลัง จน

กระทั่งเกิดมี สิ่งที่สำคัญว่าทำสืบ ๆ กันมา (*traditonal teaching*) รวมทั้ง DOGMA ต่าง ๆ ที่คณะสงฆ์ (CHURCH) นั้น ๆ ตั้งเพิ่มขึ้น ๆ ตามมติของหมู่คณะของตน ๆ และนำไปสู่พิธีรีตองต่าง ๆ ในที่สุดอีกนั่นเอง. นานเข้า ๆ เปลือกเหล่านี้หุ้มห่อเนื้อแท้เสียจนมิคมองไม่เห็น มหาชนส่วนใหญ่จึงมีศาสนาของตน ๆ แต่เพียงชั้นเปลือก ๆ และที่เข้ากันได้กับความต้องการตามสัญชาตญาณของตนคือความโลภ. ตัวอย่างเช่น การค้ากำไรเกินควร ด้วยการทำบุญเพียงไม่กี่บาท ก็ได้ไปสวรรค์มีวิมานมากมายเป็นของตนตั้งนี้. เมื่อมองยั้งเข้าก็กลายเป็นปนเปกันไปหมดจนไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นไสยศาสตร์ (*superstitious*) และอะไรเป็นศาสนา. ข้าพเจ้าเอง เคยได้ยินผู้สอนศาสนาคริสต์เถียนบางคนทางวิทยุและอัดแผ่นเสียง พูดว่าศาสนาพุทธ คือการสอนให้ไหว้ศาลพระภูมิ และห้ามมิให้ลอดราวตากผ้าเป็นต้น. ฟังดูก็ขำดี ที่สิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ทำกันทั้งหลายผู้ที่นั่งอยู่ที่นี้ย่อมทราบได้ดีว่า มันไม่เกี่ยวกับพุทธศาสนาแต่ประการใดเลย, แล้วทำไมมันจึงถูกจัดเป็นพุทธศาสนาไปได้. นี่แหละคือสิ่งที่เรียกว่า “เสี้ยมยิ่งกว่าเปลือก” ที่ผู้ที่เรียกว่าพุทธบริษัทบางคนจะ

ได้ปฏิบัติอยู่จริง จนทำให้ผู้อื่นเข้าใจไปว่า นั่นเป็นพุทธศาสนา, หรือยิ่งกว่านั้นก็คือ พุทธบริษัทที่ปฏิบัติอยู่เช่นนั้นเรื่อย ๆ ไป นานเข้าก็เกิดขังพุทธศาสนาของตนเอง หันไปนับถือศาสนาคริสเตียน ที่เป็นของมาใหม่และไม่มีการปฏิบัติที่มงายเช่นนั้น โดยไม่มีโอกาสที่จะรู้จักพุทธศาสนาที่เป็นศาสนาเดิมของตนอย่างถูกต้องเลย. นี่แหละคือเปลือก และ โทษของเปลือก ของศาสนา. ดังนั้นเมื่อเราจะทำการศึกษเปรียบเทียบระหว่างศาสนา เราต้องทำความเข้าใจกันเสียก่อนว่า ต้องเป็นศาสนาที่แกะเปลือกออกหมดแล้ว จึงนำมาเทียบกัน หลักเกณฑ์ต่างๆ ที่จะนำมากล่าวต้องเป็นข้อความที่อยู่ในระดับบาลี (text) ของศาสนานั้นๆ หรือถ้าจะเป็นชั้นอรรถกถา (commentary) บ้าง ก็ต้องเป็นอรรถกถาที่ถูกต้องไม่ขัดกับบาลีนั้น ๆ เสมอไป.

ก่อนแต่ที่จะกล่าวถึงทัศนะของพุทธบริษัทที่มีต่อคริสเตียนอย่างไรนั้น ควรจะได้ทำความเข้าใจกัน ถึงทัศนะของพุทธบริษัทที่มีต่อคำว่า “ศาสนา” ล้วน ๆ โดยไม่ต้องระบุดังศาสนาชื่ออย่างไรกันเสียก่อน.

คำว่า “ศาสนา” ตามความเข้าใจของคนทั้งหมดในโลก ย่อมมีมากมายหลายแง่หลายมุมหลายระดับ จนนำมากล่าวไม่ไหว. ดังนั้นในที่นี้ เราจะกล่าวกัน เฉพาะในแง่ที่จะเกิดความเข้าใจอันดี ระหว่างคริสตศาสนิกและพุทธบริษัท ที่คงแก่เรียนในศาสนาของตน ๆ และยึดเอาหลักวิชา (*scientification basis*) เป็นเครื่องมือสำหรับศึกษาและพิจารณา เพื่อทำการเปรียบเทียบเป็นต้น เท่านั้น. และเราจะต้องยอมรับว่า เราใช้คำว่า *religion* ร่วมกัน ในเมื่อเรากล่าวถึงถึงสิ่งที่เรียกว่าศาสนาในที่นี้, และเราควรจะวินิจฉัยกันถึงคำคำนี้ ว่าเราอาจจะใช้ร่วมกันได้อย่างไร เป็นข้อแรกก่อน.

พวกนักศาสนาฝ่ายตะวันตกเอง ก็ถกเถียงกันมากว่าคำว่า *religion* นี้มีรากศัพท์ (*root*) ว่าอย่างไร. ประมวลดูแล้วได้ความว่า วรรณกรรมเก่า ก่อนสมัยซีเซโร (*CICERO*) ขึ้นไป ดูเหมือนจะถือว่า คำนี้มีรากศัพท์ว่า *lig* ซึ่งแปลว่า *to observe* ได้แก่การสังเกตและปฏิบัติให้ถูกต้องตามสังฆธรรมที่เปิดเผยโดยพระเจ้า (*GOD'S REVELATION*), ดังนั้นศาสนา ก็คือ การปฏิบัติระบอบหนึ่ง อันจะนำไปสู่จุดหมายปลายทางของมนุษย์ นั่นเอง. แม้พุทธศาสนาก็มีลักษณะเช่น

ว่านี่ คือการปฏิบัติระบอบหนึ่งซึ่งนำคนไปสู่ภาวะแห่งความ
ไม่มีทุกข์สันเชิง.

ครั้นตกมาถึงสมัยเซอร์วิอุส (Servius) นักวรรณกรรมถือกันว่าคำว่า *religion* นั้น มีรากศัพท์มาจากคำว่า *leg* ซึ่งแปลว่า “ผูกพัน” (*to bind*) หมายความว่า เป็น เครื่องผูกพันระหว่างมนุษย์กับสิ่งสูงสุด คือพระเจ้า นั่นเอง. ถ้าเป็นดังนี้ พุทธศาสนาก็คือเครื่องมือที่ผูกพันมนุษย์กับภาวะสูงสุด ที่เป็นเครื่อง หรือเป็นแดนดับทุกข์สันเชิง ซึ่งชาวคริสเตียนเรียกว่าแผ่นดินแห่งพระเจ้า และชาวพุทธก็เรียกว่าอมตนคร เป็นต้น, พุทธศาสนาจึงยังคงเป็นริลิจยัันชนิดหนึ่งอยู่นั่นเอง.

ครั้นตกมาถึงสมัย เซนต์ ออกัสตัส (Saint Augustus) วรรณกรรมแห่งสมัยนั้นถือว่า รวบรวมรากศัพท์ทั้ง *lig* และ *leg* เข้าด้วยกันนั้นแหละเป็นการถูกต้องและสมบูรณ์ ดังนั้นความหมายของคำว่า ริลิจยััน จึงขยายออกไปว่า “การปฏิบัติตามบัญญัติที่ทำให้เกิดการผูกพันระหว่างมนุษย์กับสิ่งสูงสุด คือพระเจ้า เมื่อเป็นดังนี้ พุทธศาสนาก็คือ ริลิจยัันที่สมบูรณ์ด้วยเหมือนกัน กล่าวคือเป็นการปฏิบัติที่สมบูรณ์ระบอบหนึ่ง

ซึ่งเมื่อปฏิบัติครบถ้วนแล้วทำผู้ปฏิบัติให้เนืองอยู่กับภาวะที่ไม่มีทุกข์เลย ซึ่งจะเรียกว่านิพพานหรือบรมธรรม หรือธรรมชาติอันไม่ตาย หรืออะไรอื่นอีกมากมาย ล้วนแต่มีความหมายอย่างเดียวกับ *สวรค์ของพระเจ้า* นั่นเอง.

พุทธบริษัทสามารถยอมรับความหมายของคำว่า *วิไลยอันในลักษณะเช่นนี้* ได้โดยไม่มีข้อยกเว้นแม้แต่ประการใด, และทั้งยังหวังว่า แม้ศาสนาไหนในโลกนี้ทุกศาสนา ก็จะมีคามมุ่งหมายอย่างนี้ด้วยกันทั้งนั้น แม้ว่าระเบียบปฏิบัติจะแตกต่างกันบ้าง เพราะสิ่งแวดล้อมบังคับ, โดยอนุโลมกาลเวลา ตามถิ่นที่จะมีการปฏิบัติ ให้ตรงกับอุปนิสัยของมนุษย์ที่นั่น. เราอาจจะกล่าวได้ว่า พระเจ้าองค์เดียวกันนั้นแหละ ถ้าต้องตรัสกับ *มนุษย์ในอินเดียเมื่อ ๒๕ ศตวรรษมาแล้ว*, และตรัสกับมนุษย์ตาม *เซกปาเลสไตน์ เมื่อ ๒๐ ศตวรรษมาแล้ว* และตรัสกับหมู่ชนในแคว้น *อาหรับเมื่อ ๑๕ ศตวรรษมาแล้ว* จะตรัสให้เหมือนกันไม่ได้โดยแน่นอน แล้วเราจะไปหวังอะไรที่จะให้คำภีร์ของแต่ละศาสนาตรงกันทุกตัวอักษร สำหรับพุทธบริษัทก็ต้องพูดว่าสิ่งที่เรียกว่า “*ธรรม*” อันจะปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีเพียรเพ่งอยู่นั้น ก็จะต้องปรากฏ

แตกต่างกันบ้างเป็นธรรมดาในข้อปลีกย่อย ในเมื่อพราหมณ์นั้นไปนั่งทำการเพ่งอยู่ที่ดินแดนอันต่างกันและยุคสมัยอันต่างกันเป็นศตวรรษ ๆ ดังที่กล่าวแล้ว, แต่เมื่อกล่าวโดยใจความแล้ว จะต้องตรงกันหมด กล่าวคือ ความไม่เห็นแก่ตัว แต่ให้เห็นแก่ “ธรรม” หรือพระเจ้านั่นเอง. ความไม่เห็นแก่ตัวนี้เป็นของจริง เป็นสิ่งประเสริฐ จนไม่อาจจะกล่าวว่าเป็นพุทธ หรือเป็นคริสต์ หรือเป็นอิสลามิกได้ เพราะว่าการไม่เห็นแก่ตัวอย่างคริสต์ ก็ต้องเป็นอันเดียวกันแท้กับความไม่เห็นแก่ตัวอย่างพุทธหรืออิสลามด้วยกันเหมือนกัน, ดังนั้นจึงได้เรียกสิ่งชนิดนี้ว่า “ความจริง” และจริงไปในที่ทุกสถาน ทุกกาลเวลา. ความไม่มีตัวเป็นของตัวสำหรับจะได้เห็นแก่ตัว นั้นแหละคือเนื้อแท้ของศาสนาทุกศาสนา เมื่อคนเราไม่มีตัวที่จะเห็นแก่ตัว แล้วก็ต้องมีตัวเป็นของธรรม หรือของพระเจ้าอยู่เอง ไม่หนีไปไหนเสีย, มนุษย์จึงเข้าถึงพระเจ้า หรือธรรมอันแท้จริงได้ด้วยเหตุอย่างเดียวกันทั้งหมดนี้.

ทั้งหมดนี้ คือสิ่งที่เราเรียกรวม ๆ กันว่า “ศาสนา” ในทัศนะของพุทธบริษัท หรือผู้ที่มีการศึกษาตามแนว

ของพุทธบริษัท ที่มอบความคิดจิตใจไว้กับเหตุผลหรือปัญญา
ที่ทนต่อการพิสูจน์ของตนเอง.

ที่นี้เราจะได้พิจารณากันถึง คริสตธรรม หรือ
ศาสนาคริสต์ ในทัศนะของพุทธบริษัทกันต่อไป. และ
เพื่อเป็นการประหยัดเวลา เราจะได้พิจารณาถึงสิ่งที่เรียกว่า
ไบเบิล ตามในทัศนะของพุทธบริษัท พร้อมไปด้วยกัน,
ในฐานะที่เป็นบันทึกทั้งหมดของคริสตธรรม และเนื่องกัน
อยู่อย่างแยกกันไม่ค่อยจะได้, และจะได้เริ่มด้วยการพิจารณา
สิ่งที่เรียกว่า ไบเบิลก่อน.

แต่อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าอยากจะระบุสิ่งที่ควรสังเกต
อย่างยิ่งสักอย่างหนึ่งว่า ถ้าถือตามหลักการของพุทธบริษัท
ที่ใช้อยู่กับศาสนาของตนแล้ว พระคัมภีร์ ส่วนที่เรียกว่า
คัมภีร์เก่า หรือ OLD TESTAMENT นั้น เราอาจจะเว้นเสีย
ก็ได้. โดยไม่ต้องเอาพูดถึงเลยก็ได้. ที่กล่าวดังนี้ เพราะเหตุ
ใด? ที่กล่าวดังนี้ เพราะเหตุว่าในคัมภีร์เก่า นั้น มีแต่เรื่อง
สร้างโลก กับความเป็นมาของโลก จนกระทั่งพระเยซูคริสต์
ได้เกิดขึ้น. ไม่มีคำสอนของพระเยซูคริสต์ในคัมภีร์เก่า ทั้ง
ที่ทำานทั้งหลายก็ทราบดีอยู่แล้ว. ที่นี้ ในคำสอนของพระเยซู

คริสต์เท่าที่มีอยู่ในคัมภีร์ใหม่ (NEW TESTAMENT) นั้น ย่อมเป็นการเพียงพอ หรือยิ่งกว่าเพียงพอที่เราจะปฏิบัติตาม แล้วเอาตัวรอดได้. เมื่อเป็นดังนี้แล้ว เราเว้นคัมภีร์เก่าเสีย ก็ยังได้ จะได้เอาเวลาและจิตใจทั้งหมด มาใช้ปฏิบัติตาม ข้อความที่เป็นคำของพระเยซูคริสต์ได้ โดยสมบูรณ์. ตามความเห็นส่วนตัวของข้าพเจ้าเห็นไปในการทำว่า คริสตศาสนิกชนในสมัยที่พระเยซูยังมีพระชนม์อยู่ สามารถปฏิบัติตามคำสอนของพระเยซูอย่างสมบูรณ์ ได้รับผลถึงที่สุดโดยไม่ได้สนใจกับคัมภีร์เก่าอันยืดยาวนั้นเลย. ข้อนี้เป็นอย่างเดียวกันกับที่ในครั้งพุทธกาลมีผู้ คนในอินเดียปฏิบัติตาม คำสอน ของพระองค์ จนบรรลุมรรคผลไปเป็นอันมาก โดยไม่ได้เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เรียกว่า “พระไตรปิฎก” ซึ่ง เพิ่งจะรวบรวมกันขึ้น ในตอนที่พระพุทธองค์ปรินิพพาน แล้วนั้นเลย. แต่ความแปลกกันยังมีอยู่ในข้อที่ว่า พระไตรปิฎกทั้งหมด ซึ่งมีปริมาณมากกว่าพระคัมภีร์ ไบเบิลทั้งหมด ทั้งหลายเท่านั้น ล้วนแต่เป็นบันทึกเกี่ยวกับการปฏิบัติเพื่อ การดับทุกข์โดยตรง ส่วนใดส่วนหนึ่งแบบใดแบบหนึ่ง เป็น ส่วน ๆ ไป. ส่วนคัมภีร์ไบเบิลนั้นมีบันทึกเรื่องการปฏิบัติ

เพื่อเอาตัวรอดโดยตรงเฉพาะในกัมภีร์ใหม่ ซึ่งมีอยู่ประมาณ
หนึ่งในสี่ ของไบเบิลทั้งหมด. แม้จะมีอยู่น้อยเพียงเท่านั้น
ก็เป็นการเพียงพอ หรือยิ่งกว่าพอที่จะปฏิบัติเพื่อเอาตัว
รอดได้. ข้าพเจ้าจึงกล้าคาดคะเนออกไปอีกว่า พระเยซู
คริสต์เอง ก็คงจะได้ห้ามไม่ให้สาวกของพระองค์ลงมือตั้ง
ต้นการศึกษา หรือการปฏิบัติ โดยช่องแวงกัมภีร์เก่าเก่าที่มี
อยู่ในสมัยนั้น แม้จะไม่มากเท่าที่ปรากฏอยู่ในเวลานี้ก็ตาม.
ข้าพเจ้ามีเหตุผลอย่างไรในข้อนี้ จะได้ทำการเปรียบเทียบ
ให้ท่านเห็นสืบไป.

ข้อนี้เป็นเช่นเดียวกับที่พระพุทธองค์ทรงสามารถ
ห้ามสาวกของพระองค์ ไม่ให้ตั้งต้นการศึกษาด้วยการตั้ง
คำถามว่า คนตายแล้วเกิดหรือไม่เกิด? อะไรมีไปเกิด? เกิด
อย่างไร? โลกมีที่สิ้นสุดหรือไม่? ดังที่ปรากฏอยู่ในมาลุง-
กโยวาสุตตรแห่งมัชฌิมนิกาย, แม้กระทั่งปัญหาว่า เทวดามี
จริงไหม? สวรรค์มีจริงไหม? อยู่ที่ไหน? นี้ก็ให้รอไว้ก่อน,
และเรียกว่า “ปัญหาที่จะไม่ทรงตอบ”. แต่พระองค์ทรง
กระชั้นกระຍอให้ตั้งปัญหาว่าความทุกข์ต่าง ๆ ที่บีบบังคับจิตใจของ
เราอยู่นั้นมันตั้งต้นขึ้นมาจากอะไร? มันงอกออกมาจากอะไร?

มันเกิดออกมาจากอะไรโดยตรง? ให้หาคำตอบเอาจากความ
 รู้สึกที่ได้ผ่านมาแล้วในใจของตนเอง (*spiritual experience*) โดย
 ตรง จนกระทั่งพบว่า ความทุกข์ หรือความตายทางวิญญาณ
 ของคนเราทุก ๆ ชนิด เกิดมาจากการที่ผู้นั้นยังไม่เข้าถึงธรรม
 ยังไม่เข้าถึงพระเจ้า ก็ยังไม่เข้าถึงความจริงอันแท้ตถาคตของ
 สากลจักรวาล ที่มีอยู่ว่า “มีความรู้สึกว่าเป็นของตัวเอง
 แล้วเห็นแก่ตัวขึ้นทีไหน ย่อมมีความทุกข์เกิดขึ้นที่นั่น
 และเมื่อนั้น, ต่อเมื่ออย่ามีตัวเป็นของตัวเอง คือมีตัวเป็น
 พระเจ้าหรือของธรรมเสีย ความทุกข์ก็จะดับไปหรือไม่
 เกิดขึ้น”. เมื่อผู้ปฏิบัติได้ปฏิบัติไปจนทำลายความรู้สึกว่า
 มีตัวและเห็นแก่ตัวเสียได้ เขาก็หมดความทุกข์ และพอใจจน
 ไม่อยากจะรู้ว่า ตายแล้วเกิดหรือไม่เกิด สวรรค์อยู่ที่ไหน ?
 ด้งนี้เป็นต้น อันเป็นปัญหาที่มีอยู่ก่อน. เพราะว่า ความสุข
 ที่เกิดจากการดับความรู้สึกว่ามีตัวและเห็นแก่ตัวเสียได้นี้ สูง
 กว่าความสุขในสวรรค์ตามที่กล่าว ๆ กันนั้น อย่างที่จะเปรียบ
 กันไม่ได้ทีเดียว. บัดนี้เขาหมดความรู้สึกที่เป็นอัตตวาท
 (*egotism*) อย่างสิ้นเชิง จึงไม่มีตัวที่จะตายหรือเกิด, มีแต่
 ธรรมชาติบริสุทธิ์ล้วน ๆ มีอยู่ได้เองตลอดกาล โดยไม่ตาย

ไม่เกิด อันเป็นความรู้สึกที่มีความหมายอย่างที่เรียกกันในภาษาคนว่า “เข้าถึงพระเจ้า” หรือ อมตธรรม นั้นเอง. ทุกคนจะต้องมองให้เห็นความจริงข้อนี้ว่า “เวลาใด (นาที หรือชั่วโมง หรือวัน ก็ตาม) ที่เราปราศจากความรู้สึกที่มีตัวเราเป็นของเรา เมื่อนั้นเป็นเวลาที่เราเข้าถึงพระเจ้า”, ทั้งนี้เพราะว่า อวิชาหรืออุปาทานที่ว่า มีตัวเรา อันเป็นเหมือนเปลือกหุ้ม ได้ถูกทำลายไปในขณะนั้น รัศมีแห่งพระเจ้าหรือบรมธรรม ก็ส่องลงมายังจิตของเรา (หรือที่แท้เป็นของธรรมชาติสากล) ทำให้มีการเกิดใหม่ หรือเข้าสู่ชีวิตอีกชนิดหนึ่งในขณะนั้น, ซึ่งตรงกันข้ามจากชีวิตตามธรรมดาโดยสิ้นเชิง. ถ้าทำได้อย่างนี้ เป็นการเด็ดขาดตายตัวไป ก็เรียกว่าความรอดหรือวิมุตติ หลุดพ้นจากโลกียธรรมฝ่ายเนื้อหนังได้ตลอดไป เป็นอันจบกิจในทางฝ่ายศาสนาสำหรับผู้นั้น. นี่แหละคือวิธีที่จะไม่ต้องไปเสียเวลาในการศึกษาสิ่งที่ไม่จำเป็น, คงศึกษาแต่ส่วนที่จำเป็น และเป็นปัญหารีบด่วนเฉพาะหน้า แล้วรีบปฏิบัติให้ลุล่วงไปโดยเร็ว. เราศึกษากันเพียงข้อเดียวว่า ทำอย่างไรจะเปลื้องความรู้สึกทางฝ่ายเนื้อหนัง (*flesh*) ที่ทำให้รู้สึกว่ “ตัวกู-- ของกู” ออกไปเสีย

จากจิตใจได้ ให้เป็นจิตบริสุทธิ์เท่านั้นเอง. ข้าพเจ้าจึงกล้า
 เชื่อว่า ไม่ว่าพระศาสดาองค์ไหน ย่อมจะ ทรงหวังดีต่อสาวก
 ของตน โดยช่วยประหยัดเวลาให้ ด้วยกันทั้งนั้น. แม้แต่
 ข้อความในเทศนาบนภูเขาในคัมภีร์มัถฺยาย เท่าที่มีอยู่ไม่
 กี่หน้านั้น ก็เป็นการเพียงพอแล้วอย่างสมบูรณ์ที่จะปฏิบัติเพื่อ
 เอาตัวรอดได้ โดยไม่ต้องเกี่ยวกับส่วนที่เหลือของคัมภีร์ใหม่
 และยืดอกออกไปถึงคัมภีร์เก่าอีกทั้งหมด. ข้าพเจ้าอยากจะ
 กล่าวว่่า เจ้าหน้าที่ซึ่งประกาศศาสนาคริสต์ียนอยู่ตามโบสถ์
 ตามข้างถนน หรือตามสถานีวิทยก็ตาม ไม่รู้จักคัดเลือกเอา
 หัวใจของศาสนามาเผยแพร่ทำนองเดียวกับภิกษุในพุทธศาสนา
 เองก็มัวสอนกันแต่ส่วนที่เป็นเปลือกหรือกะพี้ของพุทธ-
 ศาสนา อยู่ทั่วไป ไม่ถึงเนื้อในของพระธรรม คือ ความ
 ไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใด โดยความเป็นตัวตนหรือของ
 ตน นั่นเอง. ในบาลีมหาสารุปมสูตร มุลบัณฺเฑนสํก
 มัชฌิมนิกายระบุไว้ชัดว่า แก่นแท้ของพรหมจรรย์หรือศาสนา
 นั้น คือความรอดพ้น หรือวิมุตติ ซึ่งตรงกับคำว่า *salvation*
 นั่นเอง, บัญญาเป็นกะพี้นอกแก่นออกมา, สมาริเป็นเปลือก
 นอกออกมามาก, สีสเป็นเพียงผิวเปลือกแห้ง ๆ ชั้นนอกสุด,

ส่วนลาภสักการะเสียงสรรเสริญหรือแม้แต่สวรรค์เป็นไป
 แห่งๆ เท่านั้นเอง. ดังนั้นสิ่งที่สอนหรือสนใจกันอยู่ทั่วไป
 นั้น ไม่ค่อยเกี่ยวกับแก่นแท้ หรือถึงแก่น จึงพากันกระจัด
 กระจายไปหมด. นี่เป็นการเปรียบเทียบ อย่างตรงไป
 ตรงมาที่สุดโดยไม่ต้องเกรงใจผู้ใด. หวังว่าท่านทั้งหลาย
 จะได้สนใจเป็นพิเศษ.

พระไตรปิฎกก็ดี พระคัมภีร์ไบเบิลก็ดี มีส่วน
 เกิน คือที่ทุกคนไม่ต้องสนใจก็ได้อยู่เป็นอันมาก เว้นแต่
 บางคนที่เป็นเจ้าหน้าที่สั่งสอน หรือประสงค์จะเป็นผู้แตก-
 ฉานทางวิชาการเช่นวรรณคดีเป็นต้น เท่านั้น. เกี่ยวกับ
 เรื่องนี้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า สิ่งทั้งหลายที่รู้ นั้นมีปริมาณมาก
 เท่ากับใบไม้ทั้งป่า, ส่วนสิ่งที่นำมาสอนนั้น มีปริมาณ
 เท่ากับใบไม้กำมือเดียว. ลักษณะการเช่นเดียวกันนี้ ย่อม
 มีแก่พระเยซูคริสต์ด้วย ดังเราจะเห็นได้ว่า พระเยซูคริสต์
 ไม่ได้ตรัสอะไรก็คำ แม้กับสาวกชั้นนำ ๑๒ คนของพระองค์.
 ถึงแม้พระเจ้าเองก็เหมือนกัน สิ่งที่ทรงเปิดเผยแก่โมเสสก็ดี
 แก่อับราฮัมและคนอื่น ๆ ตลอดถึงพระเยซูคริสต์เองก็ดี มี
 ปริมาณเป็นคำพูดเพียงไม่กี่คำ และดูเหมือนจะทรงประสงค์

เพียง ความเชื่อและปฏิบัติตาม เท่านั้น. ส่วนพระคัมภีร์
ซึ่งเพิ่งรวบรวมและร้อยกรองกันขึ้นภายหลังเรื่อย ๆ มานี้
มีมากขึ้นจนเวียนหัว. ผู้ศึกษาชั้นหลังจึง หลงทางอยู่ใน
คองของพระคัมภีร์ทั้งที่มีความรู้ท่วมหัว ดังที่กล่าวมาแล้ว.
นี่เรียกว่า คัมภีร์ไบเบิลก็ดี พระไตรปิฎกก็ดี ล้วนแต่ตกอยู่
ในภาวะเช่นเดียวกัน ซึ่งทำให้เกิดการล่าช้าขึ้นแก่บุคคลที่
ต้องการจะเข้าถึงแก่นของศาสนาโดยเร็วที่สุด, นับว่าเป็น
สิ่งที่ต้องประชุมเพื่อปรึกษากันเสียใหม่, เพื่อทำสิ่งที่
จำเป็นแก่ชีวิตอันมีอยู่ในศาสนานี้ ให้ออกมาสู่มนุษย์ใน
ลักษณะที่เข้มข้นและทันแก่เหตุการณ์เหมือน หรือเทียบทัน
กันกับความก้าวหน้าทางวัตถุแห่งโลกสมัยนี้.

ที่นี่ เราจะได้พิจารณาถึงตัว, คริสตธรรม โดย
เปรียบเทียบกับพุทธธรรม ต่อไป.

ปัญหาอันแรกที่จะเกิดขึ้นก็คือ คริสตศาสนากับ
พุทธศาสนานี้ มีแตกต่างกันที่ตรงไหน? สิ่งแรกที่สุด
ที่พุทธบริษัทจะตั้งข้อสังเกตต่อคริสตศาสนาก็คือเป็นศาสนา
ที่สอนการช่วยตัวเองหรือให้ผู้อื่นช่วย? และถ้าการที่จะให้
ผู้อื่นช่วยนั้น คือการที่ตนต้องกระทำทุกอย่างตามที่ผู้อื่น

ต้องการให้ทำดังนี้แล้ว นี่จะเรียกว่าเป็นการช่วยตัวเอง หรือ
ผู้อื่นช่วย.

เท่าที่เราได้ยินได้ฟังกันมานั้น พอจะสรุปได้ว่า
ศาสนาคริสเตียนถือว่าทุกอย่างต้องแล้วแต่พระเจ้าจะประสงค์
เราไม่มีทางที่จะช่วยตัวเอง โดยที่พระเจ้าไม่ช่วยหรือไม่ทรง
โปรดให้เป็นไปตามความประสงค์ของเรา. ส่วนศาสนาพุทธ
นั้นถือว่า เราต้องช่วยตัวเอง โดยการกระทำของเราเอง
แล้วเราก็จะได้รับผลแห่งการกระทำของเราเองโดยไม่ต้องเกี่ยว
กับพระเจ้านอกไปจากกฎแห่งกรรม ถ้าจะมีพระเจ้าเข้ามา
เกี่ยว ก็คือกฎแห่งกรรม นั้นแหละคือพระเจ้า ไม่ใช่
พระเจ้าที่เป็นบุคลิกภาพ ที่อยู่บนสวรรค์พร้อมกับคอยควบคุม
มนุษย์อยู่ในที่ที่บัง. แต่ถ้าพูดกันอย่างภาษาคน หรือ
conventional mode of speaking ก็ต้องถือว่า คริสตศาสนา
เป็นศาสนาที่ต้องให้ผู้อื่นช่วย, ส่วนพุทธศาสนานั้นเป็น
ศาสนาที่ต้องช่วยตัวเอง แตกต่างกันอย่างไม่มีทางที่จะ
ลงรอยกันได้. แต่ถ้าจะพูดกันอย่าง ภาษาธรรมคือภาษา
แห่งความจริง โดยเล็งเอาความหมายที่ซ่อนอยู่ภายใต้
ตัวหนังสือ หรือเสียงที่พูดแล้ว ก็กล่าวได้เหมือนกันว่า

พระเจ้ากับสิ่งที่เรียกว่า “กฎแห่งกรรม” ในพุทธศาสนานั้น เป็นของสิ่งเดียวกันทั้งนี้แล้ว ก็ถือได้ว่า ศาสนาทั้งสองนั้น ลงกันได้สนิทโดยใจความ ขัดกันเพียงตัวหนังสือ หรือเสียงที่ใช้เรียกว่าพระเจ้า หรือกรรมนั่นเอง. พุทธบริษัท ถือว่ากรรมมิใช่บุคคลที่ช่วยเรา เราทำสิ่งที่ควรทำให้ถูกต้อง ตามกฎแห่งกรรมนั้น และได้รับผลโดยสมควรแก่กรรม เสมอไป; หรือเราจะเลือกทำชั่วและรับผลชั่วก็ได้, หรือ แม้เราจะเข้าใจผิดเอาดีเป็นชั่ว เอาชั่วเป็นดีแล้วทำลงไป ก็ยังคงได้รับผลตามกฎแห่งกรรมอยู่นั่นเอง หามา सबกันเสีย อย่างความหลงผิดของเราไม่. ทั้งนี้ถือว่าเราช่วยตัวเอง ตามกฎแห่งธรรมชาติหรือ กฎแห่งกรรมซึ่งตรงแท้แน่นอนอน มีอำนาจเด็ดขาดควรแก่การที่จะเรียกว่าพระเจ้าได้เหมือนกัน. และเมื่อเรามองไปยังคริสเตียน เราก็มองไปในแง่ที่ว่า พระเจ้าที่ช่วยให้การกระทำของมนุษย์มีผลนั้น ก็คือ กฎแห่งกรรมอย่างเดียวกันแท้กับที่เราถืออยู่ ดังนั้นเราจึงยกน้ำหนักทั้งหมดให้แก่สิ่งที่เรียกว่า “กรรม” ซึ่งหมายถึงกฎแห่งกรรม อันเป็นกฎของธรรมชาติที่ครองจักรวาลนี้อยู่, และเรียกพุทธศาสนานี้ว่า “ศาสนาแห่งกรรม” หรือ “ศาสนาแห่งการช่วยตัวเอง.”

ส่วนศาสนาคริสเตียนนั้น ผู้สั่งสอนมากคนได้ย้ำหนักแน่นเด็ดขาดลงไปในข้อที่ว่า การกระทำของมนุษย์จะมีผล ก็ต่อเมื่อเป็นที่ถูกพระทัยของพระเจ้า และพระเจ้าทรงให้เป็นอย่างนั้นเท่านั้น. ผู้สอนบางคนถึงกับกล่าวว่า แม้จะทำอย่างไร ถ้ามิได้ทำไปด้วยความเชื่อในพระเจ้าแล้ว เป็นไม่มีผลเลย, มนุษย์รอดไม่ได้ด้วยการเชื่อกฎแห่งกรรมที่ตนกระทำเอง รอดได้แต่เพราะความเชื่อในพระเจ้าเท่านั้น และพระเจ้าเป็นผู้ช่วยให้รอด, หาใช้กฎแห่งกรรม หรือกรรมที่ได้กระทำไปตามกฎนั้น ๆ ไม่. เมื่อให้หลักดังนี้ พุทธบริษัทก็มองคริสตศาสนาไปในทางที่เป็น “ศาสนาแห่งความเชื่อ” หรือ “ศาสนาแห่งการช่วยของผู้อื่น” ไปทันที. พุทธศาสนายอมให้ใช้ความคิดของตนอย่างเป็นอิสระ พุทธบริษัทจึงยอมรับได้โดยสนิทใจและทันทีว่า พระเจ้าก็คือกรรมนั่นเอง ส่วนคริสตศาสนิกชนนั้น ไม่กล้าหรือไม่มีอิสระที่จะใช้เหตุผลของตนเองเช่นนั้นก็ไม่สามารถจะยอมรับว่า สิ่งที่เรียกว่า “กรรม” หรือ “กฎแห่งกรรม” ในพุทธศาสนานั้นคือสิ่งที่เรียกในศาสนาของตนว่า “พระเจ้า”. เมื่อเป็นดังนี้ ผลจึงเกิดขึ้นในทำนองที่ว่า พุทธธรรม และคริสตธรรมเดินกัน

คนละทาง คือพุทธธรรม มีหลักช่วยตัวเอง, คริสตธรรมมีหลักให้ผู้อื่นช่วย. แต่แล้วก็เป็นสิ่งที่น่าขบขันที่สุดยิ่งกว่าสิ่งใดในโลก คือถ้าปรากฏว่า สิ่งที่เป็นความจริงอยู่เบื้องหลังที่ทำให้มนุษย์ได้รับผลแห่งการกระทำของตนนั้น เป็นสิ่งเดียวกัน!

อีกแง่หนึ่งนั้น เรามักจะตั้งปัญหากันในหมู่พุทธบริษัทว่า ศาสนาที่สอนและปฏิบัติกันอยู่ ไม่ว่าจะศาสนาใด ย่อมมีอยู่สองระดับ ตามระดับของบุคคลที่เราแบ่งแยกกันว่า เป็น “พวกทาสีศาสนา” พวกหนึ่ง, และเป็นพวก “ปัญญาชน” อีกพวกหนึ่ง, แล้วเราจะถือเอาพวกไหนเป็นมาตรฐาน หรือวงการที่ทรงอำนาจโดยถูกต้อง? ถ้าศาสนาคริสเตียนจะสงวนสิทธิถึงกับไม่ยอมให้ผู้ฟังใช้สติปัญญาของตนแล้วให้เชื่อตะพึดไปโดยส่วนเดียวแล้ว จะมีมีแต่สาวกที่เป็นพวกทาสีศาสนาไปเสียหรือ? เราได้ยินเจ้าหน้าที่สอนศาสนาคริสเตียนทั้งตามข้างถนนและทางสถานีวิทยุไพ่นทะเล พูดย้ำแต่เรื่องความเชื่ออย่างเดียว บิดประตู่ของการใช้การกระทำของผู้ช่วยตนเองเสียหมดสิ้น. อย่างนี้เราไม่เชื่อว่าเป็นหลักของพระเยซูคริสต์อย่างถูกต้อง เพราะเราได้ฟังว่าพระเยซูคริสต์ได้ตรัส ว่า

พระองค์เป็นทาง และให้ทุกคนเดินตามทาง เช่นเดียวกับที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ทุกคนเดินตามทาง คือปฏิบัติให้เหมือนพระองค์นั่นเอง. แต่อย่างไรก็ตาม พุทธศาสนาที่สอนกันอยู่บนธรรมาสันสวยๆ บนศาลาสวยๆ นั้น ก็พุกกันแต่เรื่องความเชื่อในเรื่องสวรรค์วิมาน หาได้พุกกันถึงเรื่องการเดินทางมรรคมืองค์แปดซึ่งเป็นตัวแท้ของพุทธศาสนาไม่ ไม่มีการสอนให้ใช้สติปัญญาหาเหตุผล ผู้ฟังส่วนมากก็เป็นผู้เชื่อเต็มทีจนถึงกับหลับบ้างฟังบ้างไปจนจบ. ดังนั้น เมื่อจะทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างศาสนาให้เป็นธรรม หรือถูกต้องกันจริงๆ แล้วย่อมจำเป็นอยู่เอง ที่จะต้องทำการจับคู่กัน โดยเอาศาสนาคริสต์ียนตามข้างถนนหรือตามสถานีวิทยุโพ้นทะเล เข้าคู่กันกับพุทธศาสนาบนธรรมาสันสวยๆ บนศาลาสวยๆ. แล้วอีกทางหนึ่งก็จับคู่กันระหว่างผู้ที่พยายามพิสูจน์ข้อเท็จจริงแห่งหลักธรรมจากคัมภีร์ ไบเบิลและพระไตรปิฎกเอง และมีการตีความหมายกันให้ถูกต้องทั้งโดยภาษาคน และภาษาธรรม ดังที่กล่าวแล้วข้างต้นด้วย.

อย่างน้อยที่สุด เราควรจะวาง กฎเกณฑ์อันจะแสดงถึงลักษณะของศาสนา อย่างใดอย่างหนึ่งให้เป็นที

แน่นอน ว่าถ้ามีลักษณะอย่างไร ก็จะเรียกว่าศาสนาอะไร
เป็นต้น เมื่อกล่าวโดยคร่าว ๆ เราอาจจะกล่าวได้ดังต่อไปนี้ :-

(๑) ศาสนาแห่งอิทธิปาฏิหาริย์ สำเร็จได้ด้วยความ
ความกลัวหรืออ่อนแอของสาวก.

(๒) ศาสนาแห่งความเชื่อ สำเร็จได้โดยลำพัง
ความเชื่อและอ่อนน้อมผู้อื่น.

(๓) ศาสนาแห่งกรรม สำเร็จได้ด้วยการ
กระทำที่เป็นการช่วยตัวเอง.

(๔) ศาสนาแห่งปัญญา สำเร็จได้ด้วยการใช้
เหตุผลอย่างอิสระ.

(๕) ศาสนาแห่งศานติ สำเร็จได้โดยไม่ต้อง
เบียดเบียนตนและผู้อื่น.

(๖) ศาสนาแห่งเมตตาหรือความรัก สำเร็จ
ได้ด้วยเสียสละสิ้นเชิง. ทั้งนี้เป็นต้น.

เมื่อเป็นเช่นนี้ ทุกคนหรือทุกฝ่าย ก็พอจะมอง
ออกได้เองว่า ควรจะจัดศาสนาไหนในโลกนี้ว่าเป็นศาสนา
อะไร, และจะมีศาสนาใดศาสนาหนึ่งซึ่งมีลักษณะเพียงอย่าง
เดียวแล้วเป็นการเพียงพอ ได้หรือไม่? และคุณสมบัติข้อไหน
เป็นคุณสมบัติที่จำเป็นต้องมีทั่วไปในทุกศาสนา.

เมื่อกล่าวมาถึงตอนนี้ ข้าพเจ้าอยากจะขอร้องท่านทั้งหลายให้ย้อนไประลึกถึงคำแปล และความหมายของคำว่า *religion* กันอีกครั้งหนึ่ง. ดังที่ได้วินิจฉัยกันมาแล้วว่าศาสนันคือ “ระบบแห่งการสังเกตและปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการผูกพันกันระหว่างพระผู้เป็นเจ้ากับมนุษย์”, เมื่อเป็นดังนี้ สิ่งที่เรียกว่า การสังเกตและปฏิบัตินั่นเอง เป็นคุณสมบัติทั่วไปที่จะต้องมีอยู่ในทุกศาสนา, หรือทุกระบบแห่งการเคลื่อนไหวที่เรียกตัวเองว่าศาสนา. การสังเกตนั้นคือปัญญา, การปฏิบัตินั้นคือการกระทำหรือกรรม, ดังนั้นทุกศาสนาในโลกนี้ ที่จะเรียกว่าศาสนันได้ก็ต้องมีคุณสมบัติแห่งปัญญา และ กรรม รวมอยู่ในลักษณะที่เป็นพื้นฐาน หรือ *back ground* เสมอไป. เมื่อเป็นดังนี้ เราจะเรียกศาสนาไหนโดยนามว่าอย่างไรใน ๖ ชื่อนี้ได้เล่า? คำตอบก็คือ ส่วนที่เป็นพื้นฐาน หรือ *back ground* นั้น ไม่ต้องพูดถึง, คงเพียงเล็งเฉพาะแต่คุณสมบัติที่เด่นจนออกหน้า แล้วเรียกชื่อศาสนานั้นโดยชื่อนั้นก็เป็นการถูกต้องแล้ว. ถ้าหากศาสนาใดมีกรรมหรือปัญญาออกหน้า ก็คงถือว่าศาสนานั้นมีกรรมหรือปัญญา

ก็ตาม เป็นสองเท่าตัว หรือสองชั้น คือชั้นพื้นฐานชั้นหนึ่ง และชั้นที่เป็นตัวแท้นอกหน้านั้นอีกชั้นหนึ่ง ดังนี้.

บัดนี้เป็นที่กระจ่างชัดแล้วว่า ทุกศาสนาต้องมี บัญญาและ กรรม เป็นพื้นฐานเหมือน BASE หรือ LAYER อยู่ด้วยกันทั้งหมด, ดังนั้นจึงไม่อาจจะมีศาสนาใดมีอะไรเพียง อย่างเดียว โดยไม่มีรากฐานสองประการนี้นั้นย่อมเป็นไปได้ โดยแน่นอนตามที่คนทั่วไปจะสังเกตเห็นโดยปัญญาสามัญ หรือ common sense ก็จะได้เห็นว่า ศาสนาแห่งอิทธิ- ปาฏิหาริย์ ก็ต้องมีการกระทำ, ศาสนาแห่งความเชื่อ ก็ต้อง มีการกระทำ, ศาสนาแห่งศานติ ก็ต้องมีการกระทำ, ศาสนา แห่งเมตตาและความรัก ก็ต้องมีการกระทำ, และการกระทำ นั้นต้องอาศัยการสังเกตเสมอไป และการสังเกตเองนั้น ก็ ยังเป็นการกระทำอยู่นั่นเอง, การกระทำนั้นเรียกว่ากรรม, เราจึงควรถือเป็นหลักที่ตรงกันในที่นี้เสียเลยว่า ศาสนาทุก ศาสนาในโลกนั้น เป็นศาสนาเดียวกัน อยู่โดยส่วนลึก และโดยส่วนเนื้อแท้, คือมีกรรมหรือการกระทำนั้นแหละ เป็นตัวศาสนา. และการกระทำนั้นก็เพื่อให้เกิดการเนื่องถึง กัน ระหว่างมนุษย์กับพระเป็นเจ้า, และสิ่งที่เรียกว่าพระ

เป็นเจ้านั้น จะเป็นบุคคล หรือเป็นสภาวะ อย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม ขอแต่ให้มีคุณสมบัติเป็นที่คับแค้นความทุกข์เพียงอย่างเดียว ก็เป็นการเพียงพอแล้ว เพราะถ้ามากไปกว่านี้ ก็ย่อมจะเป็นส่วนเกิน หรือเพื่อเป็นธรรมดา.

ที่นี้ก็มาถึงปัญหาที่ว่า เมื่อทำการเปรียบเทียบ, ระหว่างศาสนาคริสต์นิกายกับพุทธศาสนาแล้ว จะมีความแตกต่างกัน หรือเหมือนกันในลักษณะไร? คนเราจะสามารถเป็นคริสเตียน และเป็นพุทธบริษัทพร้อมกันไปในคราวเดียวในบุคคลคนเดียวนั้น ได้หรือไม่? คำตอบสำหรับปัญหานี้ จึงขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่ว่าศาสนาไหน เป็นศาสนาแห่งอะไร ใน ๖ อย่างนั้นนั่นเอง.

ถ้าเอาความรู้สึกในระดับที่เรียกว่าของ “ตาสีตาสี” เป็นประมาณกันแล้วศาสนาทุกศาสนา ก็ต้องเป็นศาสนาแห่งความเชื่อ ไปทั้งหมด. แต่ถ้าเอาข้อเท็จจริงเท่าที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ไบเบิล และตามความรู้สึกของพุทธบริษัทเมื่อได้อ่านข้อความนั้นแล้ว ใช้ปัญญาพิจารณาหาเหตุผลตามวิธีของพุทธบริษัทเองแล้ว เรามีความรู้สึกว่า คริสตธรรมนั้น เป็นศาสนา บุญญาและกรรม เช่นเดียวกับพุทธศาสนา

นั่นเอง. และเราสามารถเข้าถึงเนื้อแท้ของศาสนาทั้งสองแล้ว เราสามารถเป็นทั้งพุทธบริษัทและคริสเตียนได้ในเวลาเดียวกันโดยบุคคลคนเดียวกัน. และยิ่งไปกว่านั้นอีก ก็คืออาจที่จะเป็นอิสลามิก หรือพราหมณิกที่แท้พร้อมกันไปด้วย. เหตุผลหรือข้อเท็จจริงมีอยู่อย่างไร ข้าพเจ้าจะไต่กล่าวต่อไป ตามทัศนะของพุทธบริษัทตามวิธีของพุทธบริษัท ที่ถือเอาบัญญัติหรือเหตุผลเป็นที่ตั้งนั่นเอง.

เราไม่รู้สึกรู้ว่า คริสตธรรม จะเป็นศาสนาแห่งความเชื่ออย่างเดี่ยวโดด เหมือนที่ได้ยินจากสถานีวิทยุหรือไปปลิวตามข้างถนนหรือบนรถไฟไปไต่เลย. แต่เราารู้สึกว่าเป็นศาสนาแห่งการกระทำ, แห่งบัญญัติ, แห่งเมตตา และแห่งการพึ่งตนเองไปตามลำดับ ดังต่อไปนี้.

ที่รู้สึกว่าเป็นศาสนาแห่งกรรมนั้น เกิดมาจากการอ่านข้อความดังต่อไปนี้ :—

ข้อแรกที่สุด มีคำของเปโตร ทูลพระเยซูคริสต์ ในโยฮัน ๖/๖๘ ว่า “คำของพระองค์ เป็นคำแห่งชีวิตนิรันดร” ทั้งนี้. พวกเราพุทธบริษัทรู้สึกว่ ชีวิตนิรันดรนั้น ไม่อาจจะถึงได้ด้วยลำพังความเชื่อว่าเป็นเช่นนั้น. แต่ถึงได้

ด้วยการปฏิบัติตามคำที่พระเยซูคริสต์สอนด้วยความระมัด
 ระวังสุขุมรอบคอบด้วยสติปัญญา เพื่อรูรสของชีวิตนิรันดร
 นั้นแล้ว จึงจะเรียกว่า “เชื่อ” ได้โดยสมบูรณ์. ก่อนหน้า
 นั้น ยังมีใช้ความเชื่อที่สมบูรณ์. นอกไปจากนั้นแล้วเรารู้สึก
 ว่าสิ่งที่เรียกว่า “ชีวิตนิรันดรนั้นเป็นภาษารธรรม มีความหมาย
 ลุ่มลึก รู้จักหรือเข้าใจได้ แต่ด้วยสติปัญญาอันเพียงพอเท่านั้น.
 ชีวิตนิรันดร ลึกเกินไปกว่าที่จะรู้จักได้ด้วยความเชื่อล้วน ๆ.
 เมื่อไม่รู้จักโดยแท้จริงแล้วจะปรารถนาและยกย่องสรรเสริญสิ่ง
 นั้นได้อย่างไร. แม้เปโตรจะเป็นชาวประมงมาก่อน ก็ต้องมี
 ปัญญาที่จะรู้จักสิ่งอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งตรงกันข้ามจากชีวิตธรรมดาๆ
 ที่ท่านเคยผ่านมาแล้ว, และรู้สึกว่ไม่มีสาระอะไรในชีวิต
 ชนิดนั้น. ความรู้สึกอันนี้ต้องแจ่มแจ้งชัดเจนใสแจ๋วอยู่ในใจ
 ของท่าน จึงจะเข้าใจสิ่งที่เรียกว่าชีวิตนิรันดรนั้นได้. ลักษณะ
 อย่างนี้ไม่ใช่ลักษณะของความเชื่อโดยสักว่าบอกให้เชื่อ แต่
 เป็นลักษณะของปัญญาอันจะนำไปสู่การกระทำอย่างสูงสุด.

ในโยฮัน ๖/๖๓ มีคำกล่าวของพระเยซูคริสต์เองว่า
 “วิญญาณ (spirit) ให้ได้แต่ชีวิตอย่างเดียว, เนื้อหนังเป็นสิ่งที่
 ไร้สาระ, คำที่เราได้กล่าวแก่ท่านทั้งหลายนั้น เป็นทั้งวิญญาณ

และชีวิต” ดังนี้. คำกล่าวเช่นนี้ ไม่สำเร็จประโยชน์อะไร โดยลำพัง ความเชื่อเฉยๆ โดยไม่มีความเข้าใจอะไรเลย เพราะเป็นภาษาธรรม อย่างสูงของคนมีปัญญาชั้นสูง, ต่อเมื่อมีสติปัญญาเพียงพอจึงจะเข้าใจเป็นเรื่องเป็นราว และนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องในที่สุด. ถ้าใครจะถือเอาข้อความนี้ อย่างภาษาคนธรรมดา แล้วท่องและเชื่อไปตามนั้นทุกตัวอักษร ก็จะกลายเป็นความเชื่อที่มลายเหลือประมาณไปทันที และไม่เป็นคริสตธรรมได้แต่ประการใด. การที่ถ้อยคำใดๆ จะเป็น ได้ทั้งวิญญานและชีวิตนั้น ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติ อย่างถูกต้อง ยิ่งกว่าวิชาเทคนิคแห่งสมัยนี้ไปเสียอีก. วิญญานในที่นี้มิใช่ใจตามธรรมดา, ชีวิตในที่นี้มิใช่ชีวิตตามธรรมดา. แต่เป็น สิ่งประเภทนิรันดร หรือไม่รู้จักตายไปทั้งนั้น. ดังนั้นข้าพเจ้าจึงเข้าใจว่าคำกล่าวชนิดนี้มีไม่ได้ในศาสนาแห่งความเชื่อล้วนๆ หรือการอ้อนวอนล้วนๆ.

สิ่งที่เรียกว่าความเชื่อนั้น เล็งถึงสมาธิจิตที่เกิด แต่การกระทำด้วยความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง, และเพื่อการกระทำกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนั่นเอง. คำกล่าวในมัทธาย ๒๑/๒๑ ที่ว่า “ถ้าเข็ญเคลื่อนภูเขาลงทะเลได้”

กิติ, ในมัถราย ๑๗/๒๐ ที่มีคำกล่าวอย่างเดียวกันกิติ, และ
 ในมัถราย ๑๕/๓๒ ที่กล่าวถึง เปโตรผู้เชื่อไม้พ้อและจมทะเล
 จนพระเยซูคริสต์ต้องอุทิศ กิติ, ล้วนแต่แสดงว่าความเชื่อนั้น
 หมายถึงสมาธิจิตอย่างรุนแรงทั้งนั้น ทั้งนั้น ความเชื่ออย่าง
 หลับหูหลับตานั้น จะมาเป็นความเชื่อชนิดที่พระเจ้าต้องการ
 นั้นย่อมเป็นไปได้. การบอกให้เชื่ออย่างเดียว โดยไม่มี
 ความเข้าใจอันถูกต้อง ในเรื่องอันเกี่ยวกับพระเจ้านั้น คง
 จะมีในคริสตธรรมไม่ได้. เราจะรักผู้อื่นอย่างยิ่ง และทำลาย
 ความเห็นแก่ตัวของเราโดยเชื่อคำของผู้อื่น แต่ไม่ทราบว่าจะ
 ทำไปทำไมและมีประโยชน์แก่ใครอย่างไหน จะเป็นสิ่งที่
 เป็นไปได้ในลักษณะอย่างไร? และจะมีกำลังมากพอดีถึงกับ
 จะเคลื่อนภูเขาได้เสียหรือ? คำว่า “ภูเขา” ในลักษณะเช่นนี้
 พุทธบริษัทย่อมตีความว่าถึงความเห็นแก่ตัว ซึ่งเป็น
 อุปสรรคอันสำคัญของมนุษย์ในการที่จะเข้าถึงพระเจ้านั่นเอง.
 ภูเขาชนิดนี้หนักกว่าภูเขาหินที่ตั้งอยู่บนแผ่นดิน ซึ่ง
 เคลื่อนตัวเองอยู่เป็นนิจเป็นไหน ๆ, และความเชื่อของพุทธ
 บริษัทก็คือความเชื่อในการที่จะเคลื่อนภูเขาเหล่านั้นเสียด้วย
 เหมือนกัน, เพราะต้องการจะเข้าถึง “พระเจ้า” ในลักษณะ

หนึ่งด้วยเหมือนกัน. ระบบเช่นนี้เราไม่ควรจะเรียกว่าระบบแห่งความเชื่อ แต่ควรเรียกว่า ระบบแห่งการกระทำด้วยสติปัญญาอันสูงสุด ชนิดที่เป็นของพระเจ้า.

คำในมัถธาย ๖/๑๕ มีว่า “ท่านอดโทษความผิดที่ผู้อื่นทำแก่ท่าน แล้วพระเจ้าจึงอดโทษของท่านให้แก่ท่าน” นี้แสดงชัดอยู่ที่เดียวว่า ไม่ใช่ระบบแห่งการอ้อนวอน, หรือระบบแห่งการเชื่อแล้วจะรอด แต่ประการใดเลย. เราต้องทำกรรม คือการอดโทษผู้อื่น เราจึงสามารถถอนตนออกมาได้จากความผิดของเรา หรือถึงกับสามารถบังคับพระเจ้าให้ทำหน้าที่ของท่านให้แก่เราได้. ระบบอย่างนี้ พุทธบริษัทเรียกว่าระบบแห่งการกระทำกรรม มิใช่ระบบอ้อนวอน คือต้องช่วยตัวเองแล้วพระเจ้าจึงจะช่วยทีหลัง. ข้อที่เรายอมอดโทษผู้อื่นตามความต้องการของพระเจ้านั้น เป็นเพราะเราต้องการที่จะได้ประโยชน์ที่เราต้องการต่างหาก, หาได้มีใครทำไปเพราะประสงค์แต่จะให้ถูกพระทัยของพระเจ้าแต่อย่างเดียวไม่. พุทธบริษัทเรียกการกระทำเช่นนี้ ว่าเป็นการช่วยตัวเองโดยแท้จริง, และมีความรู้สึกว่าการช่วยตัวเองเช่นนี้มีอยู่ในคริสตธรรมอย่างมั่นคง

หากแต่มีการตีความหมายไปต่างๆ กันตามยุคตามคราว จนกระทั่งยกให้เป็นเรื่องของความเชื่อและการอ้อนวอนไปในที่สุดก็เป็นได้. ขอให้เราเอาข้อความในไบเบิลเองเป็นหลัก แทนที่จะถือเอา *traditional church teaching* เป็นต้น เป็นหลัก เพื่อการศึกษาเปรียบเทียบกันสืบไป.

ในมัถราย ๗/๑๘-๒๐ มีคำกล่าวว่า “*คุณคิดค้นชั่วที่การกระทำของเขา*” นี่คือหลักอย่างเดียวกันกับหลักกรรมในพุทธศาสนาโดยสมบูรณ์, ทุกคนกระทำตามที่เขาต้องการ.

มัถราย ๖/๓๓ มีคำกล่าวว่า “*มอบใจของท่านไว้ในแผ่นดินของพระเจ้าและในความยุติธรรมของพระองค์ ก่อนสิ่งอื่นใดทั้งหมด, แล้วสิ่งนอกนั้น ก็จะมาหาท่านเอง.*” ข้อนี้ฟังดูอย่างผิวเผินก็คล้ายกับเป็นเรื่องของความเชื่อ หรือการมอบชีวิตจิตใจด้วยความเชื่อ. แต่ความรู้ลึกของพุทธบริษัทที่มีความเคยชินตามวิธีของพุทธบริษัทหาเป็นอย่างนั้นไม่. คำว่า *มอบ* หมายถึง การสละสิ้นเชิง เรียกเป็นภาษาบาลีว่า *ปฏินิสสัคคะ* แปลว่า การสละคืน. อธิบายว่า ก่อนนี้เราไปเอาอะไรของธรรมชาติหรือของพระเจ้ก็ตาม มายึดครองไว้ว่าเป็นตัวเรา หรือของเรา ซึ่งถ้ารุนแรงหนักเข้าก็

เป็น “ตัวกู” หรือ “ของกู”, บัดนี้เราจะต้องสละสิ่งเหล่านั้น, ก็นำให้พระเจ้า หรือธรรมชาติก็ตาม ไม่ยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวเราหรือของเรา อีกต่อไปโดยสิ้นเชิง. เมื่อเราทำได้เช่นนั้น ความรอดหรือสันติสุขทั้งหมดทั้งสิ้นจักเกิดขึ้นแก่เราโดยครบถ้วน ไม่มีขาดตกบกพร่องอีกต่อไป. เราเรียกพระเจ้าว่า “ธรรม” หรือธรรมชาติอันยุติธรรม และเฉียบขาด, พอเราสละสิ่งที่เคยคิดว่าเป็นตัวเราและของเราเสีย นั่นคือการกระทำที่ถูกต้อง และยุติธรรมที่สุด, เพราะสิ่งเหล่านั้นไม่ใช่ของเรา. แม้ตัวเราหรือใจของเรา ที่แท้ก็ไม่ใช่ของเรา แต่เป็นของธรรม หรือพระเจ้านั่นเอง. จิตใจที่ไม่มีความรู้สึกว่าอะไรเป็นตัวของเรา ย่อมเป็นจิตใจที่ถึงพระเจ้า หรือถึงธรรมในอันดับสูงสุดในพุทธศาสนา ที่เรียกกันว่า โลกุตตรธรรม. ดังนั้นเราจึงรู้สึกว่ คำกล่าวในมัคชายข้อนี้ คือธรรมะในชั้นโลกุตตรธรรมในคริสตศาสนานั้นเอง, และถือว่าการกระทำเช่นนั้นไม่เรียกว่า “ความเชื่อ” แต่เรียก “กรรม” หรือการกระทำขั้นสุดยอดที่จะระงับเสียซึ่งความทุกข์ทั้งปวง ไม่มีอะไรเหลืออยู่เลยสำหรับต้องปฏิบัติอีกต่อไป.

คำกล่าวในมัทธาย ๗/๒ ที่ว่า “ท่านดวงให้เขาด้วย
 ทะนานใด เขาจะดวงให้ท่านด้วยทะนานนั้น” นั้น พวกพุทธ-
 บัณฑิตรู้สึกรู้ว่าเป็น **หลักเรื่องกรรมในพุทธศาสนา**อย่าง
 เต็มที่, และคำว่า “เขา” ในที่นี้ เรามิได้เล็งถึงเพื่อนบ้านที่
 แลกเปลี่ยนสิ่งของกัน แต่เราหมายถึง **พระเจ้าในฐานะที่**
เป็นกฎแห่งกรรม ด้วย.

คำในมัทธาย ๗/๑๒ ที่ว่า “**อยากให้เขาทำแก่ท่าน**
อย่างไร จงกระทำอย่างนั้นแก่เขาก่อน” นี้ก็คือ **หลักเรื่อง**
กรรมในพุทธศาสนา เราอยากจะให้พระเจ้ารักเรา เราต้องรัก
 พระเจ้าก่อน เราอยากให้พระเจ้าทำให้ถูกใจเรา เราต้องทำให้
 ถูกใจพระเจ้าก่อน. นี้หมายความว่า **ให้ถูกกฎแห่งกรรม**
ในฐานะที่เป็นพระเจ้าอันเจียมขนาด นั้นเอง. แม้เราเชื่อ
 หรือไม่เชื่อ แต่เมื่อเราทำตามนั้นผลย่อมเกิดขึ้นตามนั้นโดย
 ยุกติธรรมเสมอ. และถือว่านี้เป็น**หลักแห่งการช่วยตัวเองด้วย**
เหมือนกัน.

ข้อความในมัทธาย ๗/๗ ที่ว่า “**จงขอแล้วจะได้,**
จงหาแล้วจะพบ, จงเกาะแล้วจะเบ็ด” ทั้งนี้นั้น พุทธบริษัท
 ถือว่าเป็น**เรื่องกรรม** คือเราเองต้องขอ, ต้องหา, ต้องเกาะ,

พระเจ้าจึงจะเคลื่อนไหว. ถ้าพึ่งความเชื่อเฉยๆ คงเป็นไปไม่ได้, แม้จะมีการนั่งอ้นนอนอยู่ ก็คงจะเป็นไปไม่ได้เหมือนกัน. คำว่า “ขอ” ในที่นี้ ต้องเล็งถึงความพยายามจะเอาให้ได้จริงๆ ค่ะ คือเรา ขอกะกฎแห่งกรรมด้วยการกระทำของเรา ไม่ใช่ขอด้วยปากเลย.

มัถาย ๒๑/๒๙ มีข้อความกล่าวไว้เป็นคำของพระเยซูคริสต์ว่า “จงเอาอกของเราไปแบกไว้” อย่างนี้ แสดงชัดเหลือเกินว่า ให้ ทนรับภาระแห่งการกระทำเพื่อให้รอด ไม่ใช่ให้แบกความหนักอึ้งหนักใจเกี่ยวกับความเชื่อไว้เฉยๆ แต่ให้เป็นการกระทำอย่างยิ่งด้วยความอดกลั้นอดทน. นี่ก็คือเรื่องกรรมในพุทธศาสนา.

มัถาย ๑๒/๓๓ มีคำตรัสว่า “จงทำต้นไม้ให้ดีเกิด แล้วผลของมันจะดีเอง, จงทำต้นไม้ให้ชั่วเกิด แล้วผลของมันจะชั่วเอง.” นี่คือหลักเรื่องกรรมในพุทธศาสนา และในทุกศาสนาที่สอนเรื่องกรรม. (คำแปลของประโยคข้างบนนั้น ตรงกันทั้งฉบับอังกฤษและฉบับอเมริกัน). พุทธบริษัทจึงมอง คริสตศาสนา ในฐานะเป็นศาสนาแห่ง

กรรม เช่นเดียวกับพุทธศาสนา, ไม่อาจจะมองเป็นศาสนา
แห่งความเชื่อไปได้เลย.

ในมัถราช ๑๒/๕๐ มีคำตรัสว่า “ผู้ใดกระทำตาม
พระประสงค์ (do the will of) แห่งพระบิดาของเราในสวรรค์
ผู้นั้นเป็นพี่ชายน้องชายของเรา, พี่สาวน้องสาวของเรา, เป็น
มารดาของเรา” ข้อความนี้ใช้คำว่า “กระทำ” (do) แทนที่
จะใช้คำว่าเชื่อ คือเชื่อในพระเจ้าที่เป็นบิดา, นี้นหมายความว่า
พระเยซูคริสต์ก็ทรงเน้นที่การกระทำ ยิ่งกว่าจะเน้นที่
ความเชื่อ. ถ้าฟังความเชื่อล้วน ๆ คงไม่ทำให้ใครเป็นพี่
หรือน้อง หรือมารดาของพระองค์ได้. พระองค์ทรงปฏิเสธ
พระนางมาเรียว่ามีใช้มารดา และปฏิเสธพี่น้องอีกหลายคน
ว่ามีใช้พี่น้อง แต่ทรงรับเอาผู้ที่กระทำตามพระประสงค์ แห่ง
บิดาของพระองค์ ว่าเป็นพี่น้องหรือมารดาของพระองค์ แล้ว
แต่กรณี. สิ่งที่มีน้ำหนักมากมายเห็นปานนี้ ก็เน้นความ
หมายที่การกระทำ หาได้เน้นที่ความเชื่อ หรือการอ้อน
วอนไม่.

มัถราช ๑๘/๓๕ มีข้อความว่า “ถ้าท่านไม่อภัยความ
ผิดให้แก่พี่น้องของท่านจากหัวใจของท่าน, พระบิดาในสวรรค์

ก็จะทรงกระทำอย่างเดียวกันกับที่ท่านกระทำ, แก่ท่าน” นี้ แสดงว่า สิ่งที่เราเรียกว่าเมตตา หรืออภัยนั้น ไม่ใช่เรื่องของความเชื่อ แต่เป็นการกระทำด้วยใจจริง หรือเจตนา จัดเป็นเรื่องกรรมแท้.

มัถาย ๑๙/๑๗ “ถ้าท่านประสงค์จะเข้าถึงชีวิต
กิจปฏิบัติตามพระบัญญัติทั้งหลายเถิด.” (คำว่าปฏิบัติ
ในที่นี้ ภาษาอังกฤษคือคำว่า keep) ปฏิบัติตามพระบัญญัติ
นั้น ยิ่งกว่าเชื่อตามพระบัญญัติ หรือเชื่อในสิ่งอื่นใด,
ดังนั้นหลักแห่งคริสตธรรม จึงเหมือนกับหลักแห่งพุทธ
ศาสนาในข้อที่ต้องมีการปฏิบัติ ไม่ใช่เพียงแค่เชื่อหรือเลื่อมใส
หรือภักดีเฉย ๆ โดยไม่มีการกระทำด้วยสติปัญญา.

เท่าที่ยกตัวอย่างมานี้ ท่านผู้ฟังทั้งหลายคงจะสังเกต
ได้เองแล้วว่า แม้แต่ในคัมภีร์มัถาย ซึ่งมีอยู่ไม่กี่หน้า
มีคำสอนเรื่องที่ตรงกับหลักกรรมในพุทธศาสนา มาก
มายถึงเพียงนี้ แล้ว, ดังนั้นถ้ารวมหมดทุก ๆ คัมภีร์แห่งพระ
คัมภีร์ใหม่ (new testament) แล้วหลักที่เกี่ยวกับเรื่องกรรม
จะมีมากสักเท่าไร ขอให้ลองคำนวณดูเถิด.

ตามความรู้สึกของพุทธบริษัทนั้น คำสอนแห่ง
 ศาสนาคริสต์ยืนยันว่าด้วยความอดกลั้นอดทน ความให้อภัย
 ความรักศัตรู การช่วยผู้อื่น การรักผู้อื่นเท่ากับตัว หรือยิ่ง
 กว่าตัวเหล่านี้ เป็นเรื่องการกระทำทั้งนั้น หาใช่ความเชื่อไม่.
 ใครจะรู้เรื่องพระเจ้าหรือไม่รู้ก็ตาม ถ้าประพฤติไปในสิ่ง
 เหล่านี้แล้ว ผลก็จะเกิดขึ้นอย่างเดียวกัน ตามกฎแห่ง
 กรรมซึ่งพุทธบริษัทถือว่านั่นแหละคือพระเจ้า. แม้ที่สุด
 แต่การอธิษฐานอ้อนวอน ก็ถือว่าเป็นกรรมหรือการกระทำ
 ชนิดหนึ่งด้วยเหมือนกัน เพราะเหตุที่ต้องกระทำด้วยกายวาจา
 ใจ ครอบงำทั้งกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม นั่นเอง. แม้
 ที่สุดแต่สิ่งที่เรียกกันว่า "ความเชื่อ" นั้น ถ้าเป็นความเชื่อ
 ที่ถูกต้องและประกอบอยู่ด้วยปัญญาเป็นรากฐานแล้ว
 ความเชื่อนั้น ก็ถูกจัดเป็นมโนกรรมที่เป็นกุศลชนิด
 หนึ่งได้ เพราะเหตุว่า ความเชื่อนั้นมีมูลมาจากเจตนา
 หรือเป็นตัวเจตนาอย่างหนึ่ง ในการที่จะทำที่พึงแก่ตน
 ด้วยปัญญา หรือ อโมหะนั่นเอง. แต่ถ้าเป็นความเชื่ออย่าง
 งามาย คินข้าวเป็นต้นแล้ว หากจัดว่าเป็นกรรมในที่นี้ไม่.

ที่นี้เราจะได้คู่กันต่อไปในแง่อื่น ๆ เพื่อให้รู้ว่า หลักแห่งคริสตธรรมนั้นยังมีอะไรที่ลงรอยกันได้กับหลักแห่งพุทธศาสนาอีก, นอกไปจากหลักแห่งกรรม และการช่วยตัวเอง. แง่สำคัญที่ตัดลงไป ที่ควรรยกมากกว่าก็คือ ความเป็น “ศาสนาแห่งปัญญา”.

มัถราย ๑๘/๗ มีข้อความว่า “โลกนี้ต้องเป็นทุกข์ เพราะการถูกล่อลวงให้ทำบาป.” (หรือบางฉบับก็ว่า ถูกล่อลวงให้เดินพลาด). ข้อนี้ย่อมแสดงว่าต้องการปัญญาหรือแสงสว่างมาเป็นเครื่องแก้ไขให้เดินถูกทาง. หรือถ้าจะพูดว่า มีผู้นำที่ดีและเชื่อผู้นำนั้นเสีย ผู้นำนั้นก็ต้องเป็นแสงสว่างหรือปัญญานั้นเอง. พระเจ้าตั้งอยู่ในฐานะเป็นแสงสว่างอย่างเต็มที่ในกรณีนี้. ความเชื่อในพระเจ้านั้น ก็คือการเดินตามแสงสว่างของพระเจ้านั้นเอง. ความเชื่อนั้นขึ้นอยู่กับบุคคลที่สองไปจากตนเป็นส่วนใหญ่, ถ้าเกิดไปเชื่อตนเองเข้าเมื่อไร ความเชื่อนั้นก็แปรรูปไปเป็นแสงสว่าง. ส่วนแสงสว่างหรือปัญญานั้น ขึ้นอยู่กับตนเองเป็นส่วนสำคัญ. การไม่ถูกล่อลวงอันแท้จริงและสูงสุดนั้นขึ้นอยู่กับความมีแสงสว่าง ที่ตาของเราจะมองเห็นได้เอง

กว่าที่จะขึ้นอยู่กับความเชื่อในผู้จง. พุทธบริษัทจึงถือว่า
มีหลักเรื่องการใช้บัญญัติอยู่ในคริสตธรรมอย่างเต็มที่.

มัชฌาย ๑๓/๒๓ มีคำกล่าวว่า “พืชของผู้ที่ได้ฟัง
ถ้อยคำนั้นแล้วเข้าใจ หว่านไปแล้วย่อมเกิดผลร้อยเท่าบ้าง
หกสิบเท่าบ้าง สามสิบเท่าบ้าง” นี้ขอให้สังเกตดูให้ดีว่า มีคำ
ตรัสว่า “ฟังแล้วเข้าใจ” หาใช่ฟังแล้วเชื่อไม่. พุทธบริษัท
ถือว่า พระเยซูคริสต์ทรงต้องการสาวกที่ฟังแล้วเข้าใจ
หาต้องการสาวกที่ได้ฟังแล้วเชื่อไม่, เพราะมีคำกล่าวปรากฏ
ชัดอยู่ในข้อ ๑๓/๒๐-๒๑ ว่า “พืชที่หว่านลงบนหินไม่เกิดผล
นั้น คือผู้ที่พอได้ฟังถ้อยคำนั้น ก็รับเอาถ้อยคำนั้นทันทีด้วย
ความยินดี, แต่รากไม่มั่นคงในตัวเองจึงทนอยู่ได้ชั่วคราว พอ
เกิดการคุกคามข่มเหงเนื่องด้วยถ้อยคำนั้น เขาก็ผละไปเสีย
ทันที.” นี้แสดงว่า ผู้ที่มีความเข้าใจในพระวจนะจริงๆ นั้น
ไม่มีทางที่จะเป็นเช่นนั้นได้, ส่วนผู้ที่เชื่อตะบันไปนั้นย่อม
เป็นเหมือนพืชที่หว่านลงบนก้อนหิน ถูกแดดเหี่ยวไปไม่
ออกผลเลย, พุทธบริษัทรู้สึกว่ แม้ศาสนาคริสต์เดียนก็
เป็น “ศาสนาแห่งบัญญัติ” แม้เพราะเหตุนี้. เจ้าหน้าที่
สอนศาสนาผู้สอนคริสตธรรม เน้นแต่เรื่องความเชื่อตะพึด,

จึงมีผู้ที่มีบรรพบุรุษเป็นคริสเตียนจำนวนหนึ่งได้ละจากศาสนาเดิมของตนไปหาศาสนาอื่น หรือไม่ถือศาสนาใดเลย. ข้าพเจ้าได้ทราบจากการสนทนากับคนเหล่านั้น ซึ่งมีอยู่หลายคนด้วยกัน และรู้สึกว่าเป็น เรื่องที่ไม่ควรจะมี.

ในมัทธิว ๗/๔ มีคำตรัสว่า “ให้เขี่ยผงในตาตัวเองออกเสียก่อน แล้วจึงค่อยเขี่ยผงในตามผู้อื่น” ข้อนี้ตรงเป็นอันเดียวกับพุทธานุชาตที่ว่า “สอนตัวเองเสียก่อน แล้วจึงสอนผู้อื่น จึงจะไม่เป็นบัณฑิตสกปรก” — (ธ. ข. ๒๕/๓๖) คำว่าสอนตัวเอง นี้นหมายถึงตนประพฤติกิริยาประกอบ ด้วยคุณสมบัติที่จะสอนผู้อื่นแล้วจึงสอน. คำว่าเขี่ยผงออกจากตา เป็นเรื่องของปัญญาโดยเฉพาะ ยิ่งกว่าเรื่องของความเชื่อ. ถ้าอันนี้เป็นหลักใหญ่ในคริสตธรรม คริสตธรรมก็เป็นศาสนาแห่งปัญญา โดยมีพระเจ้าเป็นผู้เขี่ยผงออกจากตา เช่นเดียวกับที่พุทธศาสนามีสิ่งที่เรียกว่า “ปัญญา” ตั้งอยู่ในฐานะเป็นพระเจ้าอยู่ภาคหนึ่ง.

ต่อไปนี้เราจะได้พูดถึงถึง ความมีอิสระในการที่จะใช้เหตุผล หรือปัญญา ทำนองกาลามสูตร ของพุทธศาสนา.

มัถาย ๑๒/๑๓ พระเยซูคริสต์ตรัสว่า “*ดังนั้นจึงเป็นการถูกต้อง (LAWFUL) ที่จะกระทำความคิดในวันชะปาโต.*” เมื่อพวกยิวและประชาชนที่ถือศาสนาเดิม ถือวันชะปาโตเป็นวันหยุด ทำอะไรไม่ได้ พระเยซูคริสต์ก็ไม่ทรงยอมถือ แต่ทรงกระทำสิ่งที่พระองค์เห็นว่าดี นี่คือการไม่ยอมถือตามๆ กันมาอย่างปรัมปรา (มา ปรมุปราย) ตามที่พระพุทธรองค์ตรัสไว้ในกาลามสูตร อังคุตตรนิกาย อันเป็นสูตรหนึ่ง ซึ่งเป็นหัวใจของพุทธศาสนา, และเมื่อตกเตียงกันกับพวกพระและผู้ถือศาสนาเดิม พระเยซูคริสต์ตรัสว่า “*ฉันขอบอกแก่ท่านทั้งหลายว่า ท่านมีสิ่งที่เป็นใหญ่กว่าโบสถ์เสียอีก*” —(มัถาย ๑๒/๖) และว่า “*บุตรมนุษย์เป็นเจ้าเหนือวันชะปาโต.*” —(มัถาย ๑๒/๘). พระองค์ทรงถือว่า พระองค์มีเหตุผลที่จะไม่ปฏิบัติตามศาสนาเดิมที่ถือกันมาอย่างมงงาย และทรงประสงค์ที่จะเพิกถอนความมงงายเหล่านั้น จึงได้ตรัสด้อยค่าเช่นนี้ ทั้งที่วันชะปาโตก็เป็นวันของพระเจ้า และอุทิศเพื่อพระเจ้าโดยเฉพาะให้เป็นวันศักดิ์สิทธิ์เหนือวันอื่นใด. พระเยซูคริสต์มุ่งจะใช้อำนาจพระเจ้าลบล้างสิ่งที่เขาอุทิศพระเจ้านี้ เพื่อจะลบล้างความมงงาย และสอนให้มนุษย์รู้จักใช้เหตุผล

นั่นเอง. แต่คนพวกหนึ่งมกมายมากเกินไปกว่าที่จะเข้าใจได้ จึงได้คิดกำจัดพระองค์เสีย. พุทธบริษัทได้ศึกษาเรื่องนี้แล้ว ก็นิยมชมชอบใน ความเป็นผู้อยู่ในเหตุผลอย่างยิ่งของพระเยซูคริสต์ และถือว่า คริสตธรรมก็เป็นศาสนาแห่งเหตุผล เช่นเดียวกับพุทธศาสนา.

ในมัถาย ๑๕/๒ มีกล่าวถึงพวกเจ้าหน้าที่สั่งสอนในศาสนาเดิมเข้ามาต่อว่าพระองค์ว่า สาวกของพระองค์ไม่ล้างมือก่อนรับประทานอาหาร เป็นการลบล้างประเพณีเดิม (tradition of the Elders), พระองค์ตรัสตอบแก่เขาว่า “ไม่ใช่สิ่งที่ติดเข้าไปในปากที่จะทำให้มนุษย์มีมลทิน แต่สิ่งที่ออกมาจากปากต่างหากที่จะทำให้มนุษย์มีมลทิน” — (มัถาย ๑๕/๑๑). และว่า “สิ่งที่ออกมาทางปากนั้น ออกมาจากใจ, สิ่งนั้นแหละที่ทำมนุษย์ให้มีมลทิน. ความคิดชั่วร้าย ความเป็นผู้ร้ายฆ่าคน การประพฤตินอกใจของรักของผู้อื่น การลวงประเพณีในทางผิดเมีย การขโมย การเป็นพยานเท็จ การกล่าวคำร้ายต่อผู้อื่น เหล่านี้^๕ออกมาจากใจ, และทำมนุษย์ให้มีมลทิน. ส่วนการรับประทานอาหารโดยไม่ล้างมือ^๖นั้น หากทำมนุษย์ให้มีมลทินไปได้ไม่,” (มัถาย ๑๕/๑๘—๑๙—๒๐).

ข้อนี้เป็นเครื่องแสดงว่า คริสตธรรม มิใช่ศาสนาแห่งพิธี-
 รีตอง ซึ่งยึดถือในสิ่งภายนอก หรือการกระทำทางภายนอก
 เป็นประมาณ อย่างเดียวกับพุทธศาสนา. แต่เป็นที่น่า
 เห็นใจที่ว่า พิธีรีตองต่างๆ ได้ค่อยๆ เกิดขึ้นเคลือบหุ้มศาสนา
 แท้จริงอย่างมากมาจนกระทั่งน่าขยะแขยง. พระเยซูคริสต์
 ไม่ทรงถือประเพณีเรียกพ่อแม่พี่น้องอย่างที่คนธรรมดาเขา
 เรียกกัน แต่ทรงเรียกผู้ที่ปฏิบัติตามประสงค์ของพระเจ้า ว่า
 เป็นพี่น้องหรือมารดาของพระองค์ ดังที่กล่าวไว้ในมัทธิว
 ๑๒/๕๐ นี่เป็นการแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงก้าวไปไกลจน
 ประเพณีตามไม่ถึง, เพื่อเข้าถึงความจริงอันสูงสุดของศาสนา
 นั้นเอง. ข้อนี้ตรงกับหลักในพุทธศาสนาที่ว่า “เกิดใหม่
 เสียแล้วโดยอริยชาติ” จึงได้มีพ่อแม่พี่น้องอีกแบบหนึ่ง
 ต่างหาก นับว่าเป็น การอยู่ในอำนาจแห่งเหตุผลและสติ-
 ปัญญาในขั้นสูงสุด.

ที่นี้จะได้พิจารณากันต่อไปถึงลักษณะอื่น ๆ นอกจาก
 ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งเป็นหลักอันสำคัญควรแก่การสนใจ.

มัทธิว ๑๙/๒๑ มีคำตรัสของพระเยซูคริสต์ว่า “ถ้า
 ท่านต้องการเป็นผู้มีสิ่งที่มีสมบัติก็จงกลับไปบ้าน ขายทรัพย์สิน-

สมบัติทั้งสี่เอาเงินแจกคนจนหมดแล้ว... จึงกลับมาไปด้วย
กันกับเรา”。 การกระทำอย่างนี้หมายความว่า เป็น การครอง
ชีวิตแบบอนาคาริกไม่มีบ้านเรือน ไม่มีครอบครัว ไม่มี
ทรัพย์สินสมบัติ ซึ่งพระเยซูคริสต์เองได้ทรงกระทำ และ
ต้องประสงค์ให้สาวกกระทำ ให้สุดความสามารถของตน
เพื่อไม่ห่วงหน้าห่วงหลังในการทำกิจเพื่อความรอด ทั้งที่
พระองค์ได้ตรัสไว้ในที่อีกแห่งหนึ่งว่า “ไม่มีบ้านใดที่จะ
รับใช้นายถึงสองคนในคราวเดียวกัน。” — (มัทธิว ๖/๒๔).
ข้อนี้หมายความว่า แผ่นดินของพระเจ้าก็อยากจะได้, ความ
ร่ำรวยในเมืองมนุษย์นี้ก็อยากจะได้ แล้วจะทำพร้อมกันได้
อย่างไร เพราะว่า “การจูงอูฐลอดรูเข็มง่ายกว่าการจูงคนมั่งมี
เข้าสู่แผ่นดินของพระเจ้า” — (มัทธิว ๑๙/๒๔) แม้คนที่
มั่งมีจะทำบุญกุศล ก็เพื่อประดับความมั่งมีของตนมากกว่า
เพื่อนิพพานหรือแผ่นดินของพระเจ้า. ข้อความทั้งสามแห่ง
ที่เป็นคำตรัสของพระเยซูคริสต์เหล่านี้ เป็นเครื่องยืนยันว่า
ในคริสตธรรมก็สรรเสริญการเป็นอยู่แบบอนาคาริก คือ
ผู้ไม่ครองเรือน หลีกออกจากกามคุณโดยสิ้นเชิง เพื่อเข้าถึง
ธรรม หรือภาวะที่สมบูรณ์และเรียกโดยชื่อในภาษาบาลีว่า

เนกขัมมะ หรือ เนกขัมมบารมี. พระเยซูคริสต์เอง ทรง
เป็นผู้นำในเรื่องนี้.

สิ่งที่สำคัญที่สุดอีกอย่างหนึ่งในพุทธศาสนานั้น คือ
สิ่งที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา, ใต้แก่ การปฏิบัติธรรมใน
สายกลาง, ไม่หย่อนคือไม่หลงไหลอยู่ในกามคุณทางเนื้อหนัง,
ไม่ตึงคือไม่ทรมาณกายให้ลำบากเจียนตายหรือตายไปครึ่งหนึ่ง
ตามแบบของผู้บำเพ็ญตบะบางชนิด, แต่ให้อยู่ในระดับที่
พอดี ๆ มีกำลังกายและกำลังใจพอเพียงที่จะทำหน้าที่นั้น ๆ.
พระเยซูคริสต์ทรงนียมอย่างนี้ และทรงกระทำเองอย่างนี้
และทรงสอนหรือชักชวนให้สาวกทำอย่างนี้, ดังคำตรัสของ
พระองค์ว่า “จงรับเอาแอกของเราไปแบกไว้, จงเรียนจากเรา,
ใจของเราสุภาพอ่อนโยน, ท่านจะได้รับความสะดวกผ่อนในวิญญาน
ของท่าน, เพราะแอกของเราคล่องแคล่ว, และของบรรพบุรุษของ
เราก็เบา.” — (มัทธิว ๑๑/๒๙-๓๐). ข้อนี้แสดงว่า
คริสตธรรมมีหลักแห่งการกระทำด้วยสติปัญญาที่พอเหมาะ
พอดีไม่หย่อนไม่ตึง, ตรงกับหลักสำคัญแห่งพุทธศาสนา.
(บางฉบับแปลว่า “แอกของเราน่าแบก” *my yoke is good to
bear*).

ที่นี้ก็มาถึงหลักที่ประณีตยิ่งขึ้นไป คือหลักของ
 “ธรรมะเป็นสิ่งที่ต้องรู้อยู่เองเห็นเอง” เรียกว่า บัณฑิตตั้ง; หรือ
 เป็นสิ่งที่ต้องศึกษาและรู้อย่างภายในตน จากภายในตน, เรียกว่า
 อัจฉินตั้ง. พุทธศาสนายึดหลักอันนี้ในฐานะเป็นของจริง
 ของสติปัญญาไม่ต้องเชื่อตามผู้อื่นว่า “แม่แต่ผู้ที่เป็นคน
 ของตน, แม่แต่คำนั้นมีอยู่ในพระคัมภีร์, หรือแม่แต่ผู้กล่าว
 เป็นผู้อยู่ในฐานะที่ควรเชื่อถือ, — (กาลามสูตร ทิกนิบาต
 อังกุตตรนิกาย). คริสตธรรมก็มีหลักที่นิยมสิ่งที่รู้สึกได้ด้วย
 ตนเอง จากภายในตนเอง เพราะพระเยซูคริสต์ตรัสว่า
 “ถ้าธารทั้งหลายแห่งแม่น้ำชีวิต จะไหลออกมาจากตัวเขาผู้เชื่อ
 เรา ตามที่พระคัมภีร์ได้กล่าวไว้” — (โยฮัน ๗/๓๘). ข้อนี้
 หมายความว่า ผู้ใดเชื่อโดยปฏิบัติตามพระองค์เขาจะได้ดื่มน้ำ
 แห่งชีวิตอมตะที่ไหลออกมาจาก ภายในแห่งตัวเขาเอง.
 การปฏิบัติในที่นี้ ต้องเป็นอย่างเดียวกันกับการปฏิบัติใน
 พุทธศาสนา คือ การไม่มีตัวทางฝ่ายเนื้อหนังเป็นของตัว
 แต่มีตัวฝ่ายวิญญาณ ซึ่งเป็นของธรรมชาติหรือของพระเจ้า
 นั่นเอง. เมื่อเป็นเช่นนั้น จะได้รับรสแห่งความรู้สึกรู้สึกเป็น
 ความสงบเย็นเหลือที่จะเย็นออกมาจากภายในของตนเอง.

ถ้ากล่าวโดยสำนวนพุทธศาสนาอย่างตรงๆ ก็กล่าวว่า พบนิพพานอันเป็นที่ดับแห่งทุกข์ซึ่งมีอยู่แล้วในตน. พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติเป็นสูตรลงไปว่า “โลกก็ดี, เหตุให้เกิดโลกก็ดี, ความดับสนิทแห่งโลกก็ดี, ทางให้ถึงความดับสนิทแห่งโลกก็ดี, ตถาคตบัญญัติไว้ในกายอันยาวประมาณวาหนึ่ง ซึ่งยังมีพร้อมทั้งสัญญาและใจ.” (โรหิตัสสสูตร จตุกกนิบาต อังกุตตรนิกาย) ข้อนี้หมายความว่า เราจะหาพบได้ทุกอย่างจากภายในตัวเรา ตามแต่เราจะปฏิบัติมันอย่างไร, แม้ที่สุดแต่พระเจ้าหรือพระเยซูคริสต์ หรือพรของพระเจ้าเช่นน้ำแห่งชีวิตอมตะเป็นต้นนี้ก็ ย่อมหาพบได้จากภายในตัวเรา ด้วยการกระทำของเรา. ในทางที่ตรงกันข้าม คือซาตานหรือความทุกข์นานาชนิด ซึ่งเรียกว่า นรกเปลวไฟก็ดี เราจะหาพบได้จากภายในตัวเรา ด้วยการปฏิบัติของเราอย่างเดียวกัน ถ้าเราปฏิบัติอย่างสมบูรณ์ถึงที่สุด เราจะพบแผ่นดินแห่งพระเจ้า ซึ่งมีอยู่แล้วในตัวเรา เช่นเดียวกัน, มันอยู่ที่ว่าแล้วแต่เราจะปฏิบัติอย่างไรเท่านั้นเอง. *เชื่อหรือไม่เชื่อ? ถอนตัวตนทางเนื้อหนัง หรือไม่ถอน?* นั่นคือปัญหาทั้งหมด ที่จะทำให้มีการเกิดใหม่ในแผ่นดินของ

พระเจ้า ซึ่งมีอยู่แล้วในตัวเรา, หรือจะยังคงจมอยู่ในนรก
 ต่อไปตามเดิม ซึ่งมีอยู่แล้วในตัวเราเหมือนกัน ดังนั้น
 หลักเรื่องปัจเจกัตถ์ และอชฌัตถ์ ในพุทธศาสนา ก็มี
 อยู่ในคริสตธรรมด้วยเหมือนกัน.

คำว่า “เกิดใหม่” ในโยฮัน ๓/๓ ก็คือ, และคำว่า
 “เข้าสู่ชีวิต (enter life)” ในมัทธิว ๑๙/๑๗ ก็คือ, ล้วนแต่เป็น
 เรื่อง การกระทำทางใจ ภายในใจ ที่นี้ ในโลกนี้ ด้วยกัน
 ๕ ๕. แม้ก็คือ ลักษณะแห่ง ปัจเจกัตถ์ และอชฌัตถ์
 ในพุทธศาสนา. ถึงแม้คำอื่น ๆ ที่มีอยู่ทั่วไป เช่นคำว่า
 “เข้าถึงแผ่นดินของพระเจ้า” เป็นต้นนั้น ก็มีความหมาย
 อย่างเดียวกัน.

สิ่งที่น่าอัศจรรย์มากที่สุด ที่จะนำมาทำการเปรียบเทียบ
 เียบก็คือการที่ปัจเจกัตถ์ หรือคำตรัสในวันสุดท้ายแก่
 สาวกนั้น เหมือนกันทั้งของพระเยซูคริสต์ และพระพุทธรเจ้า
 ข้อหนึ่งคือ พระเยซูคริสต์ตรัสว่า “จงสอนเขาให้ปฏิบัติ
 ทุกอย่างตามที่เราได้สอนท่านทั้งหลายไว้ และเราอยู่ร่วมกับ
 ท่านเสมอไปจนตลอดกาลปาวสาน.” (มัทธิว ๒๘-๒๙).
 พระพุทธรเจ้าก็ได้ตรัสว่า “ธรรมและวินัยที่เราได้บัญญัติไว้

แสดงไว้แก่ท่านทั้งหลายนั้น นั่นคือศาสดาของเธอทั้งหลาย ตลอดกาลที่ล่วงไปแห่งเรา”。 — มหาปรีนิพพานสูตรมหา. ที.) และว่า “สิ่งทั้งปวงเปลี่ยนแปลงเสื่อมสิ้นไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำความไม่ประมาทให้เต็ม”， — (สูตรเดียวกัน). พระศาสดาทั้งสองทรงเป็นฐานะในการที่จะให้สาวกมีความขยันขันแข็งในการปฏิบัติธรรมในศาสนา ในวันที่จะจากไปโดยร่างกาย, และ ทรงยืนยันการอยู่กับสาวกเสมอไป โดยธรรมที่มีอยู่ในจิตใจของเหล่าสาวกที่มีการปฏิบัติจริง ตลอดกาลปาวสาน. ศาสนาคริสต์ียนอาจเรียกว่า เป็นการอยู่โดยจิตใจหรือโดยวิญญาณ ในขณะที่เดียวกันกับที่พุทธบริษัท เรียกว่าเป็น การอยู่โดยธรรมวินัย ที่มีอยู่ในใจของสาวก ผู้มีจิตใจสะอาด สว่าง และสงบอยู่เสมอ กล่าวที่ว่า “พระศาสดายังคงมีชีวิตอยู่ตลอดกาล” นี้เป็นคำกล่าวอย่าง ภาษาธรรม ซึ่งจะต้องแปลความหมายกันอย่างแยกคางที่สุด ถ้ามีการแปลที่ถูกต้องแล้ว ทุกคนจะเห็นว่าพระศาสดายังคงอยู่กับพวกเราตลอดกาลเสมอไปจริงๆ. ขอให้สนใจเป็นพิเศษ แล้วจะเห็นว่า เป็น สิ่งที่มีได้ด้วยกันทุกศาสนา.

สิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่ง ใน บัจฉิมวาจาของ พระเยซูคริสต์ก็คือทรงย้าให้สาวกหรือคนทั่วไป ปฏิบัติ ธรรมตามคำสอนของพระองค์ หากได้ทรงย้าในเรื่องความ เชื่อไม่. ข้อนี้ทำให้เราเข้าใจได้ว่า ความเชื่อ ก็คือการปฏิบัติ ตามนั่นเอง เพราะถ้าไม่ปฏิบัติตามแล้วก็ไม่มีผลอะไรเกิดขึ้น และพระเยซูคริสต์ก็คงจะไม่ทรงย้าด้วยคำว่า “ให้ปฏิบัติ” สิ่งที่เราเรียกว่า “ความเชื่อ” นั้นเป็นเพียงบรรพภาคของการ ปฏิบัติโดยตรง, เพราะ ตัวความเชื่อเองนั้น ก็เป็นการ ปฏิบัติอยู่แล้วส่วนหนึ่ง.

พระเยซูคริสต์ได้ทรงย้าให้สาวกช่วยกันเผยแผ่ คริสตธรรมให้ทั่วทุกประเทศชาติ คือทั่วโลกในวันที่จะ ทรงจากไปนี้. ส่วนพระพุทธเจ้าได้ทรงย้าเรื่องนี้แล้ว ตั้งแต่ เมื่อตรัสรู้แล้วใหม่ๆ เมื่อทรงมีสาวกแล้วเพียงหกสิบองค์. ความหวังที่จะให้ โลกทั้งหมดได้รับแสงสว่างนั้น เป็น สิ่งที่ เหมือนกัน ในระหว่างพระศาสดาทองสอง. พระเยซูคริสต์ ตรัสว่า “ดังนั้นเธอทั้งหลายจงไป, และจงทำให้เกิดผู้ปฏิบัติ ตามทั่วทุกประเทศชาติ, จงให้ศีลบัปติศมาแก่เขาเหล่านั้น ในนามของพระบิดา พระบุตรและพระวิญญาณอันประเสริฐ.

— (มัถาย ๒๘/๑๙) ส่วนพระพุทธเจ้าตรัสว่า “พวกเธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่มหาชน เพื่อความเอ็นดูแก่โลก, เพื่อประโยชน์เพื่อความเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย. อย่าไปทางเดียวกันสองรูป”. — (มหาวิค. วิ. ๔/๓๙/๓๒).
 เมื่อใดสาวกปฏิบัติตามอย่างครบถ้วนแล้วก็เป็นอันกล่าวได้ว่า ทั้งศาสนาคริสต์และพุทธศาสนา ย่อมเป็น ศาสนาแห่งสากลโลก ตรงตามความมุ่งหมายของพระศาสดาแห่งศาสนานั้นๆ. ทั้งหมคนสำเร็จได้ด้วยการกระทำที่ชื่อตรงได้ ของบรรดาสาวกต่อพระศาสดา หรือต่อพระธรรม ที่เป็นตัวศาสนา หรือแม้ที่สุด ต่อตัวเอง ที่ได้มอบให้แก่ศาสนาของตนเสียแล้ว ไม่มีตนสำหรับจะเห็นแก่ตัวเองอีกต่อไป.

ทั้งหมคน^๕ คือ การเปรียบเทียบระหว่าง คริสต์ธรรมกับพุทธธรรมในแง่ต่างๆ กัน อย่างที่จะให้ได้รับการพิจารณาทุกแง่ทุกมุม แม้ในแง่ที่ไม่เคยมีใครสนใจมาก่อนเลย เพื่อความถูกต้องและเที่ยงตรง ในการทำการเปรียบเทียบระหว่างศาสนานั่นเอง.

สรุปความ เราอาจสรุปความแห่งการบรรยายทั้งหมดของตอนที่หนึ่งนี้ ได้อย่างสั้น ๆ ว่า (๑) พระศาสดาทุกองค์เกิดขึ้นในโลก เพื่อให้สิ่งต่างๆ ที่มนุษย์ปรารถนา ได้ถึงความสมบูรณ์, (๒) ในคัมภีร์ของทุกศาสนามีถ้อยคำอยู่สองชนิด คือภาษาคน และภาษาธรรม, ถ้าตีความหมายไม่ถูกต้องตามภาษานั้นแล้วศาสนาต่างๆ จะขัดกันร่วมมือกันไม่ได้, คนบางคนอาจจะยึดมั่นในศาสนาเดิมของตนหันไปหาศาสนาใหม่ หรือถึงกับไม่มีศาสนาเลย และข้อปฏิบัติบางอย่างไม่สามารถจะปฏิบัติได้, (๓) การผ่อนสั้นผ่อนยาว เป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องมี จึงจะทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างศาสนาให้เป็นผลดีแก่โลกได้, เช่นยอมรับว่า มีผู้ประกาศธรรมของพระเจ้า ในมนุษย์ทุกชาติทุกภาษา, คนสมัยนี้เรียนศาสนาอย่างขึ้นต้นไม้จากทางปลาย มัวหลงอยู่ในคัมภีร์ที่มากมาย, การตีความในหลักศาสนาข้อใดข้อหนึ่งไปในทางที่เป็นประโยชน์แก่โลกเป็นส่วนรวม, การพยายามใช้คำบัญญัติทางศาสนาให้ร่วมกันได้ทุกศาสนา เพื่อคนในโลกจะศึกษาได้โดยง่ายและรวดเร็ว, (๔) เมื่อจะเปรียบเทียบคริสตธรรมกับพุทธศาสนานั้น จะต้องยอมรับกัน

ว่า ศาสนามีทั้งส่วนที่เป็นชั้นเปลือกและชั้นเนื้อในต้องจับคู่
 เปรียบกันให้ถูกต้อง, สิ่งที่เรียกว่า “ศาสนา” ต้องจำกัดความ
 ลงไปว่า “ระบอบแห่งการสังเกตและการกระทำชนิดที่ทำให้
 เกิดการผูกพันกัน ระหว่างมนุษย์กับสิ่งสูงสุด ซึ่งจะ
 เรียกว่าพระเจ้าหรือพระนิพพานก็ตามที, ข้อความในคัมภีร์
 ใหม่ (new testament) มีหลักตรงกับหลักในพุทธศาสนาหรือ
 พระไตรปิฎกอย่างมากมาย ซึ่งทำให้เกิดทัศนะแก่พุทธบริษัท
 ว่า คริสตธรรมนั้น เป็น “ศาสนาแห่งการกระทำ การช่วย
 ตัวเองด้วยการใช้สติปัญญาและเหตุผล” หากใช้เป็นศาสนา
 แห่งความเชื่อโดยส่วนเดียว เหมือนที่กล่าวกันไม่ด้วยข้อพิสูจน์
 เพียงสั้น ๆ ว่า ถ้าคริสตธรรมเป็นศาสนาแห่งความเชื่อล้วน ๆ
 ไม่มีอะไรอื่นที่เป็นหลักสำคัญแล้ว พระเยซูคริสต์ก็ไม่ทรงย้ำ
 เรื่องการกระทำ หรือการปฏิบัติตามพระบัญญัติไปเสียทั่วทุก-
 หนทุกแห่งในคำสอนของพระองค์, และไม่ทรงย้ำเป็นคำสุ-
 ท้ายเมื่อจะทรงจากไปว่า “จงสอนเขาให้ปฏิบัติทุกอย่างตามที่
 ได้สอนไว้” เป็นแน่. (๕) ดังนั้น ศาสนาทั้งสองนี้จึง
 เป็นศาสนาแห่ง การกระทำด้วยตน รับผิดชอบด้วยตนและ
 จากตน ในเมื่อได้ประพฤติตาม ธรรม หรือตามสิ่งที่เรียก

อีกอย่างหนึ่งว่า “พระประสงค์ของพระเจ้า” หรือ “พระเจ้า” เเฉยๆ ก็ตาม, อย่างที่ลงรอยกันได้ในระหว่างศาสนาทั้งสอง ทุกข้อทุกกระทงที่เดียว ทั้งจะได้พิจารณากันอีกในตอนต่อไป.

จบตอนที่หนึ่ง

(อันว่าด้วยการทำความเข้าใจอันดี
ระหว่างคริสตศาสนา และ พุทธศาสนา)

คริสต์ธรรม พุทธธรรม

พุทธทาสภิกขุ

ปาฐกถา ณ ศูนย์ศิลป วิทยาลัยพระคริสต์ธรรม
แห่งสภาคริสตจักร ณ ประเทศไทย จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ ๒

พระบิดา พระบุตร พระวิญญาณ

ท่านผู้ฟังทั้งหลาย,

การบรรยายครั้งที่สองนี้ จะได้พิจารณากันถึงเรื่อง
พระบิดา พระบุตร และพระวิญญาณ เพื่อการศึกษาเปรียบเทียบ
กันไป พระบิดาในที่นี้ เล็งถึง พระเจ้า ในฐานะ
ที่เป็นผู้สร้างโลก ปกครองโลก และทำลายโลกในที่สุด,
ซึ่งเราจะได้วินิจฉัยกัน ทั้งโดยภาษาคน และภาษาธรรม,
เพื่อความสมบูรณ์ดังต่อไปนี้.

๑. พระเจ้าในความหมายทั่วไป.

คนไทยที่เป็นพุทธบริษัท มีพระเจ้าของตนมาแล้วตั้งแต่ก่อนการได้รับพุทธศาสนา จนกระทั่งได้รับพุทธศาสนา และสืบมาจนทุกวันนี้. ข้อนี้เป็นสิ่งที่ต้องทำความเข้าใจกันให้ดี จึงจะสามารถทำการศึกษาเปรียบเทียบได้ถูกต้อง.

คำว่า “พระเจ้า” เป็นภาษาไทยแท้ หมายถึงสิ่งที่ต้องอ่อนน้อมหรือประจบตามความรู้สึกแห่งสัญชาตญาณของสัตว์ทั่วไปที่มีความรู้สึกนึกคิดได้. ก่อนแต่ได้รับศาสนาพราหมณ์คนไทยก็ถือพระเจ้าชนิดใดชนิดหนึ่ง ในลักษณะที่เป็นผีหรือเทวดาตามธรรมชาติของชนชาติที่เร่ร่อน. ครั้นลงมาพบกับศาสนาพราหมณ์ในแผ่นดินไทยปัจจุบันก็รับวัฒนธรรมอินเดีย มีพระเจ้าอย่างชาวอินเดีย เช่นพระศิวะ พระนารายณ์ เป็นต้น. ครั้นพวกพราหมณ์บางยุคสอนว่า พระเจ้าแผ่นดินคืออวตารของพระเจ้า จนถึงกับพอสวรรคตลงก็สร้างเทวาลัยหรือเทวสถานอุทิศเฉพาะ, คำว่าพระเจ้า ก็ใช้แก่พระเจ้าแผ่นดินด้วย; ทำให้เกิดสรรพนามว่า “ข้าพระเจ้า” หรือ “ข้าพเจ้า” ในเมื่อพูดเร็ว ๆ สั้น ๆ ขึ้นมาใช้สำหรับพูดจากัน. ครั้งถึงสมัยที่คนไทยได้รับพุทธศาสนาก็มีการสอนขยายออกไป

จนถึงกับสมมติพระเจ้าแผ่นดินเป็นพระพุทธรูปองค์หนึ่ง ๆ ทำนองเดียวกับพระเจ้าในศาสนาพราหมณ์; ทำให้มีคำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” เกิดขึ้นเป็นคู่กัน, แต่บางทีก็พูดเร็ว ๆ หรือสั้น ๆ เพียงแต่ว่า “ข้าพเจ้า” เช่นเดียวกันอีก. ดังนั้น คำว่า ข้าพเจ้านั้นเองเป็น สัญลักษณ์อันแสดงว่า คนเหล่านั้น มีการถือพระเจ้า, ซึ่งจะหมายถึงมนุษย์ก็ได้ เทวดาก็ได้ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งสูงสุดไปกว่านั้นก็ได้, หรืออาจเล็งถึงอำนาจอะไรอันหนึ่งซึ่งยังเข้าใจไม่ได้ก็ได้ แล้วแต่ว่าการศึกษา หรือวัฒนธรรมนั้น ได้เจริญสูงขึ้นไปถึงเพียงไร, หรือประสงค์จะใช้ในกรณีเช่นไร. แต่ความหมายย่อมตรงกันหมด คือเล็งถึง สิ่งสูงสุดที่ต้องกลัว หรือต้องอ่อนน้อม ดังกล่าวแล้วนั่นเอง. เด็ก ๆ ก็ต้องมีพระเจ้าไปอย่างหนึ่ง, คนโต ๆ แล้วก็อย่างหนึ่ง, คนเรียนมากก็อย่างหนึ่ง, แล้วแต่เขาจะพอใจหรือมีการอบรมกันอย่างไรนั่นเอง; ดังนั้น สิ่งที่เรียกว่าพระเจ้านั้น มิใช่ของแปลกหรือของใหม่สำหรับคนไทย แม้จะมีของใหม่เข้ามาโฆษณาให้น่าสนใจอย่างไร ความรู้สึกก็ยังคงเป็นไปในแบบเดิม หรือความหมายเดิม.

เมื่อคำว่า God หรือพระยโหวา หรือพระเยซูเป็นเจ้า
 ถูกนำเข้ามาสู่คนไทยที่มีพระเจ้าตามแบบของตนอยู่แล้ว จึง
 ไม่เป็นที่สนใจถึงกับตื่นเต้น. ดังนั้นจึงต้องมีประโยชน์
 อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งเป็น ของทันตาเห็นเข้ามาช่วยในการแผ่
 ศาสนาใหม่นั้นเช่นการศึกษา การรักษาความเจ็บไข้ การ
 ช่วยเหลือในการทำมาหากิน เป็นต้น จึงมีคนจำนวนหนึ่ง
 สนใจและยินดีที่จะรับศาสนาใหม่ เพราะนอกจากจะได้รับ
 ประโยชน์แล้ว ยังเป็นสิ่งที่ทันสมัย มีเกียรติ และเข้ารูปกัน
 ด้กับการนิยมฝรั่งซึ่งถือว่าเป็นชาติที่เจริญกว่า ดังนั้นเป็นต้น.
 ดังนั้น คำว่า “พระเจ้า” ของบุคคลประเภทนี้ ยังมีความหมาย
 อย่างเดิมเพียงแต่เปลี่ยนชื่อเสียใหม่เท่านั้น. คนเหล่านั้น
 ยังรู้จักพระเจ้าแต่ชนิดที่เป็นบุคคลในภาษาคน, ยังไม่รู้จัก
 พระเจ้าในความหมายที่แท้จริง คือพระเจ้าที่ไม่ใช่คน ไม่ใช่
 จิต ไม่ใช่วิญญาณ, แต่เป็น “ธรรม” หรืออำนาจของ “ธรรม”
 ซึ่งเป็นอยู่เองตามธรรมชาติ, ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่า พระเจ้า
 ในภาษาธรรม.

ตลอดเวลาที่ สิ่ง^๔ที่^๔เร^๔ก^๔ว่า “พระเจ้า” ยัง^๔เป็น^๔พระ-
 เจ้า^๔อย่าง^๔บุคคล^๔ใน^๔ภาษา^๔คน^๔อยู่^๔เพียง^๔ใด ก็^๔กล^๔่า^๔ว^๔ได้^๔ว^๔า ม^๔น^๔ุ^๔ษ^๔ย์

ยังไม่เข้าถึงพระเจ้าที่แท้จริงอยู่เพียงนั้น, ยังจะต้องมีการ
 ยัดเยียดให้แก่กัน, กระทบกระทั่งกัน, และจะถูกปฏิเสธโดย
 บัญญาชนยิ่งขึ้น ๆ จนกระทั่งไม่มีพระเจ้าเหลืออยู่ในจิตใจของ
 ผู้ที่ได้รับการศึกษาอย่างใหม่ ๆ ในอนาคตอันใกล้นี้เอง. แม้
 จะมีคนที่มีการศึกษาดีสมัยนี้ เอยถึงพระเจ้ายก้นบ้าง ก็เป็น
 เรื่องพลั้งปากเสียมากกว่า ในการสงครามก็ดี การงานที่
 สำคัญ ๆ ก็ดี, แม้แต่การค้นพบทางวิทยาการก็ดี, มีคนเอย
 ถึงพระเจ้า ในเมื่อมีการจนตรอกเข้าบ้าง, หรือประสบความสำเร็จ
 สำเร็จเพราะเหตุที่ตนอธิบายไม่ได้บ้าง, หรือมีอะไรเกิดขึ้น
 อย่างอธิบายไม่ได้ด้วยเหตุผล (เพราะเหตุผลนั้นอยู่ลึกเกิน
 ไป) บ้าง, อย่างนี้เป็นเพียงพระเจ้าที่ริมฝีปาก และมา
 จากความเคยชิน. หาใช่พระเจ้าที่แท้จริงไม่ และมีได้
 ด้วยกันทุกชาติทุกศาสนาทุกภาษา.. แม้ใครจะเชื่อผี
 เทวดา โชก พรหมลิจิตหรืออะไรก็ตามที่กลั่นแต่จะเอยถึง
 พระเจ้าด้วยกันทั้งนั้น หรือสิ่งเหล่านั้นกลายเป็นพระเจ้าไป.
 ถ้ายังเป็นอยู่เช่นนั้น สิ่งที่เราเรียกว่าพระเจ้า ก็จะค่อย ๆ หด
 ความหมายลงทุกที และเหลือแต่พิธีรีตองในที่สุด. ^๕นี่คือ
 ปัญหาของพระเจ้าอย่างบุคคล ในภาษาคน, ที่กำลังเกิดแก่
 บุคคลผู้ถือพระเจ้าชนิดนี้.

การศึกษาเรื่องพระเจ้า จะต้องวิวัฒนาการจากระดับต่ำขึ้นไปจนถึงระดับสูงสุด จนกระทั่งเป็นที่รู้จักกันในฐานะเป็นธรรม, ไม่ใช่คน ไม่ใช่จิตหรือวิญญาณ. แต่เป็นสิ่งพิเศษอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่ต้องมีร่างกายและจิตใจ ไม่มีรูปร่าง ไม่อยู่ใต้อำนาจของกาลและเทศะ (*time and space*) อธิบายไม่ได้ด้วยภาษาคน หรือตามวิธีของภาษาคน, แต่ต้องใช้ภาษาธรรม และวิธีพูดอย่างภาษาธรรม, ที่ใช้กันอยู่แต่ในวงการศาสนาชั้นลึก. ถ้าทำได้เช่นนั้น สิ่งที่เราเรียกว่า “พระเจ้า” จะยิ่งเป็นที่พอใจของปัญญาชนสมัยนี้ และอยู่กับมนุษย์ได้อย่างที่ไม่ต้องมีการยึดเหนี่ยวให้แก่กัน, และจะเป็นสิ่งคุ้มครองโลกได้จริง. ส่วนพระเจ้าในภาษาคนนั้น ก็ยังคงมีไว้สำหรับเด็ก ๆ หรือคนที่ยังไม่อาจจะเข้าใจพระเจ้าในภาษาธรรมไปพลาง จนกว่าเขาจะสามารถรับเอาพระเจ้าในภาษาธรรมได้ในกาลข้างหน้า.

สรุปความเฉพาะตอนนี้ว่า พระเจ้าในความหมายทั่วไป นั้นเป็นพระเจ้าในภาษาคนยังไม่สูงถึงพระเจ้าในภาษาธรรม. เราจะต้องยอมรับกันเสียก่อนว่า แม้ สิ่งที่เราเรียกว่า

พระเจ้า ก็ยังมีอยู่เป็นสองระดับ หรือสองความหมาย
เช่นนี้ด้วยกันทุกศาสนา.

เพื่อสะดวกในการศึกษาเปรียบเทียบ จะได้วางหลัก
เบื้องต้นให้ชัดเจนลงไปเสียชั้นหนึ่งก่อนว่า พระเจ้าในภาษา
คนนั้นคือ พระเจ้าที่ถูกกล่าวว่ามีรูปร่างอย่างนั้นอย่างนี้
รักก็เป็น พิโรธก็เป็น ต้องการนั้นนี่ก็เป็น ทำผิดทำถูกก็
ได้ ทั้งนี้เป็นต้น ส่วนพระเจ้าในภาษาธรรมนั้น ไม่มีรูปร่าง
เป็นเนื้อเป็นตัว เป็นองค์ปรกติกงที่อยู่เสมอไป ก็รักไม่เป็น
โกรธไม่เป็น อยู่เหนือความต้องการสิ่งใดๆ ไม่มีการทำผิด
หรือทำถูก ทั้งนี้เป็นต้น. แต่อย่างไรก็ตาม พระเจ้าใน
ภาษาคนนั้น อาจจะไม่แปลความหมายให้เป็นพระเจ้าอย่าง
ภาษาธรรมได้ ทุกเรื่องทุกราว. บัญหามีอยู่ตรงที่ว่า
จะสามารถแปลหรือไม่เท่านั้นเอง. ถ้าไม่มีการแปล ก็ยัง
คงเป็นพระเจ้าสำหรับเด็กๆ หรือคนแรกเรียนอยู่ร่ำไป ไม่มี
การถึงพระเจ้าที่แท้จริงด้วยสติปัญญาอันสูงสุดได้, ไม่ถึงจุด
สูงสุดแห่งความมุ่งหมายของพระคัมภีร์ หรือของศาสนานั้นๆ.
ดังนั้นท่านทั้งหลายจะเห็นได้ชัดแล้วว่า การศึกษาถึงพระเจ้า
ในภาษาธรรม นั้น มีความสำคัญเพียงใด, และเราควร
พยายามกันให้มากเท่าใด.

สิ่งที่ต้องสังเกตและเข้าใจกันอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งมี
 ความสำคัญเท่ากันก็คือศาสนาทุกศาสนา ล้วนแต่มีสิ่งที่เรียก
 ว่า “พระเจ้า” ด้วยกันทั้งนั้น. หากแต่ศาสนาพวกหนึ่ง
 ได้กล่าวถึงพระเจ้านั้นในภาษาธรรมดาอย่างเดียว จึงดูราวจะว่า
 เป็นศาสนาที่ไม่มีพระเจ้า และถูกจัดให้เป็นศาสนาที่ไม่มี
 พระเจ้า (ATHEISM) ไปเสีย พุทธศาสนา และศาสนาฮินดู
 เป็นต้น อยู่ในพวกนี้. ส่วนศาสนาอีกพวกหนึ่งนั้น กล่าว
 ถึงพระเจ้าในภาษาคนเป็นส่วนใหญ่ ฟังเข้าใจได้ทันที จึงถูก
 จัดให้เป็นศาสนาที่มีพระเจ้า (THEISM) ไปเสียอีกพวกหนึ่ง.
 ศาสนาคริสต์ียน, ศาสนาฮินดู, ศาสนาอิสลาม เป็นต้น
 อยู่ในจำพวกหลังนี้. ทั้ง ๆ ที่มีการกล่าวถึงพระเจ้าโดยภาษา
 ธรรม เป็นส่วนสำคัญ ทุกตั้งเนื้อในที่ซ่อนลึกอยู่ในเปลือก
 อยู่ด้วยอย่างลึกซึ้ง. นี้เห็นได้ว่า การที่แบ่งศาสนาในโลก
 ออกเป็นสองพวก คือมีพระเจ้ายกกับไม่มีพระเจ้านั้น เป็น
 การกระทำที่ผิวเผิน ไม่ถึงแก่นแท้ของสิ่งที่เรียกว่า
 ศาสนาเลย. การที่ต้องทำเช่นนั้น ก็เพราะคนส่วนใหญ่
 ในโลก สามศตวรรษมองเห็นอะไรได้ผิวเผินนั่นเอง จึงเข้าไปไม่ถึง
 ส่วนลึกของสิ่งที่เรียกว่าศาสนาแล้วพากันดูหมิ่นศาสนายิ่งขึ้น

ทุกที โดยเฉพาะก็คือคุณหินสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้านั่นเอง. และพวกนี้ประกาศตัวเป็นผู้ไม่มีศาสนาหรือพระเจ้าไปในที่สุด. ในตอนนี้จะได้กล่าวถึงพระเจ้าที่มีอยู่ในพุทธศาสนา ก่อน เพื่อแสดงให้เห็นว่า พระเจ้าในภาษาธรรมนั้นมีอยู่ในพุทธศาสนา ในลักษณะเช่นไร.

๒. พระเจ้าในภาษาธรรม ของพุทธบริษัท.

ในพุทธศาสนานั้น กล่าวถึง พระเจ้าผู้สร้างโลก โดยนามว่า “อวิชชา” คือเป็น อานาจรธรรมชาติอันหนึ่ง ตั้งอยู่ในฐานะเป็นมูลเหตุให้เกิดสิ่งทั้งปวง, จนกระทั่งมีความทุกข์เกิดขึ้นในโลก.

กล่าวถึง พระเจ้าผู้สำนึกตัวว่าการสร้างโลกนั้น เป็นสิ่งที่ทำผิดเสียแล้ว (อย่างที่ปรากฏอยู่ใน เยนซิส ๖/๖-๗) โดยนามว่า “วิชชา” คือ ธรรมชาติแห่งความรู้ในทางที่ตรงกันข้ามจากอวิชชา ว่าการสร้างสิ่งใดๆ ขึ้นนั้น เป็นการสร้างทุกข์นั่นเอง.

กล่าวถึง พระเจ้าที่ควบคุมโลก, พระเจ้าที่ลงโทษ หรือให้ประโยชน์แก่สัตว์โลก โดยนามว่า “กรรม” หรือ “กฎ

แห่งกรรม” ในฐานะที่เป็นกฎธรรมชาติอันหนึ่งซึ่งมีอำนาจหน้าที่อันสูงสุดในกรณีนี้.

กล่าวถึง พระเจ้าที่ทำลายโลก โดยนามว่า “วิชา” อีกครั้งหนึ่ง, ในฐานะที่จะทำให้ความทุกข์ทั้งปวงระงับไปในที่สุดจริง ๆ.

กล่าวถึง พระเจ้าที่สิงอยู่ในที่ทั่วไป เพื่อไม่ให้เกิดการกระทำใดๆ ของมนุษย์พ้นไปจากสายตาของพระองค์ได้ โดยนามว่า “กรรม” หรือ “กฎแห่งกรรม” อีกนั่นเอง, กังหันเป็นต้น.

แต่อย่างไรก็ดี สิ่งที่เราเรียกว่า อวิชา, วิชา, กรรม, เหล่านี้ อาจจะเรียกรวมลงได้ในคำเพียงคำเดียวว่า “ธรรม” เหมือนกันหมด. ยิ่งกว่านั้นอีกก็คือความเมตตา, ความดีงาม, ความยุติธรรม, ความจริง, ฯลฯ และอะไรอื่นที่ตั้งอยู่ในฐานะที่เป็นพระเจ้าหนึ่ง ๆ หรือส่วนหนึ่งก็ตาม ล้วนแต่รวมเรียกลงไปได้ในคำคำเดียวกันว่า “ธรรม” ทั้งนั้น ดังนั้น สิ่งที่เราเรียกว่า “ธรรม” คือพระเจ้าในพุทธศาสนา, และสามารถแบ่งออกไปได้เป็น ๔ ส่วนคือ ๑. วัตรธรรมชาติ

โดยตรง เรียกว่าสภาวะธรรม, ๒. ท้ากฎของธรรมชาติ เรียกว่าสังขธรรม ๓. ท้าหน้าที่ของมนุษย์ตามกฎธรรมชาติ เรียกว่าปฏิบัติธรรม หรือนิยานิกธรรม, และ ๔. ท้าผลที่จะเกิดขึ้นแก่มนุษย์ตามกฎธรรมชาตินั้น เรียกว่า วิปាកธรรม หรือปฏิเวธธรรม เป็นต้น. ทั้งสี่อย่างนี้ รวมเรียกว่า “ธรรม” เพียงคำเดียว. อย่างที่สอง ที่เรียกว่า “กฎแห่งธรรมชาติ” นั้นเป็นสิ่งที่เห็นได้ง่ายว่า ตั้งอยู่ในฐานะที่เป็นพระเจ้าโดยตรง แต่แม้ส่วนที่เหลืออีก ๓ อย่าง ก็เป็นส่วนที่ ๑ ที่ ๓ และที่ ๔ นั้น ก็ตั้งอยู่ในฐานะที่ต้อง เคารพเอื้อเฟื้ออย่างยิ่งด้วยเหมือนกัน, กล่าวคือ:—

สำหรับตัว สภาวะธรรม (NATURE) นั้น เป็นสิ่งที่พระเจ้าได้บันดาลขึ้นมาหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งก็คือ พระประสงค์ของพระเจ้านั่นเอง, เราจะต้องเคารพด้วยการเอื้อเฟื้อเอาใจใส่อย่างยิ่ง เพื่อให้เข้าถึงความจริงของธรรมชาติ ซึ่งที่แท้ก็เป็นการเข้าถึงพระเจ้าในความหมายหนึ่ง นั่นเอง. อีกอย่างหนึ่งก็คือ ทำให้สามารถต้อนรับสิ่งที่เรียกกันในวงของคริสเตียนว่า “พระประสงค์ของพระเจ้า” แม้จะออกมาในรูปแห่ง น้ำท่วม, แผ่นดินไหว, โรคระบาด, ฯลฯ เหล่านี้

เป็นต้น ได้โดยไม่รู้สึกเสียใจหรือเป็นทุกข์เลย, หรือแม้ที่สุด
 ต่อสิ่งที่เรียกว่าความตาย. สภาวะธรรมทั้งหมด ย่อมแสดง
 เจตนารมณ์ของพระเจ้าได้ดีกว่าสิ่งอื่นใด ซึ่งก็ย่อมจะเป็น
 การแสดงถึงตัวพระเจ้าเองอยู่แล้วในตัว.

สำหรับสิ่งที่เรียกว่า ปฏิบัติธรรม หรือหน้าที่
 (DUTY) นั้น เราเคารพด้วยการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เท่ากับ
 เป็น การทำตามพระประสงค์ของพระเจ้าอย่างเคร่งครัด
 เพื่อการเข้าถึงพระเจ้านั่นเอง. การพยายามปฏิบัติตามอย่าง
 สุกกัลมังนั้นเป็น การอ้อนวอนที่แท้จริง อยู่ในตัวมันเอง
 แล้ว สำหรับพระเจ้าที่มีใช้เป็นบุคคล. หรือแม้แต่พระเจ้า
 ที่เป็นบุคคล ก็คงประสงค์ให้ทำตามความต้องการจริง ๆ ยิ่ง
 กว่า การพูดอ้อนวอนแต่ปาก.

สำหรับสิ่งที่เรียกว่า วิปាកธรรม หรือผลดีที่มนุษย์
 จะพึงได้รับนั้น เราทำความเคารพด้วยวิธีอย่างที่เรียกในฝ่าย
 คริสเตียนว่า “อนุโมทนาในพระคุณของพระเจ้า” นั่นเอง.
 สิ่งนี้หมายถึงสิ่งที่ดีที่สุกที่มนุษย์จะพึงได้รับ ดังนั้น ความ
 ปรรารถนาอย่างยิ่งของเราในสิ่งนั้น ย่อมแสดงว่าเป็น
 ความเคารพอย่างยิ่งอยู่แล้วในตัวมันเอง ด้วยเหมือนกัน.

การเคารพอย่างน้อมความหมาย หรือเป็นเกียรติยิ่งกว่าเพียง แต่ทำท่าทางหรือกล่าววาจาตามธรรมเนียม อย่างที่จะเปรียบ กันไม่ได้เลย.

สิ่งทั้งสี่นี้ ที่รวมลงในคำพูดเพียงคำเดียวว่า “ธรรม” นี้ ตั้งอยู่ในฐานะที่เป็นพระเจ้าด้วยกันทั้งนั้น ไม่ในแง่ใด ก็แง่หนึ่ง, และเรียกว่า พระเจ้าในภาษาธรรม ดังที่กล่าวแล้ว. บางคนอาจจะสงสัยว่า สิ่งที่ไม่มีความรู้สึกอย่างบุคคล จะ เรียกว่าพระเจ้าได้อย่างไร? ข้อนี้ถ้าพิจารณาถี่ให้ดีแล้ว ก็จะทำให้เห็นว่า สิ่งชนิดนี้ควรแก่การเรียกว่าพระเจ้า ยิ่งกว่า สิ่งที่มีความรู้สึกอย่างบุคคลไปเสียอีก. การมีความรู้สึก อย่างคนนั้นทำให้มีความรู้สึกรัก โกรธ เป็นต้นขึ้นมาได้ ทำให้ พระเจ้าชนิดนั้นตกอยู่ภายใต้อำนาจของคนไปทันที, ทำให้มี รูปว่าง, ทำให้ตกอยู่ภายใต้อำนาจกาลเวลาเป็นต้น ซึ่งทำให้ มีความหมายเป็นตัวเป็นตนอย่างคนธรรมดาไปในที่สุด, ซึ่ง ทำให้เกิดมี “พระเจ้าในภาษาคน” ในระดับที่ต่ำลงไปดังที่ กล่าวมาแล้ว. ในคริสต์ธรรม ก็มีพระเจ้าในภาษาธรรม ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น, ได้แก่สิ่งที่เรียกว่า “พระคำ” หรือ THE WORD ดังที่ปรากฏอยู่ในโยฮัน ๑/๑-๒ ว่า “พระคำนั้น

มีมาแล้วแต่เดิมที, อยู่กับพระเจ้า, และพระคำนั้นเป็นพระเจ้า.” คำว่า “พระคำ” ในที่นี้ คือกฎธรรมชาตินั่นเอง จะเรียกว่า “อยู่กับพระเจ้า” หรือ “เป็นพระเจ้าเสียเอง” ก็เป็นการถูกต้องทั้งนั้น. เมื่อสิ่งที่เรียกว่า “พระคำ” ก็เป็นพระเจ้าได้แล้ว ทำไมสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” จะเป็นสิ่งที่เรียกว่า พระเจ้าไม่ได้เล่า. อันที่แท้ก็คือสิ่งเดียวกัน! เพราะเหตุที่เป็นสิ่งที่มีมาแต่เดิมก่อนสิ่งอื่นทั้งหมดด้วยกัน ซึ่งในพุทธศาสนาก็มีคำกล่าวเช่นเดียวกันนั้นว่า “ธมฺโม ทเว ปาตุรโหสิ ปุพฺเพ” — ธรรมแต่ ได้ปรากฏอยู่แล้วก่อน, — (กาลิงควัดฒนาชาติกัตถกตา ภาค ๔ น. ๒๖๑). คำว่า “พระเจ้า” นั้นถึงถึงอำนาจ และคำว่า “พระคำ” นั้นถึงถึงกฎ, ส่วนคำว่า “ธรรม” นั้นถึงถึงอำนาจและกฎรวมกัน และยังถึงถึงสิ่งอื่นได้อีกทุกสิ่ง นับว่าเป็นคำพูดที่แปลกประหลาดที่สุดและไม่อาจจะแปลเป็นภาษาอื่นได้เลย.

เพื่อเข้าใจคำว่า “ธรรม” ยิ่งขึ้นไปอีก เราอาจเทียบสภาวะธรรมเท่ากับโลก หรือสัตว์โลก, เทียบคำว่า สัจจธรรมเท่ากับพระเจ้า, คำว่าปฏิบัติธรรม หรือ นิชยานิกธรรมเท่ากับพระสมัย หรือศาสนาที่เป็นระบบแห่งการปฏิบัติ,

เทียบคำวิปากธรรมหรือ ปฏิเวธธรรมเท่ากับ CONSUMATION หรือ SALVATION ทั้งนี้เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่า แม้สิ่งทั้งสี่ในคริสตธรรมนั้น ก็รวมลงในคำพูดเพียงคำเดียวว่า “ธรรม” และมีความหมายมากเกินกว่าที่จะเรียกว่า “พระเจ้า” ไปเสียอีก.

สิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” ในลักษณะทั้งสี่นี้ เป็นสิ่งที่อาจหาพบได้ทั้งหมดในมนุษย์ที่มีชีวิต หรือในชีวิตของมนุษย์นั่นเอง ดังพระพุทธรักษาว่า “โลกก็ดี, เหตุให้เกิดโลกก็ดี, ความดับเย็นแห่งโลกก็ดี, ทางให้ถึงความดับเย็นแห่งโลกก็ดี, ตถาคตบัญญัติไว้ในกายอันยาวประมาณว่า หนึ่ง อันมีพร้อมทั้งสัญญาและใจ” —(โรหิตัสสสูตร จตุกกนิบาต อังคุตตรนิกาย). สิ่งที่เรียกว่าโลกในที่นี้ หมายถึงโลกในความหมายที่เต็มไปด้วยบาปหรือทุกข์ ทำนองเดียวกับที่กล่าวไว้ในคัมภีร์คริสเตียนนั้นเหมือนกัน. โลก เท่ากับ *Creation*, เหตุให้เกิดโลกเท่ากับ *CREATOR*, ความดับเย็นแห่งโลก เท่ากับ *Consumation* และ ทางให้ถึงความดับเย็นแห่งโลก ก็เท่ากับ *Redemption* นั่นเอง. และสิ่งทั้งสี่นี้ ก็ยังรวมเรียกด้วยคำเพียงคำเดียวว่า “ธรรม” อีกที่

หนึ่ง. “ธรรม” ในที่นี้มีความหมายเท่ากับ “พระเจ้า” ดังที่กล่าวมาแล้ว และอธิบายได้ว่าโลกก็คือพระประสงค์ของพระเจ้า พระองค์จึงได้สร้างมันขึ้น, เหตุให้เกิดโลก ก็คือพระเจ้าโดยตรงอยู่แล้ว, ความดับเย็นแห่งโลก ก็คือพระประสงค์ของพระเจ้าในอันดับสุดท้าย, ทางให้ถึงความดับเย็นแห่งโลกก็คือ การกระทำของพระเจ้าในการช่วยสัตว์โลกนั่นเอง. ดังนั้นสิ่งทั้งสี่สิ่งก็คือพระเจ้า โดยตรงบ้าง, โดยอ้อมบ้าง แต่ก็จะเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้. แม้พระเจ้าโดยนัยนี้ก็เป็น “พระเจ้าในภาษาธรรม ของ พุทธบริษัท” อีกนั่นเอง, และแม้จะหาพบได้ทั้งหมด ในภายในบุคคลที่ยังมีชีวิต โดยบุคคลที่มีสติปัญญา และได้รับการอบรมสั่งสอนมาแล้วอย่างเพียงพอ.

พุทธบริษัทถือว่า “ธรรม” คือ “ทุกสิ่ง” และถือว่า “พระเจ้าที่สมบุรณ์” ก็คือ “ทุกสิ่ง” ด้วยเหมือนกัน, เพราะธรรมกับพระเจ้าเป็นสิ่งเดียวกัน. พุทธบริษัทถือว่า แม้แต่สิ่งที่เรียกว่ามาร หรือซาตาน ก็รวมอยู่ในคำว่า “ธรรม” หรือ “พระเจ้า” ด้วยเหมือนกัน, เพราะถ้าพระเจ้าไม่สร้างซาตานขึ้นมาแล้วอะไรเล่าจะสร้างซาตานขึ้นมาได้, และ มารหรือ

ซาตานนั้นก็ไม่เป็นอะไรอื่นมากไปกว่า “ข้อสอบไล่” ของพระเจ้าที่มีไว้สำหรับมนุษย์นั่นเอง. เรากล่าวได้ว่าไม่มีอะไร ที่ไม่คลอเคลอออกมาจาก “ธรรม” หรือจากพระเจ้า ตามที่เรียกกันในกลุ่มชนที่ได้รับการสั่งสอนให้เรียกเช่นนั้นมาแต่ก่อน. ปัญหาอาจจะเกิดขึ้นว่า “ทำไม จึงได้เรียกสิ่งที่พระเจ้าสร้างขึ้นมา นั้น ว่า “พระเจ้า” ด้วยเล่า?” คำตอบคือ “เพราะมันรวมอยู่ หรือมีอยู่แล้ว ในสิ่งที่เราเรียกว่าพระเจ้านั่นเอง.” เพื่อให้เข้าใจชัดจะได้แยกให้เห็นเป็นข้อ ๆ อีกครั้งหนึ่ง ดังต่อไปนี้.

ถ้าตัวธรรมชาติแท้ ๆ เช่น ดิน น้ำ ลม ไฟ มิได้รวมอยู่ในสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้าด้วยแล้ว พระเจ้าจะมีอะไรมาสร้างสิ่งที่เรียกว่า จักรวาล หรืออะไร ๆ ทั้งหมดทั้งสิ้น. ถ้ามีอะไรที่เหลืออยู่ คือมิได้รวมอยู่ในพระเจ้าแล้ว พระเจ้าก็จะ เป็นสิ่งที่สมบูรณ์ไปไม่ได้. ดังนั้น ธรรมชาติแท้ ๆ ก็รวมอยู่ในคำว่า “พระเจ้า” ทั้งหมดด้วยกันทุกอย่าง กระทั่งสิ่งที่เรียกว่า “ซาตาน” หรือ “มาร” แล้วแต่ศาสนาไหน จะเรียกว่าอะไร. นี้แสดงว่าสิ่งที่เรียกว่า พระเจ้านั้น คือสิ่งที่เรียกในพุทธศาสนาว่า “ธรรม”.

สำหรับตัว กฎของธรรมชาตินั้น ตั้งอยู่ในฐานะที่เป็น “พระเจ้า” อย่างที่เห็นได้ง่ายที่สุด. ถ้าพระเจ้ามิได้มีหรือเป็นอำนาจชนิดนี้แล้ว พระเจ้าจะเอาอะไรมาสร้าง, มาบันดาลหรือควบคุมสิ่งทั้งหลายทั้งปวง. พระเจ้าเป็นสิ่งที่น่าเกรงขามที่สุดก็เพราะเป็นเช่นนั้น. แต่ พุทธศาสนา ก็ยังเรียกสิ่งนี้ ด้วยคำพูดคำเดียวกันอีก ว่า “ธรรม”, ในฐานะที่เป็นสัจธรรม หรือกฎธรรมชาติ.

สำหรับ หน้าที่ของมนุษย์ตามกฎธรรมชาติ นั้นก็คือหน้าที่ของพระเจ้านั่นเอง. กฎธรรมชาติ ทำให้เกิดหน้าที่ตามธรรมชาติ. ถ้าพระเจ้ามิได้มี หรือเป็นหน้าที่ตามธรรมชาติแล้ว พระเจ้าจะเอาอะไรมาช่วยมนุษย์ มารักมนุษย์ มาลงโทษมนุษย์เป็นต้นได้แล้ว? มนุษย์จะถ่ายแบบหรือเอาอย่างระเบียบปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ มาจากใคร. ดังนั้น หน้าที่ (function) สำหรับช่วยโลก ก็คือพระเจ้าอีกความหมายหนึ่ง หรือส่วนหนึ่ง, ที่มอบหมายให้มนุษย์กระทำในฐานะเป็นหน้าที่ของมนุษย์ตามธรรมชาติ. ผู้ใดรับเอาพระเจ้าในความหมายนี้มานับถือหรือยึดถือ ก็เป็นการกระทำที่ตรงตามความประสงค์ของพระเจ้ายิ่งกว่าความหมายอื่น. สำหรับ

พุทธบริษัท ก็ยังคงเรียกหน้าทับด้วยคำคำเดียวกันอีก คือ คำว่า “ธรรม”, ในฐานะที่เป็นปฏิบัติธรรมหรือนิยานิก-ธรรมทั้งที่เคยกล่าวมาแล้ว.

สำหรับผลที่จะได้รับตามกฎแห่งธรรมชาติ หรือ *Consumation* นั้น เป็นสิ่งรวมอยู่ในสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้ามาเสร็จแล้วด้วยเหมือนกัน, ถ้ามีฉะนั้นแล้ว พระเจ้าจะเอาอะไรที่ไหนมาคลอออกมาเป็นการตอบแทนการทำตามความประสงค์ของพระเจ้า ให้แก่นมนุษย์ได้เล่า. ถ้ายกให้เป็นเรื่องของธรรมชาติอย่างอื่น ซึ่งมีใช้พระเจ้าแล้ว พระเจ้าก็ขาดความเป็นสิ่งสมบูรณ์และล้มละลายลงทันที. พุทธบริษัทก็ยังคงเรียกผลแห่งการกระทำตามกฎธรรมชาตินี้ว่า “ธรรม” คำเดียวกันอีกนั่นเอง. แม้จะเรียกโดยชื่อต่างๆ กันว่า วิปากธรรม, ปฏิเวธธรรม, หรือแม้แต่โลกุตตรธรรม ก็ยังคงเป็นเพียงสักว่า “ธรรม” อยู่นั่นเอง.

รวมความว่า “ธรรม” ในฐานะที่เป็นตัวธรรมชาติที่ดี, ที่เป็นตัวกฎแห่งธรรมชาติที่ดี ที่เป็นหน้าที่ตามธรรมชาติที่ดี, ที่เป็นผลเกิดตามกฎธรรมชาติที่ดี, ล้วนแต่เป็นสักว่า “ธรรม” เหมือนกันหมด เพื่อเป็นสิ่งที่มีความหมายครบ

ถ้วน เหมือนกับสิ่งที่เรียกโดยพวกอื่นว่า “พระเจ้า” นั่นเอง “พระเจ้า” ในภาษาธรรมของพุทธบริษัทมีลักษณะดังที่กล่าวมานี้ เพราะเหตุว่าเป็นการบรรยายตามแบบ ธรรมมาธิษฐาน คือ การมองทะลุบุคคลไปยังสิ่งที่เป็นเพียงธรรมชาติ หรือ “ธรรม” ดังที่กล่าวมาแล้วอย่างซ้ำซากนั่นเอง. บุคคลประกอบอยู่ด้วยร่างกายกับจิตหรือวิญญาณก็มี, และที่บัญญัติว่าประกอบอยู่ด้วยร่างกายอย่างเดียว เช่นอสัญญีพรหม ก็มี, และที่ประกอบอยู่ด้วยจิตหรือวิญญาณอย่างเดียว เช่น อรูปพรหม ก็มี, ถ้ากล่าวบรรยายไปในลักษณะที่เป็นบุคคลเหล่านั้นแล้ว เรียกว่าการกล่าวตามแบบ ปุคลาธิษฐาน, เรียกว่าการกล่าวอย่างภาษาคนมิใช่ภาษาธรรม, และถือกันว่า การกล่าวอย่างปุคลาธิษฐานเช่นนั้น เป็นการกล่าวอย่างสมมติ คือกล่าวอย่างชาวบ้านธรรมดาที่ไม่รู้ธรรมเป็นผู้กล่าว. ไม่ถือว่าเป็นความจริงแท้หรือเด็ดขาด (*ultimate truth*) อย่างในภาษาธรรม. ด้วยเหตุนี้พระเจ้าในภาษาธรรมของพุทธบริษัทนั้น มิใช่บุคคล, มิใช่จิตหรือวิญญาณ, มิใช่ร่างกายล้วน ๆ, และมิใช่จิตรวมกันกับร่างกาย เป็นต้น, หากเป็นธรรมชาติที่ไม่มีตัวตน ไม่มีลักษณะ ไม่มีรูปร่างหรือขนาด ไม่อยู่ได้อำนาจเวลา นับไม่ได้ว่าองค์เดียวหรือหลายองค์ เพราะไม่มี

อะไรให้เป็นที่ตั้งแห่งการนับ เวลา ดังนี้ เป็นต้น, หากแต่เป็น
 สิ่งที่มีอยู่จริง และเป็นที่ยอมรับแห่งทุกสิ่งจริง ในความหมาย
 ที่ต่าง ๆ กัน ในอำนาจหน้าที่ที่ต่างกัน มากมายจนเหลือวิสัย
 แห่งการนับ ดังนี้ เป็นต้น, พระเจ้าที่กล่าวไว้ในรูปของ
 บุคคลหรือในภาษาคน นั้นจะเป็นเพียงผู้เฝ้าของเม็ด
 หนึ่ง ที่นำเข้าไปเปรียบกับสากลจักรวาลทั้งหมด, ใน
 เมื่อนำเข้าไปเปรียบกับพระเจ้าในภาษาธรรม ซึ่งมี
 ขนาดหรือปริมาณที่คำนวณไม่ได้, จนต้องเรียกว่า “สิ่ง
 ที่คำนวณไม่ได้” ขึ้นมาอีกชื่อหนึ่ง. ถ้าพระเจ้าเป็นบุคคล
 หรือแม้แต่เป็นจิตเป็นวิญญาณ ก็อยู่ในฐานะเป็นสิ่งที่คำนวณ
 ได้โดยมาตรการ หรือมิติแห่งหลักวิชาใดวิชาหนึ่งไปทันที,
 และร่างกาย หรือจิตหรือวิญญาณ ก็เป็นเพียงผู้เฝ้าของอนุ
 หนึ่งของพระเจ้าในภาษาธรรมเท่านั้น, เพราะเหตุดังกล่าวมา
 นี้ พุทธบริษัทจึงไม่ถือว่าสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้านั้น เป็นจิต
 หรือเป็นวิญญาณ, แต่เป็นธรรม หรือธรรมชาติประเภท
 อสังขตธรรม อันมีลักษณะนอกไปจากภาวะที่จะพุดกันเข้าใจ
 ได้ด้วยภาษาพุดตามธรรมดา.

ตัวอย่างแห่ง **ลักษณะของ อสังขตธรรม** เช่นไม่มี
 การเกิดขึ้น ตั้งอยู่ คับไป, ไม่ถูกบัญญัติว่าดีหรือชั่ว, ไม่มีเหตุ

บ้างจะอะไรปรุงแต่งได้, ไม่อาจจะยินดียินดีร้ายได้ด้วยการกระทำ
 ของผู้ใด, ไม่อยู่ในฐานะที่จะรับการอ้อนวอนของใคร คือไม่มี
 มีไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เพราะการอ้อนวอนของ
 ใคร, ไม่มีรูปร่าง เพราะไม่กินเนื้อที่และไม่เกี่ยวกับเวลา, ไม่
 ให้อะไรแก่ใคร ไม่รับอะไรจากใคร ฯลฯ ดังนี้ เป็นต้น ซึ่ง
 พรรณนาไม่ไหว, หากแต่คงที่ตายตัว แน่นอน สม่าเสมออยู่ใน
 ในความสมบูรณ์ครบถ้วนทุกประการจนเราถือว่ามีอยู่ในทุก
 หนทุกแห่ง. ส่วนธรรมหรือธรรมชาติอีกประเภทหนึ่ง ซึ่ง
 ตรงกันข้ามจากที่กล่าวมานี้เรียกว่า **สังขตธรรม**, ได้แก่ วัตถุ
 ร่างกาย จิต วิญญาณ การกระทำ และผลของการกระทำ
 ที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ตับไป ด้วยการยกย้ายเปลี่ยนแปลงนานาชนิด
 ที่เรียกกันว่าปรากฏการณ์ หรือ *phenomenon* ของโลกนั้น
 เป็นเพียงมายา หรือสิ่งลวงตาที่มาจากส่วนที่เป็น อวิชชา
 ในตัวมันเองปรุงแต่งกันขึ้น อย่างไม่มีที่สิ้นสุดอีก เช่นเดียว
 กัน. อากาศเหล่านี้ถูกบัญญัติเป็นตีเป็นชั่ว เป็นสุข
 เป็นทุกข์ เป็นหญิงเป็นชาย และเป็นอะไร ๆ ที่จัดเป็นคู่ ๆ
 จนนับหรือทำบัญชีไม่ไหว, แต่เนื้อแท้ของมันมิได้เป็นอะไร
 เช่นนั้นเลย, และนั่นแหละคือ **ความเป็นอสังขตธรรม**

ซึ่งมีชื่อนอยู่ในสิ่งที่เป็เหตุการ์ณ, อย่างลึกลับและตาม
 ธรรมดา มองเห็นไม่ได้. เพราะมองเห็นสิ่งที่เป็ความ
 จริงแท้ไม่ได้ ก็ต้องไปรู้จัก และยึดถือแต่สิ่งที่เป็ผิวนอก
 ซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ จึงต้องเป็ทุกข์.

กฎแห่งกรรมนั้นเป็ อสังขตธรรม, และมีอยู่
 ในสิ่งทุกสิ่ง หรือในทุกปรมาณูของสิ่งทงปวง ที่จะทำให
 เกิดความรูสึกทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางผิวกาย
 และทางใจของมนุษย์เรา, และในทุกๆ ปฏิกริยาใดๆ ที่เกิด
 อยู่กับสิ่งเหล่านั้น. ความเป็นอสังขตธรรมนี้ ที่ชื่อนอยู่ใน
 สิ่งทงปวงก็ดี ที่เป็กฎแห่งกรรมก็ดี เป็สิ่งที่ต้องศึกษาด้วย
 การปฏิบัติตามวิธีของศาสนา จนกระทั่งเห็นชัด แล้วก็จะมี
 ค่าเท่ากับการเห็นพระเจ้า การถึงพระเจ้า หรือการปลดเปลื้อง
 ตนออกมาได้จากสิ่งที่เป็เพียงมายาชั่วคราวเสียได้, แล้วอยู่
 กับพระเจ้า หรือในแผ่นดินของพระเจ้าอย่างไม่มี ความทุกข์
 เลยอีกต่อไป. ข้อนี้เมื่อกล่าวโดยเนื้อแท้แล้ว ก็คือ ไม่มีตัว
 ตนของตน สำหรับจะเป็ทุกข์เพราะความยึดมั่นถือมั่น
 อีกต่อไป นั่นเอง, แต่เรากล่าวกันอย่างภาษาคนว่าเราเข้าไป
 อยู่ในแผ่นดินของพระเจ้า เช่นนี้เป็นต้น.

ในตัวธรรมชาตีก็คือ, ในตัวกฎแห่งธรรมชาตีก็คือ, ในตัวหน้าที่ตามธรรมชาตีก็คือ, ในตัวผลที่เกิดขึ้นตามหน้าที่นั้นก็คือ, ล้วนแต่มีสิ่งๆ ที่เรียกว่า อสังขตธรรม, คือเป็นอะไรก็ใคร่ไม่ได้ นอกจากตัวมันเอง, ซ่อนอยู่อย่างมิดชิดทั้งนั้น และตั้งอยู่ในฐานะที่เป็นตัวจริง ของสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น เพียงสิ่งเดียว; นั่นแหละคือสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” ในฐานะที่เป็น “พระเจ้า” ในภาษาธรรม ของพุทธบริษัทใน ^๘ ทิน.

ส่วน คำว่า “ธรรม” ในฐานะที่เป็นคำสั่งสอน แห่งพระพุทธเจ้า ดังที่เราได้ยินกันทั่ว ๆ ไปในแบบเรียน เบื้องต้นนั้น หมายถึงบันทึกคำสอนทั้งหมดของพระพุทธเจ้า เกี่ยวกับเรื่องเหล่านั้นในลักษณะที่จะศึกษาและปฏิบัติตาม แล้วก็เข้าถึงตัว “ธรรม” ที่มีความหมายเท่ากับคำว่า “พระเจ้า” ในภาษาธรรม ดังที่กล่าวมาแล้วนั่นเอง. นอกจากนี้ เรายังมีคำว่า ธรรม คำเดียวกันนี้ในความหมายอื่นอีกบ้าง, ทำนองเดียวกับคำว่า พระเจ้าในคริสตศาสนา ซึ่งบางทีก็ หมายถึงพระบุตร หรือพระจิต เป็นต้นได้อีกด้วย. แต่

อย่างไรก็ดี เมื่อได้ปฏิบัติจนเข้าถึงตัวจริงของสิ่งเหล่านั้นแล้ว ก็จะมาอยู่ที่สิ่งเดียวกันอีกนั่นเอง.

เมื่อวินิจฉัยกันถึง พระเจ้าในภาษาธรรม กันอย่าง แจ่มแจ้งแล้ว ก็ควรจะพูดกันถึงพระเจ้าในภาษาคน อีกสัก หน่อยเท่าที่จำเป็น คือเท่าที่ทำให้เกิดปัญหายุ่งยากขึ้นในทาง ศาสนานั่นเอง.

๓. พระเจ้าในภาษาคน.

พระเจ้าในภาษาคน เป็นที่ตั้งแห่งความยุ่งยากนานา ประการ คือต้องแปลความหมายของคำ หรือข้อความ เหล่านั้นให้ถูกต้อง. ถ้าแปลผิด หรือไม่แปล ก็จะเกิด ขัดขวางกันขึ้นกับวิชาการอื่น ๆ บ้าง, ต้องปฏิบัติตาม ๆ กัน ไปอย่างงมงายบ้าง, ทำให้คนทั้งศาสนาเดิมของตน ไปมี ศาสนาอื่น หรือไม่มีศาสนาไปเลยบ้าง, ทำให้ศาสนิกชนแห่ง ศาสนานั้นเข้ากับศาสนิกชนแห่งศาสนาอื่นไม่ได้บ้าง, ดังนั้น เป็นต้น.

ขอภัยที่จะต้องขอยกตัวอย่างที่ฟังดูแล้วค่อนข้างจะ หยาบคาย เช่น เราจะบอกกับเด็ก ๆ ว่า สิ่งที่เราเรียกว่า พระเจ้า

นั้นสิ่งสถิต (pervade) อยู่ในสิ่งทุกสิ่ง และในที่ทุกแห่ง. เด็กก็จะสงสัยและถามว่า แม้ในสุนัขและแม้ในมูลอุจจาระของ สุนัขด้วยเทียว หรือ? เมื่อเป็นดังนี้ เราจะอธิบายว่าอย่างไร เพราะเด็ก ๆ รู้จักพระเจ้าแต่ในภาษาคนเท่านั้น จึงไม่อาจจะ เห็นด้วยได้ว่าพระเจ้าจะสิงอยู่ในสิ่งเหล่านั้นได้อย่างไร. ถ้า จะตอบว่ามีได้สิงอยู่ในสิ่งเหล่านั้น ก็จะต้องผิดไปใหญ่ จน พระเจ้าหมกความหมาย เพราะมิได้มีอยู่ในสิ่งทั้งปวง.

พระเจ้าในภาษาคน ที่มีบุคลิกภาพ และความ รู้สึกอย่างคน คือโกรธก็ได้, รักก็ได้, เป็นต้นนั้น ย่อม อยู่ในสิ่งเหล่านั้นไม่ได้ เพราะเหม็นและสกปรก, หรือเป็น ของที่ตำหนิเกินไปกว่าที่สิ่งสูงสุดกว่าสิ่งใดจะเข้าไปเกี่ยวข้อง ได้. ส่วนพระเจ้าในภาษาธรรมที่เรียกว่า “ธรรม” เช่น กฎ แห่งกรรม, กฎแห่งเหตุผล, กฎแห่งการสร้างและการ ทำลาย; เป็นต้นนั้น ไม่มีความรู้สึกอย่างบุคคล, รักไม่เป็น, โกรธไม่เป็น, จึงรู้สึกเหม็นหรือหอมไม่ได้, รู้สึกสะอาดหรือ สกปรกไม่ได้. ดังนั้นจึงสิงอยู่ได้ในทุกสิ่ง แม้แต่ในมูล อุจจาระของสุนัข เป็นต้น.

ถึงตอนนั้น ควรจะกล่าวเสียด้วยว่า คำกล่าวของ พุทธศาสนาบางนิกาย ที่ว่าพุทธภาวะก็ตาม สุนฺญตา ก็ตาม ตถาทา ฯลฯ อะไรในชื่ออื่นอีกหลายอย่างก็ตาม มีในทุกสิ่ง แม้แต่สุนัข หรือมูลสุนัข นั้นเหมือนกัน. นี่เป็นเพราะ ไม่เล็งถึงบุคคลนั่นเอง เช่นพุทธะคือความว่าง, หมายถึงว่าง จากตัวตนบุคคลที่เรียกว่าพุทธะ พุทธะที่แท้จริงเป็นเพียง “ธรรม” หรือธรรมชาติอันหนึ่ง ซึ่งเป็นพีชพันธ์แห่งความรู้ เพราะว่างจากความรู้เรียกว่า “ตัวกู—ของกู”, ที่อยู่ในระดับ ต่าง ๆ กัน, เช่นในระดับที่ยังเป็นเหมือนเมล็ดพืชที่ยัง “นอน หลับ” อยู่, หรือกำลังผลิหน่ออยู่, หรือที่กำลังเจริญอยู่, หรือที่เจริญเต็มที่เบิกบานเต็มที่แล้ว คือที่มีในมนุษย์ที่มีการ ตรัสรู้แล้ว. ทุกอันดับเรียกว่า “ธรรมชาติแห่งความเป็น พุทธะ” ไปด้วยกันทั้งนั้น, และมีความว่าง หรือ สุนฺญตา เป็นลักษณะประจำเสมอกัน อยู่ในส่วนลึก, ไม่ใช่ที่ผิวนอก หรือที่กิริยาอาการ, ดังเช่นที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ผู้ใดเห็น “ธรรม” ผู้นั้นเห็นตถาคต” —(อิติ.ข. ๒๕/๓๐๐) ซึ่งหมายความว่า การเห็นองค์พระพุทธเจ้า ยังไม่ชื่อว่าเห็นพระองค์ ต่อเมื่อเห็นธรรมที่แท้จริง ซึ่งมีอยู่ในร่างกายนั้นและในทุก

สิ่งอย่างถูกต้องตลอดถึงในตัวเองด้วย จึงจะชื่อว่าเห็นพระ-
 พุทธเจ้าอย่างที่พระองค์ทรงรับรอง. ดังนั้นจึงเป็นอันกล่าว
 ได้ว่า เห็นร่างกายของพระองค์นั้นคือเห็นพระพุทธเจ้าอย่าง
 ภาษาคน, ส่วนการเห็น “ธรรม” นั้นคือเห็นพระพุทธเจ้า
 อย่างภาษาธรรมนั่นเอง, และเป็นพระพุทธเจ้าที่แท้จริงด้วย.
 พระพุทธเจ้าอย่างภาษาคน จะมีอยู่ในที่ทุกแห่งและตลอด
 อนันตกาลนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้, ส่วน พระพุทธเจ้าใน
 ภาษาธรรมนั้นมีอยู่ได้ในที่ทุกแห่ง และตลอดอนันตกาล
 ด้วย, ทำนองเดียวกับสิ่งที่เรียก “ธรรม” ในฐานะที่เป็นพระ
 เจ้า ซึ่งอยู่ในรูปกฎแห่งกรรม, กฎแห่งเหตุผล, กฎแห่ง
 การปรุงแต่งให้มีการเกิดขึ้นตงอยู่ค้ำไป, ดังนั้นเป็นต้นนั้น
 มีอยู่ในที่ทุกแห่ง แม้แต่ในมลลวจาระแห่งสุนัข ดังที่กล่าว
 แล้ว. ดังนั้นเราจึงสรุปความได้อีกครั้งหนึ่งว่า พระเจ้าใน
 ภาษาคน นั้นเป็นเพียง คำพูดที่สมมติพูดกันอย่างภาษา
 ชาวบ้าน เพื่อให้ฟังง่ายสำหรับเด็ก ๆ หรือผู้มีความรู้สึก
 อย่างเด็ก มีความรู้อย่างเด็ก มีความคิดอย่างเด็ก ทั้งที่เป็น
 ผู้สูงอายุแล้วไปพลางก่อน จนกว่าจะมีความเจริญทางสติปัญญา
 สามารถเข้าใจพระเจ้าในภาษาธรรม ได้ในที่สุดนั่นเอง แล้ว
 ก็จะเป็นพระเจ้าองค์เดียวกันไปในตัว.

ในคัมภีร์ไบเบิล มีการบรรยายพระเจ้าอย่าง
 สำนวนภาษาคนมากมาย และไม่มีการศึกษาความเป็นภาษา
 ธรรมอย่างเป็นทางการ แต่บังคับให้เชื่อตามตัวอักษรเช่นนั้น
 ไปก่อนจนกว่าจะมีความเข้าใจด้วยตนเองในภายหลัง. ดังนั้น
 จึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ในการที่จะไม่ให้บางคนเกิดความ
 เห็นขัดแย้ง เพราะทนเชื่ออย่างยาวนานไม่ได้ ดังนั้นเป็นต้น
 การศึกษาที่เป็นภาษาคนออกมาเป็นภาษาธรรม อาจจะไม่
 เหมาะสำหรับสมัยโบราณในดินนั้น เพราะจะทำให้หมดความ
 คักคัสสิทธิ์ และขัดต่อความรู้สึกของคนสมัยนั้น. ครั้นต
 มาถึงสมัยปัจจุบันนี้ เหตุผลเช่นที่กล่าวนั้น ควรจะหมด
 ไปแล้ว และควรจะตีความเป็นภาษาธรรมกันได้ทุก ๆ ประโยค
 หรือแม้ทุกตัวอักษรด้วยซ้ำไป. ข้าพเจ้าคิดว่า คำบางคำ
 เป็นต้นเหตุแห่งความยุ่งยาก ที่ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้น
 ระหว่างศาสนาย่างมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือคำว่า *spirit*
 หรือวิญญาณ. ทางคริสเตียนบัญญัติว่าพระเจ้าที่แท้จริงนั้น
 ไม่ใช่คนหรือบุคคล แต่เป็นวิญญาณ หรือจิต (*spirit*) ส่วน
 คำว่า "วิญญาณ" นั้น ในภาษาไทย หรือภาษาบาลีก็ตาม เป็น
 เพียงสิ่งที่ไม่คงที่ถาวร มีเหตุปัจจัยปรุงแต่งเปลี่ยนแปลงได้

และเป็นเพียงส่วนประกอบส่วนหนึ่งของบุคคล, ดังนั้นพวก พุทธบริษัทจึงเข้าใจพระเจ้าชนิดที่เป็นจิตหรือวิญญาณ นั้น ไม่ได้. ยิ่งเมื่อในคัมภีร์ยเนซิสได้กล่าวถึงพระเจ้าผู้สร้างโลก ในลักษณะที่เป็นบุคคลที่มีความรู้สึกนึกคิดอย่างคนไว้ค้วยแล้ว ก็ยังไม่เข้าใจใหญ่กว่าสิ่งที่เรียกว่า “วิญญาณ” หรือ “จิต” ที่เป็น พระเจ้านั้นเป็นอะไรกันแน่. ยังมีคนบางคนใช้คำว่า *character* เข้ากับพระเจ้าค้วยแล้ว ก็เลยเข้าใจไม่ได้เอาเสียทีเดียว. ดังนั้น คำเช่นนั้นทุกคำ ต้องมีการจำกัดความ หรือตีความหมายเป็น ภาษาธรรมให้รัดกุม จึงจะมีช่องทางที่พุทธบริษัทจะทำความเข้าใจกันได้และร่วมมือกันทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์แก่โลกเป็นส่วนรวม โดยไม่มีอะไรที่กระทบกระทั่งกัน หรือก็คืดขวางกัน ได้เป็นอย่างดี. ตามความรู้สึกของพุทธบริษัทนั้น พระเจ้าจะเป็น, หรือจะมี, ปุคลิภาพ (*personality*) หรือ บัจเจกภาพ (*individuality*) ไม่ได้ เพราะมิใช่บุคคล หรือ อะไร ๆ ที่มีลักษณะ (*character*) อันจะให้กำหนดได้ว่าเป็น อย่างไรหรือมีจำนวนเท่าใด, แม้แต่จะกล่าวว่ามีจำนวน “หนึ่ง” ก็กล่าวไม่ได้เสียแล้ว. สิ่งที่เป็น อภาวะเช่นนั้น พุทธบริษัท ใช้คำว่า “ธรรม” หรือ “ธรรมชาติ” เป็นคำสามัญนาม

สำหรับเรียกเป็นกลาง ๆ ซึ่งจะใช้เรียกอะไรก็ได้ แต่ไม่อาจจะเรียกว่าเป็นจิต หรือวิญญาณได้เลย. ดังนั้น ข้าพเจ้าเข้าใจว่า คำว่า “วิญญาณ” นี้เอง เป็นตัวการที่ทำให้เข้าใจกันไม่ได้. และอย่างที่จะเข้าใจได้ ก็เข้าใจว่า “วิญญาณ” นั้น เป็นพระเจ้าในภาษาคน หรืออย่างบุคคลาธิษฐาน อยู่ร่ำไป ทำให้พระเจ้าตามความหมายที่แท้จริงไม่ จึงได้เรียกว่า “พระเจ้าในภาษาคน” และถือว่า “พระเจ้า” ตามที่กล่าวถึงในไบเบิล ทั่ว ๆ ไปนั้น จะต้องตีความเป็นภาษาธรรมอยู่เสมอ.

๔. พระเจ้าในภาษาคน มีความหมาย ในภาษาธรรมซ่อนอยู่ด้วยเสมอ.

ข้าพเจ้าอยากจะยืนยันว่า ทุกแห่งในพระคัมภีร์ของศาสนาไหนก็ตาม ที่กล่าวถึงพระเจ้าอย่างในภาษาคนนั้น อาจจะแปลความหมายเป็นภาษาธรรมได้ทั้งนั้น. เพื่อเป็นการประหยัดเวลา จะขอยกตัวอย่างด้วยเรื่อง พระเจ้าผู้สร้างโลกอย่างที่กล่าวไว้ในเยเนซิสโดยตรง.

เรื่องพระเจ้าทรงสร้างโลก ใน เยเนซิส บทที่หนึ่งถึงบทที่สามนั้น เป็นเรื่องสร้างโลกฝ่ายวิญญาณ, หรือ

ฝ่าย “ธรรม” ตามที่เรียกกันในหมู่พุทธบริษัท. ข้อนี้ หมายถึงการที่มนุษย์ได้วิวัฒนาการทางความรู้สึกนึกคิดขึ้นมา ถึงระดับที่ไม่เหมือนสัตว์เครื่องจักรอีกต่อไป, ก็เป็นมนุษย์ทั้งทางกายและทางใจนั่นเอง, หมายถึงอารยธรรมอย่างมนุษย์ได้ตั้งขึ้นแล้วในจิตใจของสัตว์ที่แต่ก่อนก็มีรูปร่างอย่างมนุษย์แต่จิตยังอยู่ในระดับเดียวกับสัตว์เครื่องจักร หรือครึ่งมนุษย์ครึ่งสัตว์เครื่องจักรนั่นเอง. มนุษย์ทางร่างกายคือสัความีรูปร่างอย่างมนุษย์นั้น เชื่อกันว่ามีมาแล้วตั้งสองแสนปี เป็นอย่างน้อย, และโลกหรือพื้นแผ่นดินทางฟิสิกส์นั้น เชื่อกันว่ามีมาแล้วไม่น้อยกว่าพันล้านปี, ส่วนเรื่องพระเจ้าสร้างโลกตามที่กล่าวไว้ในไบเบิลนั้น เมื่อคำนวณดูจากเรื่องราวอัน ๆ แล้วจะเห็นได้ว่า เป็นเรื่องที่เกิดเมื่อสักแปดพันปีหรือหมื่นปีเป็นอย่างมาก ดังนั้นคำว่า “โลก” ที่ถูกสร้างนั้นจะเป็นโลกทางวัตถุหรือฟิสิกส์ไปไม่ได้, แต่ต้องเป็นโลกทางเมตา—ฟิสิกส์ (*meta physic*), คือโลกในภาษาธรรมทางฝ่ายจิตใจหรือวิญญาณนั่นเอง. ข้อที่น่าขบขันอย่างหนึ่งก็คือข้อที่เจ้าหน้าที่คริสตศาสนิกบางคนไม่ยอมให้สมาชิกของตนเชื่อตามที่นักวิทยาศาสตร์สมัยนี้กล่าวว่า คนมาจากลิง

หาใช้พระเจ้าสร้างไม่. เรื่องนั้นไขว้กันอย่างน่าหัว. คนมาจากสัตว์ที่ครึ่งคนครึ่งลิง สัตว์ครึ่งคนครึ่งลิง มาจากลิงนั้นเป็นการถูกต้องอย่างยิ่ง หากแต่ว่าเป็นเรื่องเก่าแก่ตั้งล้าน—ล้านปีมาแล้ว หาใช้เรื่องเมื่อประมาณหมื่นปีมาแล้วเหมือนที่กล่าวไว้ในเยเนซิสไม่. เรื่องสร้างโลกในเยเนซิส เป็นโลกทางวิญญาณ หรือในภาษาธรรม เป็นโลกในใจของคน ที่เจริญขึ้นมาพอที่จะแยกตัวจากสัตว์เคี้ยวจวนมาเป็นมนุษย์ได้ ตามความหมายของคำว่า “มนุษย์” ซึ่งจะแปลว่า “เชื้อสายแห่งพระมनुเป็นเจ้า” หรือแม้แต่จะแปลว่า “สัตว์ที่มีใจสูง” ก็ตาม พุทธบริษัทยอมรับในข้อนี้ โดยพุทธภาษิตที่ว่า “โลกก็ตาม เหตุให้เกิดโลกก็ตาม ความดับสนิทแห่งโลกก็ตาม หนทางที่โลกจะดับสนิทก็ตาม ตถาคตบัญญัติว่ามีอยู่ในร่างกายของคนอันยาวาวหนึ่งพร้อมทั้งสัญญาและใจ” —(โลहितตัสสสูตร จตุก. อ.) ซึ่งแสดงให้เห็นชัดว่า สิ่งที่เราเรียกว่า “โลก” ในภาษาธรรม หรือภาษาศาสนา นั้นหมายถึงโลกที่มีอยู่ในใจของคน, หาใช่โลกทางวัตถุ หรือทางฟิสิกส์ ซึ่งเป็นโลกในภาษาคน ซึ่งอยู่นอกตัวคนไม่เลย, พระเจ้าที่แท้จริง ต้องสร้างโลกในใจคน จึงจะสมกับความเป็น

พระเจ้า, ถ้าไปสร้างโลกทางวัตถุ หรือเนื้อหนังแล้ว พระเจ้าก็จะลดค่าตัวเองต่ำลงไปจนหมดความหมายทีเดียว. แม้ที่เกี่ยวข้องกับสัตว์และวัตถุธาตุ พระเจ้าก็ต้องสร้างหรือยุ่งเกี่ยวกับส่วนที่เป็นสปีริต หรือเจตนารมณ์ ของสิ่งเหล่านั้น เช่น ความรู้สึกในใจหรือกฎแห่งกรรม, กฎแห่งความหมุนเวียนไปตามเหตุผล ฯลฯ ซึ่งมีประจำอยู่ในสิ่งเหล่านั้นด้วยเหมือนกัน และเราจะเรียกมันว่า สปีริต หรือวิญญาณ ของสิ่งเหล่านั้น แม้ที่เป็นวัตถุธาตุ เช่นก้อนกรวดก้อนหินเป็นต้น. พระเจ้าเป็นอำนาจลึกลับเหนือการบรรยายด้วยภาษามนุษย์ จึงสามารถสร้างและควบคุมสิ่งทุกอย่างได้จริง. แต่ข้อความเกี่ยวกับการสร้างมนุษย์ในคัมภีร์เยเนซิสนั้น หมายถึง “สร้าง” มนุษย์ในทางจิตใจตามภาษาธรรมโดยตรง รู้ได้จากรายละเอียดต่างๆ ดังต่อไปนี้.

ในเยเนซิส ๓/๒๔ มีข้อความกล่าวถึง การที่พระเจ้าไม่ประสบความสำเร็จในการที่จะห้ามไม่ให้มนุษย์กินผลไม้แห่งความรู้สึกรู้ชาติ (*Tree of Knowledge of Good and Evil*) แต่ประสบความสำเร็จในการป้องกันมิให้มนุษย์ได้กินผลไม้แห่งชีวิต (*Tree of Life*). นี่แสดงว่า

ก่อนหน้า^๕ มนุษย์ไม่มีความเป็นมนุษย์ถึงขนาดที่จะรู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว, เป็นหญิงหรือเป็นชาย, นุ่งผ้าหรือเปลือยกาย, เป็นสามีหรือภรรยาเป็นต้น อันเราทราบกันดีอยู่แล้วว่า สัตว์แม่ที่เป็นครึ่งคนครึ่งมนุษย์ หรือ *ape man* นั้น ไม่มีความรู้สึกเหล่านั้น, แม้จะทำการสืบพันธุ์กันระหว่างตัวผู้กับตัวเมีย ก็หาไม่มีความรู้สึกว่าเป็นสามี—ภรรยา เหมือนที่มนุษย์สมัยที่ “กินผลไม้แห่งความรู้ชั่ว” ของพระเจ้าแล้วไม่. การที่มนุษย์มีจิตใจสูงขึ้นมาถึงขนาดที่จะรู้ว่าอะไรดีอะไรชื่อนั้นเอง คือความสมบูรณ์ของความเป็นมนุษย์, ข้อนี้ก็ทำให้มีปัญหาทางจิตใจ เกี่ยวกับความดีความชั่วมากขึ้น จนมีความทุกข์เกิดขึ้นใหม่อีกแบบหนึ่งสำหรับมนุษย์โดยเฉพาะ ซึ่งสัตว์ไตร่จนาจานจะไม่มีเลย, และนี่แหละคือโทษถึง “ตาย” ที่มนุษย์ได้รับจากพระเจ้า เนื่องในการกินผลไม้ต้องห้ามต้นนั้น, มนุษย์มีภาระหนัก ที่จะต้องแก้ไขระสางปัญหาของมนุษย์เกี่ยวกับความเกิด แก่ เจ็บ ตาย เพราะเหตุที่ไม่ได้กินผลไม้ของต้นไม้อีกต้นหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “ต้นไม้แห่งชีวิต” คือผลไม้แห่งอมตะ คือกินแล้วจะไม่ตายอีกต่อไปจะอยู่ถาวรเหมือนพระเจ้า.

อยากจะขอกล่าวแทรกไว้เสียที่ตรงนี้สักหน่อยว่า
 ไบเบิลฉบับภาษาไทยแปลคำ *tree of life* ว่า “ต้นไม้ที่ให้ชีวิต
 เจริญ” ซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่า เป็นคำแปลที่ไม่ตรงความหมายเดิม
 อันจะต้องแปลว่า “ชีวิต” เฉย ๆ ซึ่งมีความหมายอยู่ในตัวแล้ว
 ว่า “ไม่ตาย” เพราะสิ่งที่เรียกว่าชีวิตนั้น คือความไม่ตาย.
 ถ้ามนุษย์ได้กินผลไม้ต้นนี้แล้วจะไม่ตาย คือมีความรู้อย่างที่
 ในพุทธศาสนาเรียกว่า “อมตธรรม” ไม่รู้สีกว่ามีตัวตนสำหรับ
 ตาย. รวมทั้งไม่มีเกิด แก่ และเจ็บ, ค้วย ซึ่งหมายถึงการ
 บรรลุความเป็นพระอรหันต์ในพุทธศาสนานั้นเอง, ซึ่งมีลักษณะ
 ที่กล่าวได้โดยตำนานภาษาคน ว่า ถึงความไม่ตาย, หรือเข้าสู่
 อมตมหานคร คือนิพพานได้ในชีวิตนี้ ที่ตนรู้สึกอยู่ด้วยใจ
 เอง. ข้อนี้หมายความว่า ในเยเนซิสแห่งคัมภีร์ไบเบิล
 นี้ก็มีการกล่าวถึงสิ่งที่เรียกในพุทธศาสนาว่า โลกุตตร
 ธรรมหรืออมตธรรม, ถ้ามีการแปลเป็นภาษาไทยอย่างถูก
 ต้องแล้ว พุทธบริษัทก็จะมีความรักและนับถือคัมภีร์ไบเบิล
 เท่ากับพระไตรปิฎกของตนค้วยเหมือนกัน. น่าจะมีการ
 ชำระคำแปลไบเบิลฉบับภาษาไทยกันเสียใหม่ เพราะคำว่า
 “ให้ชีวิตเจริญ” นั้นในทางพุทธศาสนามีความหมายว่า ยังมี
 ความทุกข์ชนิดที่สูงประณีตละเอียดซับซ้อนยิ่งขึ้นไปกว่าเดิม,

และไม่มีที่สิ้นสุด, ถ้าแปลว่า “ชีวิต” เฉย ๆ กลับเล็งไปถึงชีวิตอีกชนิดหนึ่ง ในภาษาธรรมคือชีวิตนิรันดร อย่างที่พระเยซูคริสต์ได้ทรงกล่าวถึงอยู่บ่อย ๆ นั้นเอง และเรียกในพุทธศาสนาว่า “อมตธรรม”, หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “อนันตชีพ” หรือ *eternity* หรือ *immortality* เป็นต้น.

เท่าที่กล่าวมานี้ ย่อมเป็นการแสดงว่า คำว่าพระเจ้าก็ดี โลกก็ดี ต้นไม้แห่งความรู้จักชั่วและดี ก็ดี, ต้นไม้แห่งชีวิตก็ดี ล้วนแต่เป็นคำที่อาจจะแปลความหมายจากภาษาคน มาสู่ภาษาธรรม ได้ด้วยกันทั้งนั้น. และเมื่อแปลแล้ว จะทำให้เราเข้าถึงแก่นความหมายของคำเหล่านั้น และเห็นว่าเป็นการแสดงธรรมะชั้นสูงในระดับโลกุตตระ หรือ *ultra mundane* เช่นเดียวกับพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ ที่มีหลักธรรมะในระดับนั้น, ทำให้เป็นเพียง “นิทานโบราณของพวกเขมร” ดังที่บางคนชอบเรียกกันไม่เลย. ข้อละเอียดปลีกย่อยเล็กๆ ลงไปที่ควรสนใจ หรือแปลความเป็นภาษาธรรม ยังมีอยู่อีกมากมาย เช่น :—

ในเยเนซิส ๑/๒๖ มีว่า “ลำดับนั้น พระเจ้าได้คร่ำว่าเราจะสร้างมนุษย์ให้มีรูปร่าง อย่างรูปร่างของเรา ให้เหมือน

เรา," ดังนี้ ข้อสันนิษฐานซึ่งความซับซ้อนอีกอย่างหนึ่งคือ ผู้สอนศาสนาคริสต์เถียนบางท่านแม้ที่เป็นเจ้าหน้าที่ชั้นสูง ยืนยันอยู่ในหนังสือของท่านว่าพระเจ้าไม่มีรูปร่าง แล้วก็อ้างเหตุผลต่าง ๆ นานา พวกเด็ก ๆ ที่ข้าพเจ้าเอาหนังสือนั้นให้อ่านก็ยังไม่เชื่ออยู่นั่นเอง เพราะด้อยคำในไบเบิลกล่าวไว้ชัดว่ามนุษย์กับพระเจ้านี้ *likeness* ที่เหมือนกัน และเป็นพระประสงค์ของพระเจ้าโดยตรง. ข้อสันนิษฐานเพราะไม่ตีความหมายในภาษาธรรมของคำ ๆ นี้ ให้ถูกต้อง. พระเจ้าสร้างมนุษย์ด้วย "ความเหมือน" กับพระเจ้านั้น ควรจะหมายความว่า สามารถที่จะเป็นเช่นเดียวกับพระเจ้า คือเข้าถึงความเป็นอันเดียวกัน (*unity*) กับพระเจ้า เช่นถ้าได้กินผลไม้แห่งชีวิตเข้าไปก็จะกลายเป็นพระเจ้าอย่างเดียวกัน ในกาลข้างหน้าโดยแน่นอน หากแต่พระเจ้าทรงประวิงเวลาอันนี้เอาไว้ก่อน ดังกล่าวไว้ในเยเนซิส ๓/๒๔ ว่าทรงพิทักษ์ต้นไม้ต้นนั้นไว้เป็นพิเศษ ไม่ให้มนุษย์เข้าถึงมันได้นั่นเอง การไปเถียงกันด้วยเรื่องรูปร่างทางร่างกาย หรือทางผัสผัสของพระเจ้านั้น นำมาขบขัน,

ในเยเนซิส ๒/๗ มีว่า “ลำดับนั้น พระเจ้าได้ทรงสร้างรูปของมนุษย์ขึ้นด้วยฝุ่นจากพื้นดิน และได้ทรงหายใจลมหายใจแห่งชีวิตลงไป ในรูจุมุกของมนุษย์นั้น แล้วมนุษย์นั้น ก็ได้กลายเป็นมนุษย์ที่มีชีวิตขึ้นมา.” คำว่ามนุษย์ที่สร้างขึ้นจากดินนั้นหมายถึงร่างกายของมนุษย์ ในสมัยที่ไม่มีความรู้สึกรักคิดนึกอย่างมนุษย์ ยังเป็นเหมือนสัตว์ที่ปราศจากสติปัญญา จึงมีค่าเท่ากับก้อนดินที่ปั้นขึ้นมาเป็นรูปคน. ครั้นมาถึงสมัยที่มนุษย์มีความรู้สึกสูง จนแยกตัวเองออกมาจากความเป็นสัตว์เหมือนสัตว์เดรัจฉานทั่วไปแล้ว นั่นคือการที่พระเจ้าได้หายใจ “ลมแห่งชีวิต” ลงไป ในรูจุมุกของเขา. ข้อนี้เป็น การสร้างมนุษย์กันใหม่อีกครั้งหนึ่ง แต่เป็นการสร้างทางวิญญาณหรือทางจิตใจ ซึ่งเป็นเหตุให้เราถือว่า การสร้างโลกที่กล่าวในเยเนซิสนั้นเป็นการสร้างโลกฝ่ายวิญญาณครั้งที่กล่าวแล้ว.

ในเยเนซิส ๒/๒๑-๒๒ มีว่า “ดังนั้นพระเจ้าจึงบันดาลความหลับสนิทให้เกิดแก่มนุษย์ผู้ชายนั้น, เมื่อเขากำลังหลับอยู่ ได้ทรงดึงซี่โครงของเขาออกมาซี่หนึ่ง แล้วทรงปิดแผลนั้นเสียด้วยเนื้อ. ด้วยซี่โครงนั้น พระองค์ได้ทรงสร้างให้เป็นผู้หญิง แล้วมอบให้แก่ผู้ชายนั้น.” คำพูดทำนองนี้ คง

ไม่มีใครยอมรับได้ตรง ๆ ตามตัวหนังสือเหล่านั้น และคิดว่าคงจะมีความหมายอย่างใดอย่างหนึ่งแฝงอยู่ และหาทางตีความหมายกันต่อไป, ความหมายนั้น ตามความรู้สึกของพุทธบริษัท รู้สึกว่าหมายถึง การที่ผู้หญิงไม่มีสิทธิและหน้าที่เท่าเทียมกันกับผู้ชาย นั่นเอง. ทั้งนี้เพราะมีคำกล่าวไว้ในที่อีกแห่งหนึ่งซึ่งเรียกคนหนุ่มว่า “บุตรของพระเจ้า” และเรียกหญิงสาวว่า “บุตรของมนุษย์” — (เยเนซิส ๖/๒) ซึ่งหมายความว่ามิอะไรไม่เท่าเทียมกันนั่นเอง. ผู้ชายนั้นสร้างขึ้นจากดิน ซึ่งหมายถึงลักษณะเข้มแข็ง และเรียกว่า *man*. ส่วนผู้หญิงนั้นสร้างขึ้นมาจากส่วนหนึ่งแห่งร่างกายผู้ชาย จึงได้เรียกว่า *woman*, ซึ่งหมายถึงส่วนหนึ่งของผู้ชายนั่นเอง. ผู้ชายมีฐานะเป็นถึงลูกของพระเจ้า ส่วนผู้หญิงมีฐานะเพียงบุตรของมนุษย์ ดังนั้นแล้วจะเป็นผู้ที่มีสิทธิและหน้าที่เสมอกันได้อย่างไร, และพึงเข้าใจต่อไปอีกว่าพระเจ้าหรือธรรมชาติก็ตาม, ไม่ได้ต้องการให้ผู้หญิงกับผู้ชายมีอะไรเท่ากันและเหมือนกัน เพราะอย่างน้อยผู้หญิงจะต้องคลอดบุตร และเลี้ยงลูกด้วยเลือดในอกของตัว. การที่คนสมัยนี้ พยายามให้ผู้หญิงกับผู้ชายมีสิทธิและหน้าที่เหมือนกันนั้น เป็นการฝืนความประสงค์ของพระ

เจ้าโดยตรง หรือพี่น้องธรรมชาติอย่างหลับหูหลับตา. ถ้าผู้
 หญิงคนใดอยากจะทำอย่างผู้ชายก็ควรทำการผ่าตัดต่อมเกลนด์
 ต่าง ๆ ของผู้หญิงออกเสีย แล้วปลูกต่อมเกลนด์และอื่น ๆ ของ
 ผู้ชายลงไปแทนให้เป็นผู้ชายเต็มตัวเสียก่อน จะเป็นการดีกว่า
 การตกขาโดยข้างนอกเป็นอย่างหนึ่ง ข้างในเป็นอีกอย่างหนึ่ง
 และไม่เป็นการฝืนกฎของพระเจ้าด้วย. ข้อนี้เป็นที่ยืนยันว่า
 คริสตธรรมไม่ยอมรับว่าผู้หญิงมีสิทธิหน้าที่เท่ากับผู้ชาย
 เช่นเดียวกับพุทธศาสนาเหมือนกัน. พระพุทธเจ้าตรัสว่า
 “ข้อที่สตรีจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้
 ไม่ได้, แต่การที่บุรุษจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นั้นเป็น
 สิ่งที่เป็นได้” —(อัฐฐานปาติ เอก. อ.๒๑/๓๖/๑๖๔) และ
 ยังมีการกล่าวถึงการที่สตรีเป็นอะไร ๆ ไม่ได้อีกหลายอย่างเช่น
 เป็น จักรพรรดิ ไม่ได้ เป็น พรหม ไม่ได้ ดังนั้น เป็นต้น.
 และในบาติ จตุก. อ. ๒๑/๑๐๗/๔๐ มีข้อความอันแสดงให้
 เห็นว่า พระพุทธองค์ทรงรับรองข้อที่ปฏิบัติกันอยู่ในอินเดีย
 สมัยนั้นอันมีอยู่ว่า สตรีไม่นั่งในรัฐสภา, สตรีไม่ทำการงาน
 ที่สำคัญพิเศษ, สตรีไม่ไปรัฐกับโพช (ซึ่งเทียบเท่ากับไป
 เรียนเมืองนอกกันในสมัยนี้), แล้วได้ตรัสเหตุผลที่ว่าทำไม

จึงควรเป็นเช่นนั้น ซึ่งสรุปความว่า เพราะสตรีไม่ได้ประกอบไปด้วยกำลังกายกำลังใจที่บึกบึนเข้มแข็งพอ, เพราะธรรมชาติสร้างสตรีมาเพื่อวัตถุประสงค์อันต่างจากผู้ชาย. ถ้าสตรีขึ้นไปทำหน้าที่ของผู้ชายเสียแล้ว หน้าที่ของสตรีในโลกนี้ก็ไม่ใช่สมบูรณ์ และปัญหาใหม่ๆ อย่างอื่นๆ จะเกิดขึ้นอีกเป็นอันมาก ซึ่งเท่ากับการลงโทษของพระเจ้าแก่มนุษย์อีกนั่นเอง สรุปความข้อนี้ว่า คำกล่าวในไบเบิลที่ว่า สร้างผู้ชายด้วยดิน สร้างผู้หญิงด้วยซี่โครงของผู้ชายนั้นเป็นการถูกต้องแล้ว, เป็นความจริงแท้ของธรรมชาติแล้ว. ถ้าเราเข้าใจไม่ได้ ก็ควรจะถือเสียว่า เขาเขียนไว้เพื่อให้พวกเราในยุคนี้กลายเป็นคนโง่ไปนั่นเอง, ไม่ควรเห็นเป็นเรื่องเหลวไหล หรือเป็นเพียง “นิทานโบราณของพวกเซบราย” ดังที่บางคนเข้าใจ.

ในเยเนซิส ๒/๑๖-๑๗ มีข้อความว่า “และพระเจ้าได้ทรงบังคับผู้ชายนั้นว่า เจ้ากินผลไม้จากทุกๆ ต้นได้ตามใจชอบ เว้นแต่ต้นไม้แห่งความรู้จักดีและชั่ว เจ้าต้องไม่กิน, เพราะในวันที่เจ้ากินนั้นเอง เจ้าจะต้องตาย.” ข้อความนี้ ถ้าถือเอาตรงตามตัวอักษรอย่างหลับหูหลับตาแล้ว ก็เป็น เรื่อง

ตกลงสันตี และไม่มีใครเข้าใจได้ว่าทำไมพระเจ้าจึงตรัสเช่นนั้น พระเจ้าสร้างมนุษย์ขึ้นมา และรักเขาอย่างยิ่ง แล้วทำไมจึงไม่ยอมให้เขาเจริญด้วยความรู้เป็นต้นเล่า. เราต้องตีความในภาษาคน ที่กล่าวไว้ลึกซึ้งนักนั้นเสียก่อนแล้วก็จะเข้าใจ. ข้อนี้หมายความว่า ความทุกข์เกิดขึ้นมาในใจมนุษย์ ก็เพราะมนุษย์ไปยึดถือความดีและความชั่ว ตามความเข้าใจของตน. กลัวความชั่วจนทำอะไรไม่ถูกก็มี, ห่วงความดีจนนอนไม่หลับก็มี ; ชำตาตัวเองตายเพราะกลัวจะถูกหาว่าเป็นคนชั่วก็มี. ความยึดถือในเรื่องดีชั่ว เป็นเหตุให้เกิดต้นหาความอยาก, อุปาทานความยึดถือในขั้นที่เป็นตัวความทุกข์โดยตรง, หรือให้เกิดความโลภ โกรธ หลง โดยทั่วไป และเป็นทุกข์เพราะเหตุนี้. ต่อเมื่อใด ระวังความดีความชั่วเสียได้, เพิกถอนบุญและบาปเสียได้, อยู่เหนือกรรมดีกรรมชั่วโดยประการทั้งปวงแล้ว จึงจะเป็นพระอรหันต์ หรือนิพพานตามหลักแห่งพุทธศาสนา. การที่พระเจ้าห้ามไม่ให้มนุษย์กินผลไม้แห่งความรู้ที่ชั่วนั้น มิได้หมายความว่าต้องการให้มนุษย์เป็นสัตว์โง่เขลา, แต่มีความหมายว่าต้องการไม่ให้เข้าไปเกี่ยวข้องกันเข้ากับรากฐานของความทุกข์ ซึ่งมีค่าเท่า

กับความตายทางวิญญาณ พระเจ้าจึงกล่าวว่ากินในวันใด จะตายในวันนั้น. ข้อนี้ เล็งถึงยุคไคสมัยไต ที่มนุษย์รู้เรื่อง ความดีชั่วและยึดถือกันแล้ว ยุคนั้นสมัยนั้น มนุษย์จะมีความ ทุกข์ชนิดใหม่ ที่ร้ายกาจลึกซึ้งกว่าความทุกข์อย่างอื่นหมด เกิดขึ้นทันที, และจัดว่าเป็นความตายทางวิญญาณเกิดขึ้นเป็น บัญหอันใหม่ สำหรับจะต้องรักษาเยียวยากันต่อไปอย่างใหญ่ หลวงกว่าปัญหาอื่นทั้งหมด. การที่เรียกการกินผลไม้เข้าไป ว่าเป็น การสร้างบาปดั้งเดิม (original sin) ของมนุษย์ นั้นเป็นการถูกต้องอย่างยิ่ง เพราะเป็นจุดเริ่มแรกที่มนุษย์ เริ่มถลำเข้าไปในบาป และติดเนื่องสืบต่อกันมาจนถึงทุกวันนี้ อย่างไม่ขาดสาย. บางคนไม่ยอมรับว่า บาปของมนุษย์คน แรกที่กินผลไม้เข้าไป จะติดมาถึงลูก หลาน สมัยหลังๆ ได้ อย่างไร เพราะบาปกรรมนั้น เป็นของเฉพาะตัวผู้ทำ. แต่ ที่แท้ข้อความนี้ เล็งถึงการที่มนุษย์ในโลกได้ตั้งต้นทำผิด อย่างดีหรืออย่างสูงมาแล้วในยุคนั้น และสืบเนื่องกันมาด้วยการ ถ่ายทอดความหลง (โมหะ) อันนี้ ให้แก่กันและกันสืบ มาอย่างไม่ขาดสาย และอย่างไม่รู้สีก้าว. ถ้าตีความหมาย ในภาษาธรรมกันอย่างนั้นแล้ว หลักเรื่องบาปดั้งเดิม ใน

ศาสนาคริสต์นิกายก็เป็นสิ่งที่เข้าใจได้ และยอมรับได้ สำหรับพุทธบริษัททั่วไป เพราะมีใจความอย่างเดียวกัน กล่าวคือ ไม่ให้ยึดเรื่องความดีและความชั่ว จนเกิดเป็นทุกข์ขึ้นมานั่นเอง.

สำหรับเรื่อง ต้นไม้แห่งชีวิต ที่กินแล้วไม่ตาย นั้น แม้จะไม่ไต่กล่าวถึงโดยตรงอีกต่อไป ก็เป็นการกล่าวอย่างยั้งอยู่แล้วในคำคือ ข้อความทุก ๆ แห่งที่พระเยซูคริสต์ได้ตรัสถึงการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงชีวิตนิรันดรนั้นเอง เป็นการกินผลไม้แห่งชีวิตที่พระเจ้าทรงแหวน ถึงกับขับไล่ออาดัมกับอีฟให้ออกไปเสียจากสวนนั้นเลย. แต่ในที่สุดพระเยซูคริสต์ก็ได้เปิดโอกาสให้ลูกหลานของอาดัมในสมัยของพระองค์ ได้กินผลแห่งต้นไม้ชีวิตนั้นจนได้. สำหรับพุทธศาสนาไม่ได้กล่าวเป็นอุปมาทำนองนั้น แต่กล่าวตรงๆ ถึงการปฏิบัติธรรมจนกระทั่งหมดความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งปวง ลุถึงอมตธรรมที่ทำให้ผู้ได้บรรลุให้กลายเป็นผู้ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับความตายอีกต่อไป, ไม่เห็นว่ามีใครเกิดใครตาย, มีแต่สภาพที่เรียกว่า “ธรรม” หรือ “พระเจ้า” ปรากฏแก่ความรู้สึกอยู่ตลอดไป. ^๕นี่คือ การตีความหมายเรื่องพระเจ้า

ห้ามไม่ให้กินผลไม้ ที่กล่าวไว้อย่างภาษาคน ออกมาเป็น
ภาษาธรรม แล้วลงรอยกันได้ในระหว่างคริสตธรรมกับ
พุทธศาสนา.

ตัวอย่างอันสุดท้าย คือข้อความใน เยเนซิส ๖/
๕-๖-๗ มีว่า “พระเจ้าได้ทรงเห็นแล้วว่า ความชั่วของมนุษย์
ในโลกนี้แน่นหนาขึ้น, และว่าความคิดผิดๆ ของมนุษย์นั้น
เป็นไปแต่ในทางชั่วโดยส่วนเดียวอย่างไม้ขาดสาย, และพระเจ้า
ได้ทรงเสียพระทัยว่าพระองค์ได้ทรงสร้างมนุษย์ขึ้นมาในโลกนี้,
และมันได้ทำให้พระองค์รู้สึกสลดใจอย่างลึกซึ้ง ดังนั้นพระเจ้า
จึงตรัสว่า เราจะทำลายมนุษย์ที่เราได้สร้างขึ้นให้หมดไปจาก
พื้นผิวโลกนี้, ไม่ว่าจะเป็มนุษย์หรือสัตว์ หรือสัตว์เลื้อยคลาน
หรือนกในอากาศ, เพราะว่าเราเสียใจในการที่เราได้สร้างสิ่ง-
เหล่านี้ขึ้นมา,” ดังนี้.

ข้อนี้ถ้าแปลเป็นภาษาธรรม ก็อาจจะแปลได้หลาย
นัยเช่นว่า พระเจ้าก็ทำผิดได้เหมือนกัน เพราะในพระเจ้านั้น
เป็นที่รวมแห่งสิ่งทุกสิ่ง คือรวมอยู่ทั้ง วิชชาและอวิชชา
การสร้างโลกขึ้นมา จัดเป็นอวิชชา. การคิดจะเลิกล้าง
เสียไม่สร้างนั้นเป็นวิชชา. เราจะถือว่า พระเจ้าในที่นี้

เป็นบุคคลที่รู้จัก รัก โกรธ ตีใจ เสียใจ เป็นต้นอย่างนี้ ไม่ถูกแน่, เพราะในข้อความนั้นมีกล่าวอยู่ชัดว่า พระเจ้าจะทำลายเสียกระทั่งสัตว์เลื้อยคลาน กระทั่งนกในอากาศ ซึ่งโดยแท้จริงแล้ว ไม่ได้ทำอะไรเลย. ดังนั้น ความสลทใจของพระเจ้าในที่นี้ย่อมจะหมายถึงความรู้สึกของมนุษย์ ที่สูงขึ้นมาจนถึงกับมองเห็นว่า การสร้างหรือการปรุงแต่งต่าง ๆ นั้น เป็นสิ่งที่น่าสลทใจ น่าสังเวช น่าเกลียดน่าระอา. การหยุดสร้าง หมายถึงการทำความสงบ, และการเลิกถอนหรือทำลายเสีย นั้น ก็การทำลายอุปาทาน ความยึดมั่นว่าตัวว่าตนเสียให้สิ้นเชิง. และมนุษย์เริ่มมีความรู้สึกขังต่อการเวียนว่ายตายเกิด ซึ่งเรียกในพุทธศาสนาว่าวัฏฏสงสารนั้น เป็นส่วนใหญ่. ในที่นี้ กล่าวไว้ในฐานะเป็นความรู้สึกของพระเจ้าในส่วนที่เป็นวิชา หรือความรู้ในทางที่จะไม่สร้างไม่ปรุงแต่ง. แต่ในที่สุดพระเจ้ก็ทำได้ทำลายโลกเสียตรง ๆ ดังที่ตัวหนังสือกล่าวไม่ เพราะเป็นคำพหูภาษาธรรมอีกนั่นเอง เช่นเดียวกับที่กล่าวว่าถ้าอาตมกินผลไม้ นั้น แล้วจะต้องตายทันที แต่อาตมก็หาได้ตายไม่ ดังนั้นเป็นตัวอย่าง. ดังนั้น คำที่ว่าจะทำลายโลกเสีย นั้น เมื่อแปลตามภาษาธรรม ก็คือ

เริ่มเห็นโทษของการสร้างสิ่งต่างๆ อย่างจริงจัง แต่แล้วมนุษย์ตามธรรมชาติทั่วไป ก็หาอาจหยุดสร้างนั้นสร้างนี้ด้วยกิเลสตัณหาของตนได้ไม่ จึงต้องทนทุกข์อย่างมนุษย์ธรรมดา. แต่อย่างไรก็ตาม ความรู้สึกเบื่อก่อการสร้างนั้น ก็เป็นเหมือนรุ่งอรุณแห่งโลกุตระธรรม ซึ่งจะผลิติดอกออกผลต่อไปในกาลข้างหน้า ในจิตใจของมนุษย์บางคนเป็นลำดับไป. ความรู้สึกที่สูงขึ้นมาขั้น ก็คือ พระเจ้าในส่วนที่เป็นวิชาของมนุษย์ นั่นเอง. หลักธรรมของพุทธบริษัท ก็คือการกระทำให้เกิดวิชชาชนิดนี้ด้วยเหมือนกัน และลุล่วงความสงบหยุดสร้างหยุดปรุงแต่งที่เรียกว่านิพพาน ได้ด้วยสิ่งที่เรียกว่าวิชชาชั้นโดยตรง.

โดยเนื้อแท้แล้ว สิ่งที่เรียกว่าพระเจ้าอันแท้จริงนั้นย่อมอยู่เหนือความผิดและความถูก ทั้งที่ความผิดและความถูกมีครบถ้วนเต็มที่อยู่พระเจ้านั่นเอง. พระเจ้าไม่อาจจะถูกกล่าวว่าเป็นดีหรือชั่ว ทั้งที่ความดีและความชั่วมีอยู่เต็มทีในพระเจ้า. ทั้งนี้ก็เพราะว่า สิ่งที่เรียกว่าความผิดหรือความถูกก็ตาม ความดีหรือความชั่ว เป็นต้นก็ตาม เป็นเพียงความรู้สึกของมนุษย์เอง หน้าที่ของพระเจ้าไม่.

สำหรับพระเจ้านั้น ไม่มีอะไรที่มีความหมายว่าอะไร, ก็จะมีโรคระบาดเกิดขึ้น หรือไม่เกิดขึ้น แม้อยู่สบายกันดี ก็มีความหมายเท่ากัน หรือเป็นสิ่งสิ่งเดียวกัน, แต่สำหรับมนุษย์นั้น มันมีความหมายมาก จนถึงกับต้องการอย่างหนึ่ง และไม่ต้องอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งตรงกันข้าม ดังนี้ เป็นต้น. เพราะเหตุนี้เอง จึงมีคำกล่าวที่ถูกต้องที่สุดว่า น้ำท่วมหรือไม่ท่วม ไฟไหม้หรือไม่ไหม้ มีโรคระบาดหรือไม่มี แม้ที่สุดแต่ความมีชีวิตอยู่หรือความตาย ฯลฯ และอื่น ๆ อีกมากมายซึ่งเป็นคู่ ๆ ตรงกันข้าม ก็ล้วนแต่เป็น “พระประสงค์” ของพระเจ้า โดยเท่ากัน ไม่มีอะไรแตกต่างกันสำหรับพระเจ้า. แต่สำหรับมนุษย์ ที่ยังไม่เข้าถึงพระเจ้า ยังไม่เป็นอันเดียวกันกับพระเจ้านั้น ย่อมทนไม่ไหว, ย่อมจะเลือกเอาแต่ส่วนที่ถูกต้องใจตน และไม่ยอมรับส่วนที่ตรงกันข้าม. แต่ผู้ที่ตั้งพระเจ้าหรือถึง “ธรรม” แล้วจริง ก็ไม่รู้สึกรู้ว่าอะไรที่ตรงกันข้าม เห็นเป็นของที่ไม่มีความหมายเสมอกันไปหมดและไม่ยินดียินร้ายต่อส่วนไหนเลย การที่กล่าวว่า พระเจ้าพอพระทัยหรือพระเจ้าทรงพิโรธ นั้นเป็นภาษาคนที่ต้องแปลความหมายเป็นภาษาธรรม โดยทำนองนี้ทั้งนี้. และเมื่อ

สามารถเข้าใจความหมายอันถูกต้องนี้แล้ว คนนั้นจะชอบใจ
 เลื่อมใส นับถือ และรักพระเจ้าอย่างไม่คืนคลาย และ
 ยอมรับว่าพระเจ้าเป็นสิ่งสูงสุดเหนือสิ่งทั้งหลาย ไม่มีอะไรสูง
 ไปกว่า, และนั่นคือ สิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” ในพุทธศาสนา
 นั้นเอง. ในศาสนาอื่น ๆ อาจจะเรียกอย่างอื่น, แม้แต่สิ่งที่
 เรียกว่า “ตัว” ในลัทธิตัว ก็ต้องมีความหมายเช่นนี้ด้วย
 เหมือนกัน.

เป็นอันกล่าวได้ว่า พระเจ้า และเรื่องราวของพระ-
 เจ้าทุกข้อทุกกระทง ที่มีการกล่าวไว้อย่างภาษาคนนั้น อาจจะ
 แปลความหมายให้เป็นภาษาธรรมได้ทั้งนั้น และ จะสำเร็จ
 ประโยชน์แก่คนในโลกได้จริง ก็ต่อเมื่อได้มีการเข้าใจ
 ความหมายในภาษาธรรมอย่างถูกต้องทั้งนั้น. การที่เรา
 เรียกพระเจ้าว่าพระบิดา หรือเรียกว่า ปฐมเหตุ (The cause)
 เป็นต้นก็ตาม ก็เนื่องจาก พระเจ้า เป็นที่รวมแห่งสิ่ง
 ทั้งปวง เป็นที่ไหลออกแห่งสิ่งทั้งปวง, ทั้งที่เป็นวิสัย
 โลก และเหนือวิสัยโลก, ราวๆว่าเป็นผู้สร้างโลก และ
 ทำลายโลกด้วยพร้อมกันไปในตัว ในเมื่อกล่าวอย่างภาษาคน
 นั้นเอง. และคำว่า “โลก” ในที่นี้เสด็จถึงโลกที่มีอยู่ในใจ

ของมนุษย์โดยตรง, ซึ่งเป็นโลกในภาษาธรรม แต่นำมากล่าวอย่างภาษาคน.

ต่อไปนี้จะได้พิจารณากันถึง พระเจ้าในนามว่า “พระบุตร” ซึ่งเสด็จถึงพระเยซูคริสต์ ในฐานะเป็นผู้ประกาศ คำสอนแทนพระบิดา และเป็นผู้ไถ่บาปของมนุษย์ทั้งหลาย ด้วยชีวิตของพระองค์ เพื่อให้มนุษย์พ้นจากบาปดั้งเดิมจนกระทั่งเข้าถึงพระเป็นเจ้า หรือชีวิตนิรันดรได้ในที่สุด กันต่อไป.

๕. พระเจ้าในฐานะที่เป็นพระบุตร.

พระบุตรซึ่งเสด็จถึง พระเยซูคริสต์นั้น มีความหมายที่จำกัดต้องศึกษาถึง ๔ ความหมาย ด้วยกันคือ ๑. พระเยซูคริสต์ ในฐานะเป็น บุตรดาวัด, ๒. พระเยซูคริสต์ในฐานะเป็น ศาสดาพยากรณ์, สองความหมายนี้ เป็นอย่างภาษาคน. ๓. พระเยซูคริสต์ในฐานะเป็น บุตรพระเจ้า, และ ๔. พระเยซูคริสต์ในฐานะเป็น พระเจ้าเสียเอง. สองความหมายนี้เป็นภาษาธรรม.

ในไบเบิลที่มีข้อความเกี่ยวกับพระเยซูคริสตนั้น ไม่มีข้อความที่เป็นการเล่าประวัติของพระองค์เองโดยพระองค์เองเลย มีแต่ที่อยู่ในถ้อยคำของผู้เขียนบันทึกในเวลาต่อมาทางนั้น. ทั้งนั้นคงจะเป็นเพราะระยะเวลาของพระองค์เป็นเวลาสั้นเพียงสามปี, มีการบันทึกได้น้อย และผู้บันทึกก็เรียงความอย่างย่อ, และอาจจะเป็นเพราะไม่มีการทำสังคายนา คำสอนกันทันทีที่พระองค์ดับขันธ์ เหมือนการทำสังคายนาในพุทธศาสนา. สำหรับพุทธประวัติในพระไตรปิฎกอันมากมายของพุทธบริษัทนั้น มีข้อความมากมายที่ทำให้พระองค์ได้ตรัสเล่าถึงความเป็นไปของพระองค์เองโดยทั่วไป ตั้งแต่ยังทรงเป็นกุมาร จนกระทั่งนิพพาน. เมื่อรวมข้อความเหล่านั้นเข้าด้วยกันทั้งหมดแล้ว มีปริมาณมากเกือบเท่ากับ *new testament* ทั้งหมดทีเดียว. ดังนั้นเราจึงต้องถือเอาประวัติของพระเยซูคริสต์ไปตามเท่าที่มีผู้บันทึกไว้. กัมภีร์มัทธิย, มาร์โก, ลูกา, และโยฮัน, ๔ กัมภีร์ มีปริมาณมากเกือบครึ่งหนึ่งของ *new testament* นั้นเอง. และจากกัมภีร์ทั้ง ๔ นี้ เราจะพิจารณากันถึงประวัติของพระเยซูคริสต์ทั้งสี่ความหมายนั้น.

(ก) พระเยซูในฐานะเป็นบุตรดาวิด. ข้อนี้

เป็นการกล่าวอย่างภาษาคนตามธรรมดา เช่นพุทธศาสนาถือว่า พระพุทธองค์เป็นโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ ทั้งนี้เป็นต้น, ซึ่งถือว่ามีความหมายน้อยมากในภาษาธรรม. พระเยซูเอง ก็ทรงปฏิเสธฐานะอันนี้ ดังที่กล่าวไว้ใน มัทธิาย ๑๒/๔๙, มารโก ๓/๓๔ ว่าผู้ที่เป็นมารดาและพี่น้องของพระองค์ คือผู้ปฏิบัติตามประสงค์ของพระบิดาของพระองค์เท่านั้น ไม่ใช่ผู้ที่ให้กำเนิดทางร่างกาย. เมื่อเป็นดังนั้น การที่จะสืบสาวไปถึงกษัตริย์ดาวิด ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของโยเซฟ ซึ่งที่แท้ก็มีใช้บิดาของพระองค์อยู่แล้ว แล้วจึงลงมาเป็นบรรพบุรุษในนามว่าบิดา ของพระองค์นั้น เป็น สิ่งที่เพ็งจะกระทำกันในภายหลัง เพื่อเป็นการถวายพระเกียรติแก่พระเยซู ดังเช่นที่ในหลวงรัชกาลที่ ๖ กล่าวไว้ในหนังสือเทศนาเสือบ้านั้น โดยแน่นอน. แต่อีกทางหนึ่งนั้นคุณกลับจะตรงกันข้าม ก็เป็นคำสบประมาทอยู่ในตัวว่า มิใช่บุตรพระเจ้า ดังเราจะสังเกตเห็นได้ในข้อความบางแห่ง แห่งพระกัมภีร์นั่นเอง. ข้อนี้เช่นเดียวกับที่ถ้าใครเรียกพระพุทธรองค์โดยชื่อบรรพบุรุษที่เป็นต้นโคตรว่า “พระสมณโคตม”

ดังนี้ ก็ถือว่าเป็นการไม่เคารพและสบประมาทอยู่ในตัว.
 คุปฺปราชญ์จะเป็นครั้งแรกใน มัตถาย ๔/๒๗ ที่มีการเรียก
 พระเยซูว่าบุตรดาวิด โดยคนตาบอดสองคนที่มาให้
 พระองค์ช่วยรักษา. นี่เป็นการประหลาดที่ว่า ถ้าเขาเชื่อ
 ว่าพระเยซูเป็นบุตรพระเจ้าจึงจะสามารถรักษาเขา แล้วทำไม
 จึงไปเรียกว่า บุตรดาวิด. ดังนั้นทำให้เข้าใจว่า เรื่องบุตร-
 ดาวิดนี้อาจจะพลัดเข้ามาในชั้นหลัง คือเมื่อถึงสมัยที่ต้อง
 การจะเทอดทูนพระเยซูให้ยิ่งขึ้นไป แม้ในทางการกำเนิดฝ่าย
 ร่างกาย. ข้อนี้ เช่นเดียวกับที่หนังสือชั้นหลังๆ ในพุทธ
 ศาสนา เช่นปฐมสมโพธิเป็นต้น เทอดทูนพระพุทธรองค์
 ด้วยการสืบสายบรรพบุรุษของพระองค์ขึ้นไป จนถึงพระเจ้า
 สมมติราช ซึ่งเป็นกษัตริย์องค์แรกของโลกนั่นเอง ซึ่งข้อนี้
 ไม่มีกล่าวถึงในพระพุทธรภาพิต หรือแม้ในพระไตรปิฎกเอง
 เลย. ข้อนี้สรุปความว่า เราต้องยอมรับกันโดยดีว่า ข้อความ
 ต่างๆ เกี่ยวกับประวัติของพระศาสดาแห่งพระศาสนา
 ไหนก็ตาม ต้องมีส่วนเกินอยู่บ้างเป็นธรรมดา, แต่เราก็
 ต้องยอมรับนับถือ และนำมาใช้กันจนเป็นธรรมเนียม และ
 มั่นคงขึ้นเองในชั้นหลัง.

(ข) พระเยซูคริสต์ในฐานะเป็นศาสตาดพยากรณ์. คำว่า ศาสตาดพยากรณ์ หรือ prophet นั้นเป็นคำที่ใช้แก่พระเยซูคริสต์ด้วย ดังที่ปรากฏอยู่ในถ้อยคำของพระองค์เองใน มัทธิว ๑๓/๕๗ ว่า “ศาสตาดพยากรณ์ ย่อมเป็นผู้มีเกียรติ เว้นเสียแต่ในประเทศของตน และในบ้านเรือนของตน”. ข้อนี้เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้าที่เป็นพระศาสดาองค์หนึ่งในบรรดาศาสดาทั้งหลาย และในที่บางแห่งยังทรงจัดพระองค์เองเป็น “เศียรถีย์” ลัทธิหนึ่งด้วยเหมือนกัน, เมื่อพูดถึงพวกอื่น ก็ตรัสเรียกว่าอัญญเศียรถีย์. แต่ในภาษาไทยที่ใช้กันอยู่ หามีหลักอย่างนั้นไม่ คือเอาคำว่าเศียรถีย์ไปให้พวกอื่นหมด รวากะว่าตนเองมิใช่เศียรถีย์. ดังนั้น แม้พระเยซู ก็เป็นเศียรถีย์หนึ่งด้วยเหมือนกัน และไม่ควรถูกเข้าใจว่าเป็นคำค่า ถ้ามีใครกล่าวเช่นนั้น เพราะ ศาสตราหรือศาสตาดพยากรณ์หนึ่ง ๆ ก็เป็นเศียรถีย์หนึ่ง นั่นเอง. การที่นำข้อนี้มากล่าวไว้ในที่นี้ ก็เพื่อกันความเข้าใจผิด, เพราะมีพุทธบริษัทที่ยังโง่เขลา ใช้คำว่าเศียรถีย์แก่พระเยซูในความหมายที่เป็นคำสบประมาทอยู่บ่อย ๆ.

สำหรับ การที่พระศาสดาไม่ได้รับความนับถือ
 ในถิ่นของตน นั้น ข้อนี้จะเป็นของธรรมดาทั่วไป. ใน
 พุทธศาสนาก็ปรากฏว่า พระญาติวงศ์ของพระพุทธองค์ ก็
 แสดงความกระต้างกระเดื่องต่อพระองค์ ไม่ยอมรับนับถือ
 เต็มที่เหมือนในถิ่นอื่นทั่วไป แม้ในตอนหลังก็ยังมิญาติบาง
 หมู่ที่ไม่ยอมรับนับถือพระองค์เลย.

สำหรับ ความที่เป็นพระศาสดาสมบุรณ์ นั้น เรา
 ทราบได้จากคำของพระเยซูเองในมัทธิย ๒๘/๑๘ ว่า “อำนาจ
 ครอบครอง (authority) ในแผ่นดินสวรรค์ก็ดี ในโลกนี้ก็ดี
 เราได้มอบแล้วทั้งหมด”. ^๕ หมายความว่าตามทัศนะของพุทธ
 บริษัทก็คือ ชัยชนะที่พระองค์ได้รับ หรือประสบความสำเร็จ
 สำเร็จในหน้าที่การงานของพระองค์ และส่วนตัวพระองค์เอง
 ด้วย. ส่วนตัวพระองค์ก็คือไม่ได้ตกจมอยู่ในโลก. หรือ
 วิสัยโลก, ส่วนผู้อื่นก็คือทรงกระทำให้เขากลับใจ โดยทรง
 เอาชีวิตของพระองค์เป็นเดิมพัน. ข้อนี้หมายความว่า ทรง
 ชนะกิเลสที่เป็นเหตุให้ถูกผูกพันอย่างเด็ดขาด, มีความหมาย
 ทำนองคล้าย ๆ กันกับพุทธศาสนา แม้จะมีคำกล่าวที่ต่างกัน
 จนทำให้เห็นว่าตรงกันข้าม. พระพุทธองค์ตรัสว่า “ภิกษุ

ทั้งหลาย บัดนี้เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งหลาย ทงทเป็นของ
 ทพยทงทเป็นของมนุษย์, แม่เรอทงหลาย ก็พ้นแล้วจาก
 บ่วงทงหลาย ทงทเป็นของทพย ทงทเป็นของมนุษย์”
 —(มหา.วิ.) ทงทหมคนัน ก็เล็งถึงชัชชนะ เนื้อือสิ่งทงปวง
 อย่างเดียวกันนั่นเอง, ทำให้เรากล่าวได้ในแง่ที่สำคัญที่สุด
 สำหรับผู้ที่เป็นศาสนาคือ “ศาสนาแห่งชัชชนะ” เหมือน
 กันทุกองค์. พุทธบริษัทยอมรับพระเยซูคริสต์ได้ในฐานะ
 เป็นผู้ชนะอีกเหมือนกัน.

สำหรับ วิธีการแห่งการสั่งสอนเพื่อประกาศพระ
 ศาสนานัน นำประหลาดใจที่ว่า พระเยซูคริสต์มีวิธีการ
 เช่นเดียวกับที่ใช้กันอยู่ในบรรดาศาสนาในประเทศอินเดีย ทั้ง
 ที่ระยะเวลาห่างกันตั้งห้าศตวรรษ และคนละท้องถิ่น. ข้อนัน
 คือ การสอนโดยใช้อุปมาอันลึกซึ้ง. ธรรมเทศนาบน
 ภูเขาของพระเยซูที่มีสำนวนอย่าง คำว เตี กิง ของเล้าจือก็ตี,
 ธรรมเทศนาที่เปรียบด้วยการหว่านพืช (มัถธาย ๑๓/๓-๙)
 ก็ตี มีลักษณะเหมือนที่พระพุทธรองค์ทรงใช้อยู่ทุกประการ.
 คำตรัสของพระเยซูที่คนธรรมคาฟังแล้วตกใจ เช่นว่า คนเศร้า
 คือคนมีความสุข, คนหิวคือคนอิ่ม, คนถูกเบียดเบียนคือคน

ให้การประศาสน์พร ดังนี้เป็นต้น ซึ่งปรากฏอยู่ในมัตถาย
 ๕/๔-๖-๑๐ นั้น พระพุทธองค์ก็มีการใช้วิธีการที่ตรัสคำ
 อันน่าตกใจทำนองเดียวกันนั้นว่า “จงมาบิดามารดาเสีย,
 “จงเป็นคนอกตัญญู” — (ธ.ขุ.) ดังนี้เป็นต้น. คำเหล่านี้
 มีคำอธิบายพิเศษโดยเฉพาะ และเป็นคำอุปมาในภาษาธรรม
 เหมือนกัน.

สำหรับคำสอนที่เป็น หลักสำคัญของคริสตธรรม
 คือเมตตา นั้น ในเมื่อพระเยซูตรัสสอนว่า “ถ้าเขาตอบแก้มขวา
 ของท่าน ก็จงให้เขาตอบแก้มซ้ายด้วย, ถ้าเขาฟ้องศาลเพื่อจะ
 ปรับเอาเสื้อของท่าน ก็จงให้เสื้อคลุมแก่เขา เสียด้วย” —
 (มัตถาย ๕/๓๙-๔๐) ซึ่งนับว่าเป็นความมอดกถันและ
 เมตตาอย่างสูงส่ง. ส่วนพระพุทธองค์ตรัสในกรณีนี้ว่า
 “ถ้าโจรจับเธอมัด แล้วเอาปล่อยปล่อยจากหนึ่งถึงเอนอ จาก
 เอนอถึงกระดูก จากกระดูกถึงเขือในกระดูก ก็ขยี้ใคร่
 ความรู้สึกขัดเค้นต่อโจรนั้น ก็ขยี้มันมิใช่คนของเรา” —
 (กกจูปมสูตร ม.ม.) ดังนี้, ท่านทั้งหลายลองเปรียบเทียบกันดู
 ว่ามีความแตกต่าง หนักเบา มากน้อย กว่ากันอย่างไร. อย่างไร
 ก็ตาม เราอาจกล่าวได้โดยไม่กลัวผิดว่า ทั้งสองศาสนาเป็น

ศาสนาแห่งความเมตตา, เสียแต่ว่า ศาสนิกแห่งศาสนาที่มีความเจริญแล้วแห่งสมัยนี้ ได้ย้อนกลับไปหาลัทธิ “พ้นต่อพ้น, ตาต่อตา” กันเสีย โลกจึงระอุด้วยสงคราม อย่างเป็นวิกฤตการณ์ถาวรอยู่ในทุกวันนี้. คำสอนของศาสนาในข้อนี้ ดูจะเป็นหมั่นมากกว่าข้ออื่น เท่าที่เกี่ยวกับมนุษย์เราทั่วโลกปัจจุบัน.

วิธีการให้บรรพชา หรือการบวช นับว่าเป็นสิ่งที่น่าชื่นชมอย่างยิ่ง ในเมื่อได้ทราบว่ ทั้งพระเยซูคริสต์ และพระพุทธองค์ได้ทรงใช้วิธีเดียวกัน คือ วิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทานนั่นเอง. เมื่อพระเยซูตรัสกับซีโมนว่า “จงตามเรามา” — (มารโก ๑/๑๗) หรือที่ตรัสกับเลวีอย่างเดียวกัน ในมารโก ๒/๑๔ เพียงเท่านั้นก็เป็นที่แน่นอนว่า การบวชเป็นสาวกของพระองค์ สมบูรณ์แล้ว. พระพุทธองค์ก็ได้ให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรด้วยพระองค์เอง ด้วยถ้อยคำสั้น ๆ เพียงเท่านั้นเหมือนกัน คือว่า “จงมา เพื่อประพฤติกการทำที่สุดแห่งทุกข์” พิธีอุปสมบทอันนี้ยืดยาว เหมือนที่ทำกันอยู่ในตอนหลังนั้น พระพุทธองค์ไม่ได้เคยทรงใช้เลย. เรื่องนี้แม้ก่อนข้าง

จะเป็นเรื่องเบ็ดเตล็ด แต่ก็น่าขันมากที่ไปตรงกันอย่างไม่น่า
เชื่อว่า เป็นเพียงการบังเอิญ หรือ *co incident* ไปได้เลย.

ทีนี้อยากจะกล่าวถึงเรื่องที่เราเรียกว่า ปาฏิหาริย์.

เรื่องปาฏิหาริย์นี้ นับว่าเป็นปัญหายุ่งยากที่สุด
เกี่ยวกับศาสนา. พวกที่มีความฉลาดและยังไม่เข้าถึงธรรมนั้น
สิ่งที่เรียกว่าปาฏิหาริย์มีความจำเป็นมากสำหรับเขา, มิฉะนั้น
แล้วเขาจะไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาเอาเสียทีเดียว. “ปาฏิหาริย์”
มีความหมายแต่เพียงว่าสิ่งที่น่าอัศจรรย์จนครอบงำใจคนให้
คล้อยตาม, แต่มิได้หมายความว่าเพียงการกระทำฤทธิ์เดชที่
น่ากลัว หรือประหลาดจนอธิบายไม่ได้นั้น หากแต่หมายถึง
วิธีการธรรมดาๆ เช่น การพูดจาสั่งสอน จนคนยอมกลับ
ใจ อย่างไม่น่าเชื่ออีกด้วย. พระพุทธองค์ทรงใช้ และ
แนะนำให้ใช้แต่ปาฏิหาริย์อย่างนี้, และทรงติเตียนและห้าม
ปาฏิหาริย์การกระทำฤทธิ์เดชอย่างที่เขาทำกัน และทรงอธิบาย
ว่า ปาฏิหาริย์แบบนั้น พวกมายาวิทัวลก็ทำได้ เทียบคนจะ
หาว่าพระองค์ก็เป็นพวกมายาวิทัวลหนึ่ง ดังที่พระเยซูถูก
กล่าวหาว่าขับผีได้ ก็เพราะเป็นนายแห่งพวกผี หาใช่เพราะ
เป็นบุตรพระเจ้าไม่.

อิทธิปาฏิหาริย์ ชนิดที่กล่าวว่า ทำคนตาบอดให้
 หาย คนหูหนวกได้ยิน คนใบ้พูดได้ คนง่อยเดินได้ ลูกแกะ
 เล่นกะเสื่อหรือราชสีห์ได้เป็นต้น นั้น ในหนังสือชั้นหลัง
 เช่นนิทานกathaแห่งอรรถกถาชาคก กล่าวว่าได้ปรากฏขึ้นเอง
 ในโลกนี้ ในขณะที่พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัม-
 โพธิญาณ. แต่แม้กระนั้น พุทธบริษัททั่วไปก็ยังถือว่าเป็น
 ปาฏิหาริย์ที่ต้องแปลความหมายจากภาษาคนเป็นภาษาธรรม
 อีกนั่นเอง เช่น คนตาบอดแลเห็นได้ นั้น ความหมายว่า
 มนุษย์ตาบอดเพราะมีอวิชชา, พอพระพุทธองค์ตรัสรู้ขึ้นใน
 โลกนี้ ก็หมายความว่ามนุษย์อย่างน้อยคนหนึ่ง คือพระองค์
 เอง ทำลายอวิชชาเสียได้ กลายจากตาบอดเป็นตาดี, แล้ว
 พระองค์ได้ทรงสั่งสอนให้คนอื่นอีกเป็นอันมากหายจากตาบอด
 ด้วยอำนาจวิชชานั้น จนกล่าวได้ว่า ทำโลกนี้ให้หายจากตา
 บอด คือมองเห็นทางรอด หรือความดับทุกข์นั่นเอง. ที่
 ว่า คนหูหนวกหายจากหูหนวก นั้น หมายความว่าก่อน
 หน้านั้น เขาฟังอะไรไม่รู้เรื่องอันเกี่ยวกับความดับทุกข์หรือ
 นิพพาน พอพระองค์ตรัสรู้ขึ้นมา สามารถ สั่งสอนให้เขา
 ใจได้ นั่นเอง. คนง่อยเดินได้ หมายความว่ามนุษย์ตาม

มีความหมายอันแท้จริงคือ ทำคนที่ตายเพราะกินผลไม้ต้นที่
 อาตมกินเข้าไป ให้กลับเป็น คือให้เข้าถึงแผ่นดินพระเจ้าได้
 นั่นเอง, ข้าพเจ้าเข้าใจว่า คำกล่าวในไบเบิลที่ว่าพระเยซูคริสต์
 ทำคนที่ตายให้เป็นได้นั้น ควรจะมีความหมายอย่างนี้, หาก
 แต่การกระทำเช่นนั้น มีค่าหรือหมายลึกเกินไป พวกฟาริซาย
 หรือข้าศึกของพระองค์ไม่อาจจะเข้าใจได้ จึงไม่เชื่อพระองค์
 และทำการกำจัดพระองค์เสีย.

ปาฏิหาริย์ทั้งหมดของพระเยซูคริสต์ เป็นสิ่งที่
 กล่าวได้ว่าเป็นหมิ่นต่อพวกฟาริซาย พระองค์จึงไม่ทรง
 ประสงค์จะแสดงปาฏิหาริย์แก่คนพวกนี้อีก เพราะทำให้เขาไม่
 เชื่อพระองค์ยิ่งขึ้นไปอีก ๗ เท่า ดังคำตรัสของพระองค์ว่า
 “เมื่อผู้ถูกขับออกมาจากคนคนนั้นแล้ว มันก็เที่ยวไปตามที่
 แห่งแล่งต่าง ๆ เพื่อหาที่พักอาศัยแต่ก็ไม่ได้, ดังนั้นมันจึงพูด
 ว่ากลับไปที่เรือนของคนที่เราเพิ่งออกมา, เมื่อไปถึงเรือนนั้น
 มันได้พบว่า เรือนว่างสะอาดเป็นระเบียบดี มันจึงไปพาด่อน
 ที่ชั่วร้ายยิ่งกว่ามันมาอีกเจ็ดตัว แล้วเข้าสิงอยู่ในเรือนนั้น.
 ดังนั้นสภาพของคนคนนั้นในตอนนั้นก็กลับเลวร้ายลงไปยิ่งกว่า
 ตอนแรกเสียอีก” — (มัทธิว ๑๒/๔๓-๔๕). พระองค์

ทรงรู้สึกว่ไม่มีประโยชน์อะไรที่จะทำปฏิหาริย์กะคนที่ไม่เชื่อ
พระองค์, มิหนำซ้ำจะกล่าวหาพระองค์ว่าขับผีออกได้เพราะ
ฤทธิ์ของนายผี ดังที่กล่าวไว้ในมัตถาย ๑๒/๒๔ ยิ่งขึ้นไปอีก
เท่านั้นเอง.

จากข้อความในมัตถาย ๑๒/๔๑ และ ๑๖/๔ ทำให้
เราทราบได้ว่า บรรดาปฏิหาริย์ต่างๆ ของพระเยซู
ทั้งหมดนั้น. ปฏิหาริย์คือการที่พระองค์สิ้นพระชนม์แล้ว
สามวันสามคืนก็กลับคืนชีพใหม่ นี่เป็นปฏิหาริย์สูงสุดกว่า
ปฏิหาริย์ใด. แม้ปฏิหาริย์ข้อนี้ ก็ยังต้องแปลความหมาย
จากภาษาคนเช่นนั้น ไปสู่ภาษาธรรมอยู่นั่นเอง. ข้อนี้
หมายความว่าเมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์ไปแล้ว “สามวัน
สามคืน” ซึ่งอาจจะเล็งถึงกาลเวลาสมัยหนึ่ง ซึ่งจะเป็นสามปี
หรือสามสิบปี หรือสามร้อยปีล่วงมา คำสั่งสอนของพระองค์
จะรุ่งเรืองขึ้นในโลกและครองโลก ซึ่งมีความหมายตรงกับ
คำว่า ฟินคืนชีพขึ้นมา; เช่นเดียวกับ พุทธศาสนาเพิ่ง
จะรุ่งเรืองเด่นขึ้นมา ก็ต่อเมื่อถึงศตวรรษที่สามหลังจาก
ปรินิพพาน คือสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชทรงนับถือและ
เผยแผ่พุทธศาสนานั้นเอง. อีกอย่างหนึ่งควรจะนึกถึงข้อ

ความในหนังสือชั้นหลังที่กล่าวว่า ถึงเวลาหนึ่งพระอัฐริธาตุ
 ของพระพุทธองค์ที่มีอยู่ในโลก จะรวมตัวกันเข้าเป็นพระ-
 พุทธองค์ที่พันคืนชีพขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง จะทรงแสดงธรรม
 อันรุ่งเรืองยิ่งกว่าคราวที่แล้วมา แล้วจึงนิพพานโดยแท้จริง.
 ข้อชวนให้คิดว่า ความคิดที่ว่าพระศาสนาซึ่งดับขันธแล้ว
 กลับพันคืนชีพขึ้นมาอีกนั้น เป็นคติที่มีต้นตอมาจากอิน-
 เดียตั้งแต่ก่อนพุทธกาล ด้วยซ้ำไป และเป็นสิ่งที่ต้องตี
 ความหมายในภาษาธรรม เช่นเดียวกับ “นิทานโบราณของโลก
 เฮบราย” นั้นเหมือนกัน; หรือว่าใครจะยืมของใครมา เป็น
 สิ่งที่ต้องคืนคว่ำกันต่อไป. สรุปความว่า สิ่งที่เรียก
 ปาฏิหาริย์นั้น ในศาสนาพุทธก็ตาม ในศาสนาคริสต์ก็
 ตาม ที่มีข้อความอันกล่าวไว้อย่างภาษาคน สำหรับ
 เด็กๆ หรือผู้ใหญ่ที่ยังมีความรู้สึกอย่างเด็กๆ นั้น เป็น
 สิ่งที่ต้องตีความหมายออกเป็นภาษาธรรมเสมอไป. ขึ้น
 เชอตรงตามตัวอักษรแล้ว จะต้องโง่งลงไปอีกเจ็ดเท่าตัว
 ราวกว่าผู้เขาส่งเพิ่มขนอีกเจ็ดขนนั่นเอง.

ทีนี้มาถึงเรื่อง สวาทฤษฎศ. เรื่องสวาทฤษฎศ
 มีด้วยกันทั้งแก่พระเยซูคริสต์ และแก่พระพุทธองค์กล่าวคือ
 กล่าวคือ ยูทาสอิสคาริออต และพระเทวทัตคั่นนั่นเอง.

สิ่งที่แปลกประหลาด ก็คือ พระเยซูคริสต์ก็ทรง
 ทราบที่ว่ายูดาสะจะทำเช่นนั้น ดังที่เราทราบได้จาก โยฮัน ๗/
 ๖๔-๗๐ พระพุทธองค์ก็ทรงทราบว่า พระเทวทัตต์จะต้อง
 ทำเช่นนั้น ดังที่ปรากฏอยู่ในอรรถกถาชาดกมากมายหลายสิบ
 แห่ง. แต่แล้วทำไมพระศาสดาทรงสอง จึงยอมรับคนสองคน
 นี้เข้ามาเป็นสาวกของพระองค์? สำหรับยูดาสนั้น ปรากฏว่า
 พระเยซูทรงเลือกเขาเองด้วยซ้ำไป, ทำไมจึงทรงทำอย่างนั้น
 เป็นสิ่งที่ต้องอธิบายกันตามแบบภาษาธรรมอิกนั้นเอง.
 คำตอบอาจจะรวมๆ กันไปได้ว่า เป็นเพราะเป็น ความ
 ประสงค์ของพระเจ้าที่จะให้เป็นเช่นนั้น เพื่อให้สิ่งที่เรียก
 ว่า “การไถ่มนุษย์จากบาป” (*redemption*) เป็นไปได้สำเร็จ
 ตามความประสงค์ของพระเจ้า, หรือเป็น การกรุณาแก่คน
 ชั่วอย่างสูงสุดที่ทรงอยู่, ดังนี้เป็นต้น. แต่สำหรับพระ
 พุทธองค์นั้น อาจจะทรงถือว่าเป็น เรื่องที่ต้องเป็นไปตาม
 กรรมของพระเทวทัตต์เอง, หรือกล่าว อีกอย่างหนึ่งก็ว่า
 เป็น เรื่องธรรมดา ไม่มีความหมายอะไรเป็นพิเศษสำหรับ
 ผู้หลุดพ้นแล้วจากอุปาทาน จึงทรงปล่อยให้สิ่งต่างๆ เป็นไป
 ตามกฎของมันเอง. ไม่มีการทรยศ ไม่มีการไม่ทรยศ สำหรับ

พระองค์, หรืออีกนัยหนึ่งก็คือไม่มีความหมายสำหรับพระองค์ ผู้ไม่ประสงค์อะไรจากใคร, ไม่มีการได้การเสีย, การอยู่หรือ การตาย อีกต่อไป. ถ้าจะมองกันในแง่ของการไถ่บาป ก็พอจะมองเห็นได้บ้างว่า การรับคนที่โลกเรียกว่าคนทรยศเข้ามาเพื่อเบียดเบียนพระองค์เองนั้น เป็น สิ่งหนึ่งที่ทำให้คนทั้งปวงเกิดความสนใจในธรรมของพระองค์เป็นพิเศษ และบุชการเสียสละของพระองค์, เป็นผลดีแก่คนเหล่านั้น ในการที่จะเข้าถึงธรรมด้วยเหมือนกัน. และที่สำคัญกว่านั้นก็คือ จะต้องเป็นที่ยอมรับกันว่า การทรยศของสาวกคนนั้น เป็นสิ่งหนึ่งซึ่งพระศาสนาดาทุกๆ พระองค์จะต้องเผชิญ หาใช่เฉพาะแต่พระเยซูคริสต์และพระพุทธรองค์แต่เพียงสองพระองค์ไม่. ปัญหาเหลืออยู่แต่เพียงว่า ผลแห่งการทรยศนั้น จะแตกต่างกันน้อยกว่ากันอย่างไรเท่านั้น และย่อมจะขึ้นอยู่กับมติของมหาชนที่นั่นส่วนหนึ่งด้วย.

ค. พระเยซูคริสต์ในฐานะเป็นบุตรพระเจ้า. ผู้ที่ไม่ยอมเชื่อหรือนับถือพระเยซูคริสต์ ย่อมสบประมาทพระองค์ว่าเป็นบุตรที่ไม่มีบิดา. แต่ในมัทธิว ๑/๒๐ มีข้อความกล่าวว่า “เมื่อโยเซฟกำลังไต่รถรอยู่ ณ นั้น ทูตของ

พระเจ้าได้ปรากฏแก่เขาในความฝัน และบอกเขาว่า โยเซฟ ผู้บุตรแห่งดาวิด, ท่านอย่ากลัวในการที่จะรับมาเรียภรรยาท่าน, เพราะว่าบุตรที่ปฏิสนธิในครรภ์ของมาเรียแล้วนั้น เป็นบุตรแห่งวิญญาณบริสุทธิ์. มาเรียจะคลอดบุตรเป็นชาย และท่านจงขนานนามนั้นว่า เยชูส เพราะว่าท่านจะช่วยคนทั้งปวงให้พ้นจากบาปของเขา.” ข้อนี้หมายความว่า พระเยซูคริสต์ เป็นบุตรของพระเจ้า, ในเมื่อกล่าวอย่างภาษาคน, สำหรับพระพุทธรองค์ก็มีเรื่องราวที่แสดงว่าเป็นบุตรพระเจ้า ในทำนองนี้ ปรากฏอยู่ในหินสลักพุทธประวัติยุค พ.ศ. ๔๐๐ เศษ เช่นหินสลักการหุดเป็นต้น ที่กล่าวว่า มีช้างเผือกลงมาจากสวรรค์วนรอบพระกายพระนางมัทมาสาสามารถแล้ว เข้าไปในอุทร และตั้งปฏิสนธิพระสิทธัตถกุมารในเวลานั้น อันเป็นเวลาทีพระมารดากำลังอยู่ในอุโบสถศีลไม่ข้องแวะด้วยผู้ชายและบรรทมหลับทรงพระสุบิน. ข้อความนี้มาปรากฏอยู่ในหนังสือรุ่นต่อมา เช่นคัมภีร์ปฐมสมโพธิเป็นต้น มีข้อความตรงกัน. นี้แสดงให้เห็นว่า คติที่ว่าพระศาสดาที่สำคัญ ๆ จะต้องเป็นบุตรพระเจ้า, ไม่ใช่บุตรมนุษย์นั้น, มีในอินเดียแล้วตั้งแต่ก่อนการกำเนิดของพระคริสต์ตั้ง

๑-๒ ศตวรรษ, ดังนั้นการที่พระเยซูคริสต์จะถือกำเนิดจากพระเจ้าอีกองค์หนึ่งนั้น ย่อมไม่เป็นของแปลกสำหรับพุทธบริษัท และทั้งยังจะถือว่าคติหรือลัทธิเช่นนี้มีแล้วในอินเดีย ในฐานะเป็นต้นตอด้วยซ้ำไป. บัญหาเหลืออยู่แต่ว่าเราจะถือเอาตามตัวหนังสือเช่นนั้น, หรือว่าเราจะต้องตีความในภาษาธรรมกันเสียก่อนว่าอย่างไรเท่านั้นเอง. นี้เรียกว่า *ความเป็นบุตรพระเจ้าอย่างภาษาคน.*

สำหรับ *ความเป็นบุตรพระเจ้าในภาษาธรรม* ซึ่งตีความหมายออกไปจากภาษาคนนั้นมิได้หลายอย่าง เช่นว่าพระเยซูคริสต์เป็นส่วนหนึ่งของพระเจ้า ที่แยกออกมาเป็นคราว ๆ เพื่อช่วยสั่งสอนโลกเช่นเดียวกับศาสตาศาพยากรณ์องค์อื่น ๆ ตามยุคตามสมัยไป. สิ่งที่เราเรียกว่า "พระเจ้า" นั้นไม่ใช่รูปธรรมนามธรรม ไม่มีเนื้อตัว ไม่มีปากหรือเสียงจะพูดอย่างที่เรารู้จักกัน, แต่สามารถบันดาลให้เกิดมีเนื้อไม้ตัว มีปากมีเสียงที่จะพูด โดยทางบุคคลที่ถือกันว่าเป็นบุตรของพระองค์ เพราะเขาพูดสิ่งที่พระเจ้าทรงประสงค์จะให้พูด. คติมหายานในฝ่ายพระพุทธศาสนา บัญญัติขึ้นไว้ว่า มีพระเจ้าเจ้าชั้น "อาภัพุทธ" อยู่องค์หนึ่ง มีลักษณะเป็นอนันตกาล

หรืออนันตชีพทำนองเดียวกับที่กล่าวไว้สำหรับพระเจ้า. จาก
 พระพุทธเจ้าองค์นี้ มีพระพุทธเจ้าอย่างที่เป็นมนุษย์ใน
 ประวัติศาสตร์ เช่นพระโคตมพุทธ หรือพระเยซูเป็นต้น
 แยกตัวออกมาเป็นยุคเป็นคราว แล้วแต่เหตุการณ์จะเป็นไป.
 นี้เห็นได้ว่าเป็นเรื่อง ทำนองเดียวกันแท้. ถ้าท่านทั้งหลาย
 ยอมรับว่า พระเจ้านั้นคือสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” ดังที่กล่าว
 มาแล้วข้างต้น ก็เป็นอันกล่าวได้ว่า ทุกสิ่งคลอດออกมาจาก
 ธรรม รวมทั้งผู้ที่จะเป็นพระศาสดาค้วย. ผิดกันอยู่ก็แต่ว่า
 ส่วนมากนั้นไม่พูด หรือไม่แสดงสิ่งที่ “ธรรม” ต้องการให้
 แสดงในฐานะเป็นสิ่งดับทุกข์, แต่กลับไปแสดงสิ่งที่เบียดทุกข์
 หรือเป็นบาปกันเสียหมด จึงไม่ได้นามว่าบุตรพระเจ้า. จะ
 เป็นบุตรพระเจ้าได้ ก็เฉพาะแต่ผู้ที่สามารถแสดงสิ่งที่ทำมนุษย์
 ให้เข้าถึง “ธรรม” นั้นเท่านั้นเอง.

บุตรพระเจ้า ในภาษาคณิต ในภาษาธรรมก็คือ,
 เป็นสิ่งที่ยอมรับได้ในหมู่พุทธบริษัท โดยไม่มีข้อรังเกียจแต่
 ประการใด.

(ง) พระเยซูคริสต์ในฐานะที่เป็นพระเจ้าเสีย
 เอง. มีข้อความในไบเบิล ส่วน New Testament นั้นเอง

ที่แสดงร่องรอยให้เห็นว่า พระเยซูก็มีทูตสวรรค์ และมี
 แผ่นดินสวรรค์. ข้อนี้ยอมแสดงว่า คำว่าพระเยซูในกรณี
 เช่นนี้ เล็งถึงพระเจ้าโดยตรง, เพราะว่าเราอาจจะกล่าว
 ได้ว่า ในองค์พระเยซูนี้ มีสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า. เราอาจ
 จะไล่ขึ้นไปตามลำดับโดยภาษาคนว่า ในร่างกายของพระเยซู
 มีวิญญาณที่มาจากพระเจ้า, ในวิญญาณนั้นมีคุณสมบัติแสดง
 ลักษณะ หรือ *qualificative faculty* ของพระเจ้าอยู่โดยแน่นอน
 ดังนั้นเมื่อเราจะระบุหรือชองค์พระเจ้า เราจะชี้ร่างกาย
 หรือที่วิญญาณ หรือที่ “สิ่ง” ซึ่งมีอยู่ในวิญญาณนั้น หรือ
 เป็นคุณสมบัติของวิญญาณนั้นกันดีเล่า? พระพุทธองค์ตรัสว่า
 “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา, ผู้ใดไม่เห็นธรรม ผู้นั้นไม่
 เห็นเรา แม้ว่าเขาจะจับมัจฉาของเราถืออยู่” — (อติ. ขุ.
 ๒๔/๓๐๐). ข้อนี้หมายความว่า ผู้ที่เห็นพระองค์นั้น คือผู้ที่
 เห็นธรรมอันมีอยู่ในใจของพระองค์, มิใช่เห็นที่ร่างกาย หรือ
 ใจของพระองค์, แต่เห็นที่ สิ่ง ที่มีอยู่ในใจ, สิ่งที่มีอยู่ในใจ
 นั้นเอง คือ “ธรรม” หรือพระเจ้า. ดังนั้น สิ่งนั้นจะเป็น
 บุตรของพระเจ้า หรืออะไรของพระเจ้าไม่ได้อีกแล้ว นอกจาก
 จะเป็นพระเจ้าเสียเอง. พุทธะก็คือ “ธรรม”; “ธรรม”

ก็คือพระเจ้า. ดังนั้นพระเยซูคริสต์ ในกรณีนี้ถึงถึงสิ่งที่มี อยู่ในวิญญาณของท่าน ก็คือพระเจ้าเสียเองนั่นเอง. ร่างกาย และวิญญาณ เป็นเพียงเปลือกที่รอง ๆ ออกไป. นี่คือ พระเยซูคริสต์ในฐานะที่เป็นพระเจ้าเสียเอง ในเมื่อกล่าวอย่าง ภาษาธรรม.

บัดนี้ เรา หาพบพระเยซูคริสต์ได้ครบแล้วทั้ง ๔ สถาน คือ พระเยซูคริสต์ในฐานะเป็นบุตรทาวิค ๑, พระเยซูคริสต์ในฐานะที่เป็นศาสดาในประวัติศาสตร์ ๑, พระเยซูคริสต์ในฐานะที่เป็นบุตรพระเจ้า ๑, และพระเยซูคริสต์ในฐานะที่เป็นพระเจ้าเสียเอง ๑, และเราสามารถรู้จักพระพุทธรูปได้ในลักษณะ ๔ สถานนี้เช่นเดียวกัน.

๖. พระเจ้าในฐานะที่เป็นพระจิต หรือวิญญาณ.

เมื่อจะกล่าวกันถึง พระเจ้าในฐานะที่เป็นพระจิต หรือวิญญาณแล้ว ข้าพเจ้าอยากจะขอร้องให้ทุกคนระลึกถึง ข้อความใน โยฮัน ๑/๑-๕ กันอีกครั้งหนึ่ง. ข้อความนี้มีว่า “พระคำมีอยู่แล้วตั้งแต่เดิมที, และพระคำนั้นได้อยู่

กับพระเจ้า, และพระคำนั้นเป็นพระเจ้า. พระองค์ (คือ พระคำ) ได้อยู่กับพระเจ้าตั้งแต่เดิมที; สิ่งทั้งปวงได้ถูกสร้างขึ้นจากพระองค์ (พระคำ). ไม่มีอะไรที่สร้างขึ้นแล้ว เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นได้โดยปราศจากพระองค์ (พระคำ). ใน พระองค์ (พระคำ) มีชีวิต, และชีวิตนั้นเป็นแสงสว่างของ มนุษย์. แสงสว่างนั้นส่องลงในความมืด และความมืดนั้น มิได้ครอบงำแสงสว่างนั้น," ดังนี้. สิ่งที่เราเรียกพระคำ (The Word) หรือพระวจนะ นี้คืออะไรกันแน่. ข้าพเจ้าเข้าใจ ว่าพระคำนั้นเอง คือสิ่งที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า Spirit ที่มา แปลกันเป็นภาษาไทยว่า จิตหรือวิญญาณ, ซึ่งเป็นคำแปลที่ ทำให้คนไทยเข้าใจผิดต่อสิ่งนั้น เป็นอย่างยิ่ง, เมื่อเข้าใจผิด ต่อคำว่า spirit แล้ว ก็ยอมเข้าใจคำว่าพระเจ้าในฐานะที่เป็น พระจิต หรือพระวิญญาณ ผิดไปอีกต่อหนึ่ง, คือทำให้มี ความหมายไปในทำนองที่เป็น consciousness หรือ soul ไปเสีย. สิ่งที่เราเรียกว่า พระคำ นั้นบ่งถึงชีวิต (life) และแสงสว่าง (light) อย่างชัดเจนอยู่ในข้อความแห่งโยฮันนั้น สิ่งที่เราเรียกว่า spirit นั้น มีความหมายของคำว่า life และคำว่า light อยู่อย่าง เต็มที่, ดังนั้นจึงไม่ใช่สิ่งที่เรียกว่าจิตหรือวิญญาณในภาษาไทย

ถ้าจะใช้คำว่าจิตหรือวิญญาณ ก็ตามก็ต้องให้ความหมายแก่คำ
คำนี้เสียใหม่ ซึ่งมีใช้ความหมายที่ใช้กันอยู่ในภาษาไทยตาม
ธรรมดา หรือแม้แต่ในภาษาบาลีซึ่งเป็นต้นกำเนิดของคำ
สองคำนี้ในภาษาไทย.

สำหรับ คำว่า The Word หรือพระคำ นั้น เห็น
ได้ชัดว่าถึงถึง ธรรมในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ
หรือที่เรียกกันในพุทธศาสนาว่า “สัจธรรม” นั่นเอง. สิ่ง
มีมาแล้วแต่เดิมที่, สิ่งอยู่กับพระเจ้ามาแต่เดิมที่, สิ่งเป็น
อันเดียวกับพระเจ้า, สิ่งเป็นขีวิตและเป็นแสงสว่างของมนุษย์.
ดังนั้นจึงเป็น spirit หรือใจกลางของทุกสิ่ง. สิ่งที่เป็นใจ
กลางของทุกสิ่งนั้น ในพุทธศาสนาเรียกว่า “ธรรม” ไม่มี
คำอื่นที่ดีไปกว่าคำคำนี้. ดังนั้นเมื่อกล่าวกันตามภาษา
ธรรมดาแล้ว สิ่งที่เรียกว่า spirit นี้ก็คือ ธรรม ในพุทธ-
ศาสนานั่นเอง, มีความหมายเป็นได้ทั้งชีวิต และแสงสว่าง
พร้อมกันไปในคราวเดียว. ผู้ที่เชี่ยวชาญทางศัพทศาสตร์
(etymologist) ควรจะสอบสวนรากคำของคำว่า spirit ซึ่งอยู่ใน
รูปของภาษากรีก หรือละติน คู่กันเสียใหม่ เพื่อจะได้แปล
คำว่า spirit นี้ ออกมาเป็นภาษาไทยโดยถูกต้อง ทั้งโดยคำ

และโดยความหมาย (คือทั้งโดยพยานุชนะและโดยอรรถ) เพราะเป็นคำที่สำคัญที่สุดคำหนึ่งในคริสตธรรมในฐานะที่เป็นพระเจ้า. ข้อนั้นจะเป็นการดี ในการที่ชาวไทยจะได้เข้าใจคำว่าพระจิตหรือพระวิญญาณอย่างถูกต้อง ถึงกับยอมรับได้ว่าตั้งอยู่ในฐานะที่เป็นพระเจ้าได้จริง แล้วมีความสนิทสนมกับคริสตธรรมได้เต็มที่. สำหรับคำว่า *holy ghost* นั้น คนไทยฟังแล้วสะกึ่ง แต่แล้วก็อธิบายไม่ได้ว่าเพราะเหตุไร. เพื่อเป็นการเข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้นไป เราอาจลองพิจารณาคำทั้งสามคำนี้พร้อมๆ กัน โดยอาศัยคำว่า ตรีมูรติ หรือ *trinity* นั้นเอง.

๗. พระเจ้าในฐานะสิ่ง ๓ สิ่งรวมกัน (TRINITY).

ถ้าจะอธิบายให้เด็กๆ เข้าใจถึง *trinity* ได้โดยง่าย หรือโดยเร็วแล้ว ควรใช้อุปมาในภาษาคน คือ :—

พระบิดา บนสวรรค์ เท่ากับเจ้าของบ่อพลอย มีเพชรพลอยมาก.

พระบุตร คือพระเยซู เท่ากับผู้เอาเพชรพลอยไปแจกทั่วโลก.

พระจิต หรือพระวิญญาณ เท่ากับเพชรพลอย
นั้นเอง.

สิ่งทั้งสามนี้เป็นสิ่งเดียวกัน โดยมีเพชรพลอยด้วย
กัน ทำงานรวมกัน ไม่อาจจะแยกจากกันได้ เช่นเดียวกับ
trinity ในพุทธศาสนา คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์.

พระพุทธองค์ คือผู้ค้นพบบ่อพลอยอันมหาศาล.

พระธรรม คือเพชรพลอยเหล่านั้น.

พระสงฆ์ คือผู้นำเพชรพลอยไปแจกทั่วโลก.

เมื่อเป็นดังนี้แล้ว ท่านทั้งหลายลองเปรียบเทียบ
ศรัทธาของพุทธบริษัทกับศรัทธาของคริสตศาสนิก คุณเองเถิด
ว่า อะไรคืออะไร และจะมีอะไรแตกต่างกันที่ตรงไหนหรือไม่
แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ คำว่า *God the spirit* ในที่นั้น
ควรจะแปลคำว่า *spirit* นั้นออกมาเป็นภาษาไทยว่าอย่างไรดี
จึงจะตรงกับความหมายดั้งเดิมในภาษาเซบราย, ภาษากรีก,
และภาษาละติน ที่เขาใช้กันอยู่ในกาลก่อน. บางทีเราอาจ
ได้คำแปลในภาษาไทย ที่ดีกว่าที่ใช้กันอยู่ในเวลานี้ก็ได้.

ในที่สุด เราจะเห็นได้ว่า เมื่อเอา *trinity* เป็น
หลักแล้ว พุทธบริษัทกับคริสตศาสนิกชน ย่อมประสานงาน

กันในการทำสิ่งที่ เป็นสันติสุขในโลก ให้แก่กันและกันได้เป็น
 อย่างดี อย่างที่ไม่เคยพบเห็นกันมาก่อน เป็นแน่ทีเดียว.

สรุปความ แห่งปาฐกถาที่สองนี้ว่า ผู้อยากจะเข้า
 ถึงพระเจ้า จะต้องพยายาม ศึกษาสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้านั้น
 ให้ครบทุกแง่ทุกมุม เพื่อทำพระเจ้าที่แท้จริงในภาษาธรรม
 ให้เกิดขึ้นในใจของตน และมีชั่วโมงที่พระเจ้าอยู่กับตน นั้น
 ให้มากขึ้นทุกที ๆ จนกระทั่งกลายเป็น ผู้อยู่กับพระเจ้าตลอดเวลา
 ไม่มีระยะว่างเว้น, แล้วก็มีผลเช่นเดียวกับพุทธบริษัท
 ผู้เข้าถึงธรรมโดยแท้จริง มีแต่จิตใจที่ สะอาด—สว่าง—
 สงบอยู่ตลอดเวลา ฉะนั้นก็ฉนั้น.

พระเจ้าในความหมายทั่วไป คือสิ่งที่ทุกคน ต้อง
 เชื่อ ต้องกลัว ต้องอ่อนน้อม และต้องประจบด้วยการ
 ประพฤติตนให้ตรงตามที่พระองค์ประสงค์. พระเจ้าใน
 ภาษาธรรม ของพุทธบริษัทนั้น เป็นสิ่งที่ต้องแยกออกเป็น
 ส่วน ๆ คือส่วนที่เป็นวิชาหรือค้นหาผู้สร้างสรรปรุงแต่ง
 นั้น ต้องทำให้กลายเป็นวิชา หยุตสร้างและปรุงแต่ง
 เพื่อเกิดเป็นความสงบขึ้นมาแทน. ส่วนที่เป็นกรรมหรือ
 กฎแห่งกรรมนั้น ต้องสังเกตและกระทำไปจนถึงกรรมที่

ไม้ดีไม้ชั่ว แต่เป็นที่สิ้นสุดแห่งกรรมดีกรรมชั่ว ก็จะถูก
 ลุถึงการหยุดเวียนว่ายและเป็นความสงบไปอีกเช่นเดียวกัน.
 พระเจ้าในภาษาคน มีไว้สำหรับสอนคนที่ยังมีความรู้สึก
 อย่างเด็ก ๆ และกล่าวไว้ในรูปของนิยาย หรือ *mythology*
 เพื่อจำง่าย เชื่อง่าย, พระเจ้าในภาษาคนทุกเรื่องทุกราว
 สามารถแปลออกไปเป็นพระเจ้าในภาษาธรรมได้ทั้งสิ้น
 และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำเช่นนั้น, มิฉะนั้นแล้วมนุษย์
 จะไม่ถึงพระเจ้าที่แท้จริงได้ แต่จะจมปลักอยู่ในความเชื่อที่
 มงายไปในที่สุด. พระเจ้าในฐานะที่เป็นพระบุตร กล่าว
 ก็คือพระเยซูคริสต์นั้น ในฐานะที่เป็นบุตรท้าวีกก็ตี เป็น
 ศาสดาในประวัติศาสตร์ก็ตี เป็นบุตรพระเจ้าก็ตี หรือเป็น
 เพียงคุณธรรมอันประเสริฐที่มีอยู่ในใจของท่านเองก็ตี ล้วน
 แต่มีเรื่องราวที่อาจจะทำให้กลมกลืนกันกับความเป็นไปใน
 ประวัติของพระพุทธรองค์ ได้อย่างน่าประหลาดใจ. พระเจ้า
 ในฐานะที่เป็นพระจิต ในคริสตธรรม ควรจะเสด็จถึงสิ่งที่
 เรียกว่า นิขยานิกรรม ในพระพุทธรศาสนา เป็นของขวัญ
 อันสูงสุดของสัตว์โลก อย่างกะเป็นเพชรพลอยทางวิญญาณ
 (*spiritual gem*) ที่นำยินดีปรีดาอย่างยิ่ง. ส่วน พระเจ้าใน

ฐานะที่เป็นตรีมูรติ หรือ *trinity* นั้นเป็น ของกลางสำหรับ
 โลก และมีอยู่แล้วด้วยกันในทุกๆ ศาสนา ที่ปรากฏแล้ว
 แก่มนุษย์ในโลกนี้ หรือโลกอื่นๆ ถ้าหากจะมี.

จบตอนที่สอง

(อันว่าด้วยการสร้างโลก พระบิดา พระบุตร และพระจิต)

คริสต์ธรรม พุทธธรรม

พุทธทาสภิกขุ

ปาฐกถา ณ ศูนย์ศิลป์ วิทยาลัยพระคริสตธรรม
แห่งสภาคริสตจักร ณ ประเทศไทย จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ ๓

การไถ่บาป และ การประสบความสำเร็จ

ท่านผู้ฟังทั้งหลาย,

ในการบรรยายครั้งที่สามนี้ จะได้พิจารณากันถึงสิ่ง
ที่เรียกว่า การไถ่บาป และ ผลสำเร็จอันจะพึงได้รับในขั้น
สุดท้าย, สองเรื่องด้วยกัน.

๑. การไถ่บาป (redemption)

สำหรับ การไถ่บาปของพระเยซูคริสต์ นั้น พุทธ
บริษัทมีความรู้สึกว่ามี ความหมายตรงกันกับ “การบำเพ็ญ
บารมีเพื่อการรอนชัตตัวออกจากกองทุกข์” นั่นเอง. ก่อน

แต่ที่จะเป็นพระพุทธรเจ้าโดยสมบูรณ์ จะต้องมีการบำเพ็ญ
 บารมี เพื่อเห็นแก่ผู้อื่นกระทั่งยอมเสียชีวิตของตนเอง เสีย
 สละบุตรภรรยาที่รักและเสียอวัยวะและอื่น ๆ มาแล้วอย่างมาก
 จนกระทั่งเป็นพระพุทธรเจ้าแล้ว ยังทำการ “รื้อชน”
 มนุษย์ออกจากกองทุกข์ ซึ่งเป็นเสมือนนรกในปัจจุบัน,
 ทำความร่มเย็นให้เกิดขึ้นในโลก แม้แก่สัตว์เดรัจฉานทั่วไป.
 อาการอย่างนี้ มีความหมายตรงที่เสียสละชีวิตหรือความสุข
 ส่วนตัว เพื่อช่วยผู้อื่นโดยตรง, จึงได้เรียกว่าเป็น “การไถ่”
 คือเอาการเสียสละของพระองค์ ไถ่สัตว์ออกมาเสียจากการผูก
 พันของกิเลสตัณหา ซึ่งเป็นการผูกพันไม่มีอะไรเสมอเหมือน.
 สัตว์ทั้งปวงมีวิชา เป็นเสมือนเจ้าหน้ หรือพญามาร ยึด
 ตัวเอาไว้ ในเมื่อพูคอย่างภาษาคน. และเมื่อพูคอย่างภาษา
 ธรรม ก็คือ เขามจมอยู่ในความโง่ของเขาเองอย่างหลับหูหลับ
 ตา ไม่ยอมเชื่อฟังใครง่ายๆ จึงต้องมีผู้ยอมเสียสละ ถึงขนาด
 เสียสละชีวิต เพื่อทำให้เขาหายโง่ และเป็นอิสระจากความทุกข์
 ชนิดที่ไม่รู้สึกตัวของเขาเอง. การยอมสละชีวิตของ “ผู้ไถ่”
 นั้น มีผลยืดยาวตลอดกาลนาน เพราะได้มอบมรดกแห่งคำ
 ชี้แจงสั่งสอนนั้นไว้ในโลก ตลอดเวลาเป็นศตวรรษ หรือ
 เป็นสิบล้านปี ศตวรรษทีเดียว.

ความหมายที่สำคัญที่ต้องทำความเข้าใจกันให้
 ถูกต้องนั้น คือสิ่งที่เรียกว่า “การไถ่” นั้นมีอยู่สองชั้น หรือ
 สองชั้น ชั้นแรก เป็นการไถ่ของผู้อื่น, ชั้นที่สองเป็น
 การไถ่ของตัวเอง. พระพุทธองค์ทรงเสียสละทุกประการ
 เพื่อกันให้พบวิธีกิเลสหรือมารเสียก่อน แล้วจึงทรงเสียสละ
 สั่งสอนสัตว์ด้วยการเผ่าอันตราอย่างยิ่งจนชนะน้ำใจเขาได้,
 เมื่อผู้นั้นเข้าใจในคำสั่งสอนนั้นแล้ว ก็นำมาปฏิบัติเพื่อถอน
 ตนออกจากความโง่หรือกิเลสของตนจึงรอดได้. ตอนแรก
 เป็นการไถ่ของพระศาสดา ตอนหลังเป็นการไถ่ของตนเอง,
 มีอยู่เป็นสองตอนทั้งนี้. แต่เนื่องจากความสำคัญที่สุดนั้นอยู่
 ในตอนสุดท้าย พุทธบริษัทจึงถือว่าไถ่ตนเองนั้นเป็นหลัก
 สำคัญ ถึงกับเรียกว่า อุตฺตา หิ อุตฺตโน นาโถ ซึ่งแปลว่า
 “ตัวเองเป็นที่พึ่งแก่ตัวเอง” —(อัครวรรค ธ.ขุ), และพระ
 พุทธองค์ก็ทรงรับรองเช่นนั้น โดยที่มีคำตรัสไว้ว่า “การเดิน
 ทางเป็นสิ่งที่ท่านทั้งหลายต้องเดินเอง, พระตถาคตทั้งหลาย
 เป็นแต่ผู้ชี้หนทาง” —(ธ.ขุ. ๒๕/๕๑). ถ้าปราศจากการ
 เดินของตนเองเสียแล้ว เราก็ถึง “แผ่นดินของพระเจ้า”
 ไม่ได้.

แต่อย่างไรก็ตาม ทุกคนยอมรับว่า ถ้าปราศจาก การชี้ทางของพระพุทธองค์เสียแล้ว การเดินทางก็ไม่มี แม้เผอิญจะมีใครบางคน คลำหาหนทางจนพบด้วยความ ลำบากของตนเองสักคนสองคน เขาก็จะไม่สามารถกลับมา รับใครได้ คือเขารู้แคบเกินไปเฉพาะตัวเขาเอง ไม่มีปัญญา ที่จะพูดให้คนอื่นเข้าใจในเรื่องอันแสนจะลึกซึ้งนี้ได้, ต้อง เป็นสติปัญญาของบุคคลในระดับพระพุทธเจ้า จึงจะสามารถ บอกให้เดิน และเดินตามตัวอย่างกันเป็นลำดับๆ มา ผู้ใฝ่ บำปฐนครั้งแรกจึงคือพระศาสดา และ ผู้ใฝ่ที่เป็นตัวการแท้ จริง คือตัวผู้เดินทางนั่นเอง. ถ้ายอมรับหลักการอันนี้ เราจะมองเห็นได้ว่า การใฝ่บำปฐนมีด้วยกันในทุกๆ ศาสนา. เหมือนกันโดยใจความ ผิดกันก็เพียงคำอธิบายที่ปลีกย่อย.

การใฝ่บำปฐนกับการล้างบาป นั้นไม่เหมือนกัน. การล้างบาปก็เป็นไปในการทำนงให้ผู้อื่นล้างให้ และเป็นเรื่อง ชล้งหรือศกัศสิทธิ์ ไม่ยอมให้อธิบาย. ในฝ่ายฮินดู มีกล่าว ถึงเรื่องพระรามช่วยทำการล้างบาปให้นางอหฺลยาเป็นต้น ไม่ มีความหมายเป็นการใฝ่บำปฐนในที่นี้ เว้นเสียแต่จะแปลความ หมายในภาษาคนทำนงนั้น ให้มาเป็นความหมายทางภาษา

ธรรมเสียก่อนเท่านั้น. ทางพุทธศาสนาไม่ยอมรับเรื่อง การล้างบาป ด้วยวิธีศักดิ์สิทธิ์ หรือวัตถุศักดิ์สิทธิ์เช่น น้ำศักดิ์สิทธิ์เป็นต้น. ยอมรับได้เฉพาะได้บาปในความหมาย ดังที่กล่าวมาแล้ว.

สำหรับปัญหาที่ว่า การไถ่บาปชนิดไหนควรจัด เป็น “มหาไถ่” หรือ *great redemption* นั้น ทางพุทธบริษัท จะไม่ถือเอาสิ่งที่เสียสละออกไปเป็นประมาณ แต่จะถือเอา สิ่งที่ถูกไถ่จะได้รับ เป็นประมาณ. ข้อนี้หมายความว่า ถ้าการไถ่นั้น ทำให้คนได้รับประโยชน์อันสูงสุด เช่น ได้รับ นิพพาน หรือแผ่นดินพระเจ้าเป็นผลตอบแทนแล้ว ก็ถือว่าการไถ่นั้นเป็นการไถ่สูงสุด หรือ “มหาไถ่”, ส่วนการที่จะต้อง เสียสละชีวิตหรือไม่นั้น ไม่เป็นของสำคัญ, ถ้าเสียสละชีวิต ไป แล้วมีผลเกิดขึ้นเพียงเล็กน้อย ก็เสียชีวิตเปล่า ไม่เป็นการไถ่ที่สูงสุดไปได้. ดังนั้น การไถ่ที่สูงสุด ไม่จำเป็นที่ผู้ ไถ่จะต้องเสียชีวิตเลยก็ได้.

ข้าพเจ้าเข้าใจว่า พระเยซูคริสต์ได้รับสมญาว่า “พระมหาไถ่” (*GREAT REDEEMER*) นั้น เป็นเพราะพระองค์ได้ทรงพยายามให้เชื้อสายของอาดามที่กินผลไม้ อันทำให้

ต้องตายทางวิญญาณเข้าไปจนเกิดมี “บาปดั้งเดิม” กันทุกคน
 นั้น ได้กินผลไม้แห่งชีวิต (tree of life) กันเสียใหม่ แล้ว
 พ้นจากบาปดั้งเดิมได้ กล่าวคือการปฏิบัติตามคำสอนของ
 พระองค์ จนเข้าถึงแผ่นดินพระเจ้าได้. อันนี้เป็นเหตุให้
 พระองค์ทรงได้สมญาว่า “พระมหาไถ่” หมายเพราะการไถ่โดย
 เอาชีวิตเป็นเดิมพันไม่ เพราะชีวิตนั้นเบนส่งที่เล็กน้อยเกิน
 ไปสำหรับบุคคลอย่างพระเยซู หรือพระพุทธรเจ้า. แต่
 ข้าพเจ้าได้สังเกตเห็นว่ามีคริสตศาสนิกจำนวนมาก ที่ยึดถือ
 การเสียสละชีวิตกันอย่างเดียว ข้าพเจ้าจึงขอเสนอความคิด
 ของพุทธบริษัทเป็นเครื่องเทียบไว้ในที่นี้. ข้าพเจ้าอยากจะ
 กล่าวว่า พระเยซูคริสต์จะเสียชีวิต หรือไม่เสียชีวิตก็ตาม เป็น
 เรื่องธรรมดาสามัญ ไม่เกี่ยวกับการไถ่ก็ได้, เพราะถ้า
 พระองค์ไปทรงสั่งสอนเช่นนั้นในประเทศอินเดีย โดยเฉพาะ
 ในสมัยพุทธกาลแล้ว พระองค์จะไม่ต้องเสียชีวิตเลย และ
 อาจทรงสั่งสอนได้สืบไปจนตลอดอายุขัยของพระองค์. การ
 ไถ่อย่างสูงสุดของพระองค์ อยู่ที่การทำให้ คนเข้า
 ถึงแผ่นดินพระเจ้าได้ ในฐานะที่เป็นผลอันประเสริฐ
 (consumation) นั้นเอง. ถ้าหากพระองค์จะไปพูดกับคนโง่แล้ว

แม้จะทรงเสียชีวิตอีกครั้ง ก็ไม่มีความหมายอันใดเลย เพราะ
ไม่มีใครเข้าถึงแผ่นดินพระเจ้าได้ แม้แต่สักคนเดียว.

ความหมายของ redemption อันแท้จริง นั้น คือ
การทำให้มีการเกิดใหม่ ดังที่กล่าวถึงในโยฮัน ๓/๓ นั้น
เอง และเป็นสิ่งที่พระเยซูทรงต้องประสงค์อย่างยิ่ง. พระ-
พุทธองค์ทรงฝ่าตาบขององคุลิมาลเข้าไปทำให้เขาได้เกิดใหม่ที่
ตรงนั่นเอง. นี่เป็นตัวอย่างของการไถ่ส่วนบุคคลที่เป็นชั้น
สูงสุดในพุทธศาสนา. ดังนั้นเราสรุปความได้อย่างสั้น ๆ
ที่สุดว่า การไถ่บาปคือ การทำให้คนเกิดใหม่ทางวิญญาณ
ในปัจจุบันชาตินี้เอง. ศาสนาทุกศาสนาต้องมีสิ่งที่เรา
เรียกกันในชื่อว่า "การไถ่" เป็นงานสำคัญด้วยกันทุกศาสนา,
มิฉะนั้นแล้วก็จะสูญเสียความหมาย ของความเป็นศาสนา
เอาทีเดียว.

ถ้าเขยิบออกไปอีกหน่อย เราอาจจะกล่าวได้ว่า การ
ไถ่บาปนั้นเป็นงานของเมตตา. คนจะต้องมีเมตตาใน
ขั้นสูงสุด จึงจะทำการไถ่ได้. แม้จะถือว่ารับใช้พระเจ้ามา
ทำการไถ่ก็ยังกล่าวได้อีกว่า มาจากพระเจ้าแห่งเมตตา หรือ
เมตตาในฐานะที่เป็นคุณสมบัติของพระเจ้า. พระเจ้าทรง

เสียสละคนของท่าน ให้ทำการไถ่มนุษย์จากความบาป ก็ด้วยเมตตาของพระองค์, นี่เป็นการกล่าวอย่างภาษาคน. เมื่อคนเราตามปกติ ก็มีเมตตาต่อตัวเองแล้ว ก็อาจที่จะทำการไถ่ตัวเองได้อีกทางหนึ่งเหมือนกัน, และในที่สุด ก็สามารถรับเอาวิธีการไถ่ของพระศาสนานั้นเอง มาทำการไถ่ตน คือการปฏิบัติตามคำสั่งจนถึงที่สุด และทำให้การไถ่ของพระเจ้าสำเร็จเป็นความหมายอันแท้จริงขึ้นมา เพราะเหตุนี้. ดังนั้นข้าพเจ้าจึงถือว่า การไถ่บาปของมนุษย์นั้น เป็นหน้าที่ของศาสนาทุกศาสนา และพร้อมกันนั้นก็ตกเป็น หน้าที่ของทุกคนที่จะต้องทำการไถ่ตัวเอง และสามารถกระทำไปได้แม้ด้วยอำนาจแห่ง สัญชาตญาณ หรือ *Instinct*, เพราะว่า สัตว์ที่มีชีวิตทั้งปวง ต้องการความรอดอยู่ได้ด้วยกันทั้งนั้น, ผิดกันแต่ความอยู่รอดในทางศาสนานั้นหมายถึงความอยู่รอดในระดับสูงสุดเท่านั้น แม้กระนั้นก็เป็นสิ่งที่ต้องอาศัยความรู้สึกของสัญชาตญาณเป็นรากฐาน จึงจะเป็นไปได้โดยง่ายกาย.

สำหรับผู้ที่ไม่มีศาสนา หรือไม่มีความรู้ในทางศาสนา แต่มีสติปัญญาตามปกติสามัญชน ก็ย่อมนึกถึงความ

รอดของตัวอยู่ไม่แบบใดก็แบบหนึ่งเสมอไป, แต่ใจความ
 อาจจะตรงกันในข้อที่อยากจะรอดจากทุกข์ทรมาน ที่กำลัง
 ทรมานจิตใจของเขาอยู่. พอเขาคิดจะหาทางชนะมันเท่านั้น
 ก็เรียกได้ว่า เขามีศาสนาแล้วโดยไม่รู้สีกตัว และสิ่งที่เรียก
 ว่าการไถ่ตัวเอง ก็จะต้องรากฐานขึ้นในตัวเขา และข้อนั้นแหละ
 เป็น สิ่งที่อำนวยความสะดวกให้แก่พระศาสดาทั้งหลายที่
 จะไถ่บาปให้คนในโลกนี้ได้. เพราะถ้าเขาไม่มีรากฐาน
 อันนี้แล้ว พระศาสดาจะลงทุนเสียชีวิตเป็นเดิมพันไถ่บาปให้
 เขาสักเท่าไร ก็คงไม่มีทางจะสำเร็จได้. ดังนั้นเราควรจะต้อง
 ว่า การไถ่บาปของทางศาสนา นั้นมีรากฐานอันตั้งอยู่
 บนสัมมาชฎาญาณของสัตว์ที่ต้องการความรอดอยู่แล้วใน
 ระดับต่างๆ กัน นั้นเอง. ถ้าทางการของศาสนาเอาใจใส่
 ให้เต็มที่แล้ว การไถ่บาปจะประสบผลที่น่าชื่นใจ เพราะจะ
 ทำให้โลกนี้สะอาดน่าอยู่อาศัยเหลือที่จะกล่าวได้ที่เดียว.

สัตว์โลกทั้งปวง ต้องร่วมมือกับพระเจ้าในการ
 ไถ่บาปให้แก่ตน โดยการทำให้ "ความเกิดใหม่" ด้วยการปฏิบัติ
 ตามบรรพชาปฏิบัติที่ทางศาสนามีไว้ให้ศึกษา ให้สังเกต จนเกิด
 ความรู้ความเข้าใจด้วยตนเองอย่างแท้จริง แล้วทำตามอย่าง

สุดชีวิตจิตใจอย่างที่เราเรียกกันว่า พลีชีวิตเพื่อพระเจ้า จะ
ได้ตรงตามพระประสงค์ของท่านในการที่จะช่วยเรา. นี่เป็น
การกล่าวอย่างภาษาคน ระคนปนกันไปกับการกล่าวอย่าง
ภาษาธรรม. ส่วนเนื้อแท้ก็คือเราต้องรักตัวเอง ช่วยตัวเอง
ให้เอาชนะกิเลสให้ได้ เพื่อเป็นอิสระจากความทุกข์ทั้งมวล.
ถ้าทำได้ดังนี้ บาปดั้งเดิม หรือ บาปใหม่ หรือ บาปครั้ง
สุดท้าย ก็ตาม จะถูกไถ่ถอนไปหมด ค้ำยการกระทำอันนั้น.

สำหรับ กิริยาอาการได้ หรือการปฏิบัตินั้น ใน
คัมภีร์ของศาสนาต่าง ๆ อาจจะเขียนไว้ ต่างกันโดยตัวหนังสือ
ส่วนใจความนั้นตรงกัน. เช่นในคริสต์ธรรมอาจจะกล่าว
ถึง การสละตนเพื่อปรนนิบัติพระเจ้า. หรือ การปรนนิบัติ
ผู้อื่นคือการปรนนิบัติพระเจ้า, การทำตนให้เป็นพระญาติของ
พระเยซูคริสต์ตามที่ท่านต้องการ, ทั้งนี้เป็นต้น. ส่วนใน
พุทธศาสนาอาจจะกล่าวว่า ทำบุญหรือความดีให้มากเข้าไว้
ทำอวิชชาให้หมดไป, ทำจิตไม่ให้ยึดมั่นสิ่งใด ๆ ด้วยอุปา-
ทาน, ทำกรรมที่ไม่ดีไม่ชั่ว อันเป็นที่สิ้นสุดของกรรมดี
กรรมชั่ว ในที่สุด, นี้ฟังดูแต่ตามตัวหนังสือแล้ว คล้ายกับ
ว่าต่างกันคนละอย่างเพราะทางหนึ่งเต็มไปด้วยคำว่าพระเจ้า,

อีกทางหนึ่งไม่มีกลิ่นไอของพระเจ้าเสียเลย, แต่ที่เท่านั้น เป็นเรื่องเดียวกันแท้.

สมมติว่าเราจะใช้คำว่า “อื้อนวอนพระเจ้า” มันก็ยิ่งหมายความว่าเราแะหรือจูงตัวเองให้ทำตามความประสงค์ของพระเจ้า. การทำตามประสงค์ของพระเจ้านี้ก็คือการปฏิบัติธรรม ซึ่งหมายถึงการทำลายความเห็นแก่ตัว (selfishness) อย่างตรงกันทุกศาสนา. บาปทุกชนิดรวมอยู่ที่ความเห็นแก่ตัว ซึ่งทำให้เกิดความโลภ โกรธ หลง แล้วประกอบมลทินหรือความชั่ว ทางกาย วาจา ใจ ทุกชนิด. เราได้บาปนี้ออกไปให้หมดสิ้นด้วยการกระทำที่ตรงกันข้าม ในลักษณะที่เหมือนกัน เมื่อเราจุดตะเกียงขึ้นแล้วความมืดก็หายไปไม่เหลืออยู่. เราปฏิบัติอย่างนี้คือ การอื้อนวอนพระเจ้า เพราะเราพยายามประจบท่านด้วยการทำให้ถูกใจท่านอย่างสุดความสามารถของเรา.

ส่วน คำอื้อนวอนที่เป็นวาจา นั้น คือคำจูงใจเราเอง หรืออื้อนวอนเราเองให้ทำตามประสงค์ของพระเป็นเจ้า, เพราะข้อความในคำอื้อนวอนนั้น ย่อมมีความหมายที่เป็นการจูงใจไปในทางดี หรือทางที่จะเข้าหาพระเจ้าเสมอ. พุทธบริษัท

ไม่รังเกียจและยอมรับรองคำอ้อนวอนของศาสนาใดก็ได้ ในเมื่อได้แปลความหมายให้เป็นภาษาธรรมแล้วอย่างสมบูรณ์และถูกต้อง. พุทธบริษัทยอมรับได้ทันที แม้ในคำอ้อนวอนของชาวศาสนาบาฮายี (BAHAI' I prayer) ที่ว่า :-

๑ ขอให้ความงามของพระองค์ เป็นอาหารอันวิเศษแก่ความรู้สึกของข้าพเจ้า,

๒ ขอให้ความอยู่เฉยเฉพาะพระพักตร์ของพระองค์ จงเป็นน้ำอมฤตรดใจข้าพเจ้า,

๓ ขอให้ความพอพระทัยของพระองค์ เป็นความหวังทั้งหมดของข้าพเจ้า,

๔ ขอให้การระลึกถึงพระองค์ เป็นเพื่อนเดินทางของข้าพเจ้า,

๕ ขอให้นิवासถานของพระองค์ เป็นบ้านเรือนของข้าพเจ้า.

ดังนั้นเป็นต้น. เมื่อแปลคำว่าพระองค์ให้เป็นสิ่งท่หมายถึง “ธรรม” ทั้งหมดนั้นก็กลายเป็นหลักพุทธศาสนาไปทันที, ท่านทั้งหลายลองคิดดูเอาเองเถิด จะเข้าใจได้โดยไม่ยากเลย. พุทธบริษัทก็มีการสวดอ้อนวอน ขอให้พระพุทฺธ พระ-

ธรรม พระสงฆ์ ยกโทษล่วงเกินให้แก่ตน อยู่ทุกเข้าเย็นด้วย
 เหมือนกัน หากแต่มีความหมายในภาษาธรรม คือการบีบ
 บังคับหรือปลอบโยนตัวเองก็ตาม เพื่อมิให้ทำผิดอีกต่อไป.
 ส่วนการที่จะมีบางคนเข้าใจการกระทำอันนี้ ไปตามตัวหนังสือ
 เพราะการศึกษาไม่พอ, อยู่บั้งนั้น เป็นของธรรมดา และมี
 อยู่ด้วยกันทุกศาสนา. สำหรับพุทธบริษัทที่มีการศึกษา
 สมบูรณ์แล้วย่อม “อ้อนวอนพระองค์” ด้วยสิ่งที่เรียกว่า
 “ปฏิบัติดีบูชา” ของเขาเอง.

สรุปความในข้อนี้ว่า การไถ่บาปของมนุษย์เรา
 มีเงื่อนต้นมาจากพระศาสดา ที่ทรงเสียสละอย่างยิ่งเพื่อช่วย
 เรา แล้วจบลงด้วยการตอบสนองของเรา ในการพยายามทำ
 ความเข้าใจในคำสั่งสอนของพระองค์ แล้วปฏิบัติตามอย่างสุด
 ชีวิตจิตใจนั่นเอง. การไถ่นั้นจะใหญ่หลวงหรือไม่ใหญ่หลวง
 ย่อมขึ้นอยู่กับคุณค่าของสิ่งที่เราได้รับ เป็นสิ่งที่ประเสริฐ
 หรือไม่ประเสริฐนั่นเอง. การร่วมมือกันไถ่บาปทำนองนี้
 เป็นเนื้อแท้ของศาสนาทุกศาสนา, เพราะเป็นการชำระ
 โลกนี้ให้สะอาดปราศจากบาปและความทุกข์ ซึ่งเป็นวัตถุ
 ประสงค์ของการมีศาสนาสำหรับมนุษย์ โดยทุกประการ.

๒. ผลสุดท้ายจากศาสนา (consumation)

ผลสุดท้ายที่มนุษย์พึงได้รับจากการปฏิบัติในศาสนาของตน ๆ นั้น ก็คือ ความสุข อันเขาจะพึงได้รับในโลกนี้ และ ประโยชน์ที่จะได้รับในโลกของพระเจ้าข้างหน้า.

เมื่อกล่าวโดยที่แท้แล้ว ประโยชน์ในโลกนี้ เช่น การมีทรัพย์ มีชื่อเสียงมีการสมาคมดี ตลอดจนความร่ำรวย เรียบร้อยในครอบครัวนั้น ควรจะเป็นเรื่องของวัฒนธรรมทั่วไป ไม่จำเป็นจะต้องเป็นเรื่องของศาสนา ก็ยังได้. และวัฒนธรรมส่วนใหญ่ในโลก ก็แยกตัวออกมาจากระบบของศาสนานั้นเอง หรือจะกล่าวว่าเป็น ศาสนาในระดับที่ยังอ่อนอยู่ ก็ยังได้. ถ้าเป็นดังนี้แล้ว ประโยชน์ที่จะได้รับจากศาสนาโดยตรง ก็ต้องเป็นประโยชน์ที่เกี่ยวกับโลกอื่นที่อยู่เหนือวิสัยที่วัฒนธรรมเป็นต้น จะอำนวยให้ได้, ซึ่งเรามักจะเรียกกันว่า โลกของพระเจ้า นั้นเอง.

โลกของพระเจ้านี้ ก็ยังมีความหมายต่างกัน. ถ้าพูดอย่างภาษาคน ก็พูดว่าเป็นโลกที่จะไปถึงได้ต่อเมื่อตายแล้ว ถ้าพูดอย่างภาษารธรรม ก็ว่า โลกของพระเจ้านั้นแท้ที่จริงก็อยู่ในโลกมนุษย์ปัจจุบันนี้เอง หากแต่เราไม่มองเห็นเอง.

อีกประการหนึ่ง ในภาษาคนนั้น เข้าใจกันว่าโลก
 ของพระเจ้ามีของสวยงามเอรีดอรร้อยสนุกสนานทำนองในโลก
 นี้ หากแต่มีมากกว่า ดีกว่า ใต้อย่างออกอย่างใจกว่า ทั้งนี้
 เป็นต้น. แต่ถ้ากล่าวโดยภาษาธรรมแล้ว หากมีสิ่งเหล่านั้นไม่
 หากแต่มีความสงบเย็น ไม่ต้องค้นร่นร่ำร้อนหลงไหลมัวเมา
 ไปตามอารมณ์เหล่านั้น แทน, และรสของความสงบนี้ เป็น
 ที่น่าพอใจ หรือจับใจยิ่งไปเสียกว่า สิ่งสวยงามเหล่านั้นไป
 เสียอีก. ในทางพุทธศาสนาเรียกความสงบนี้ว่านิพพาน
 และเป็นสิ่งที่อาจได้รับแม้ในโลกปัจจุบันนี้. และสภาพอัน
 นี้เอง คือ แผ่นดินของพระเจ้า ที่มนุษย์ต้องเข้าไปให้ถึง
 ให้เร็วที่สุดก่อนแต่ที่จะดับขันธ์.

สิ่งที่น่าสนใจที่สุดในไบเบิล เกี่ยวกับความสงบ
 ทำนองนี้ คือข้อความในโครีนเธียน ๑, ๗/๒๙-๓๑ ที่สอน
 ให้ปฏิบัติอย่างไม่มีคัมถ้อมันด้วยอุปาทาน ว่า *มีภรรยาก็มี
 อย่างกะไม่มี, มีความโศก อย่างกะไม่มีความโศก, ยินดี
 อย่างกะไม่ยินดี, ช้อของอย่างไม่รับเอาอะไรมา, ใช้สอยสิ่ง
 ต่าง ๆ ในโลกอย่างกะมิได้ใช้* ทั้งนี้ เป็นต้น. การปฏิบัติ
 อย่างนี้เรียกในพุทธศาสนาว่า การเป็นอยู่ด้วยจิตว่างจาก

อุปาทานในสิ่งใด ๆ ว่าเป็นตัวเรา หรือเป็นของเรา. การปฏิบัติอย่างนี้ เป็นความจำเป็นในชีวิตประจำวัน ก็มีอะไรมากระทบใจ ทางตาก็กตาม ทางหู จมูก ลิ้น ผิวกาย ก็ตาม หรือในใจคิดขึ้นมาเองก็ตาม ต้องสามารถควบคุมไว้ มิให้ปรุ่งเป็นความคติชนิตที่เป็นตัวตนคือ *egoism* หรือ *selfishness* ขึ้นมา แล้วมีสติปัญญาเต็มที่ มีใจคอยเฝ้าอยู่เสมอ. การทำได้อย่างนี้ในเวลาใดชื่อว่า อยู่ในแผ่นดินพระเจ้าในเวลานั้น เพราะมีแต่ความบริสุทธิ์ สะอาด ความสว่างไสว แจ่มแจ้ง และความสุขสงบเย็นหาที่เปรียบมิได้, และสามารถทำการงานเพื่อประโยชน์ตน และประโยชน์ผู้อื่นได้ถึงที่สุด.

อีกอย่างหนึ่ง เราได้พบว่า พระเยซูคริสต์ทรงสรรเสริญจิตชนิตที่เป็นจิตอย่างเด็ก ๆ ไม่เที่ยงสา (*Innocent*) ดังที่ปรากฏอยู่ในมัทธิว ๑๘/๑๔ และ ๑๘/๓-๖ เป็นต้นจนทำให้ได้นามว่า “พระเยซูผู้รักเด็ก”. ชื่อนี้หมายความว่า จิตของเด็กไม่มีคติอะไรเป็นตัวตนหรือของตนมากเหมือนผู้ใหญ่, ไม่มีความคิดที่เป็นบาปมากเหมือนผู้ใหญ่ รวมความแล้วก็คือ ไม่มีคติจนเป็นทุกข์ นั่นเอง.

ดังนั้น ถ้าท่านเข้าใจเรื่องทั้งสองนี้ดี ท่านจะมองเห็นได้ด้วยตนเองว่า คริสตธรรมกับพุทธศาสนานี้ มีอะไรที่ไปด้วยกันได้ มากกว่าที่ท่านเคยรู้ หรือเคยคิด หรือเคยหวัง.

ที่น่าขบขันอีกอย่างหนึ่ง คือข้อที่เขียนไว้ตรงกันว่า สิ่งที่ดีที่สุดในศาสนานี้เป็นของแจกฟรี หรือให้เปล่า. ในมัถธาย ๑๐/๕ มีข้อความว่า “สิ่งที่ได้รับมาเปล่า ๆ จงให้กันเปล่า ๆ” ในวิวรรณ์ ๒๑/๖ ว่า “เราจะให้เขาค้มจากบ่อน้ำแห่งชีวิตโดยไม่ต้องเสียค่าอันใด”, และในวิวรรณ์ ๒๒/๑๗ ว่า “และผู้ใดประสงค์ ก็จงมาค้มน้ำแห่งชีวิตโดยไม่ต้องจ่ายมูลค่าอันใด” ดังนี้เป็นต้น. ในพุทธศาสนา มีคำกล่าวว่ “สทุธา มุธา นิพพุตี ภูณชมานา” “ได้นิพพานมาบริโภคอยู่เปล่า ๆ” — (รตนสูตร ชุท.ชู.) ดังนี้เป็นต้น. ทั้งหมดนี้แสดงว่า สิ่งสูงสุดของพระเจ้าานั้น เป็นสิ่งที่แจกฟรี หากแต่ว่าผู้ที่ได้รับนั้นต้องขยันขันแข็งในการเข้าไปรับ ดังที่กล่าวไว้ในมัถธาย ๑๑/๑๒ ว่า “แผ่นดินสวรรค์เป็นสิ่งต้องขิงเอา”, ซึ่งเข้าใจว่าต้องเป็นการแข่งขันกันยิ่งกว่า การเข้าจับจองเหมืองทองคำหรือบ่อพลอยในโลก

นี้เสียอีก. แต่เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งว่ามีใครสักกี่คน ที่รู้จักสิ่งเหล่านี้ และขยันขันแข็งในการที่จะเข้าไปรับเอา.

เป็นอันว่า ผลสำเร็จในขั้นสุดท้ายของศาสนาที่มนุษย์จะได้รับ นั้น คือสิ่งที่เรียกกันว่า **บรมธรรม** หรือ **สังคตที่สุด** ที่มนุษย์จะพึงได้รับในชีวิตนี้ มิใช่หลังจากตายแล้ว, เว้นเสียแต่จะเป็น “การตายทางวิญญาน” ซึ่งคนธรรมดาที่กำลังตายกันอยู่ทุกคน. พอปฏิบัติตามคำของพระเจ้า ก็เลิกการตายชนิดนั้นเสีย เกิดใหม่เป็นผู้ที่ไม่มีการตายชนิดนี้อีกต่อไป, เรียกโดยสำนักนิกายคริสต์เรียกว่า “การเข้าสู่แผ่นดินของพระเจ้า” และเรียกว่า “การเข้าถึงอมตธรรม” โดยสำนักพุทธศาสนาในภาษาธรรม, และเรียกว่า “เข้าสู่เมืองนิพพาน” โดยภาษาคน นั้นเอง. ข้อนีจะเป็นการได้ในชาตินี้ในชีวิตนี้หรือจะได้ต่อเข้าไปแล้วนั้น ผู้มีปัญญาจงใคร่ครวญดูเองก็แล้วกัน.

สรุปความ แห่ง ปาฐกถาทรงสาม.

การทำความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา เป็นสิ่งที่ต้องทำ ในฐานะเป็นสิ่งที่พระเจ้าทรงประสงค์. ต้องมี

การผ่อกันผ่อนยาวแก่กันและกัน เพราะต่างฝ่ายต่างมีความรู้ไม่สมบูรณ์แม้ในศาสนาของตนๆ อยู่ด้วยกันทั้งนั้น เพราะเราเรียนตำรากันมากเกินไปกว่าที่พระเจ้าท่านต้องการ เราไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติให้มากเท่าที่เราเรียน, พระเจ้าในคริสต์ธรรมนั้น คือสิ่งที่เรียกว่า "ธรรม" ใน ๔ ความหมายในพุทธศาสนา, มีอะไรครบบริบูรณ์อยู่ในสิ่งนี้ จนเราไม่จำเป็นจะต้องไปสนใจกับสิ่งอื่นเลยก็ได้. ถ้าผู้ใดเข้าถึงสิ่งที่เรียกว่า "ธรรม" นี้แล้ว ผู้นั้นจะเป็นพุทธบริษัทที่ดี คริสเตียนที่ดี อิสลามิกที่ดี พร้อมกันไปในคราวเดียวกัน. การสร้างโลก การไถ่บาป และผลสุดท้ายที่มนุษย์จะพึงได้รับนั้น ถ้าแปลความหมายออกมาเป็นภาษาธรรม ตามวิธีของพุทธบริษัทแล้ว ไม่มีอะไรเหลืออยู่สำหรับขัดแย้งกันในปัญหาระหว่างศาสนาเลย.

จบปาฐกถาที่สาม

(เรื่องการไถ่บาป, ผลของศาสนา, และบทสรุปความ.)

มาเถอะเพื่อน !

จ ๑ ๓

The "Come" by A.C. Albers

แปล, ประพันธ์, อธิบาย

โดย

สิริวิลาส

Come, friend, sit in my boat and sail with me.
 The dawn is fresh, the hours are on the wing,
 We'll sail the clouds and sailing on, will sing
 A ringing anthem of Eternity,

มาเร็ว เกลอส, เล่นเรือ ไปด้วยข้า
 อรุณใหม่ นาฬิกา อ้าปากหนี
 เราจะชน ก่อนเมฆผลอย ลอยเมฆ
 สดุดี "อนันตชีพ" พลัง, รีบไป.

You dare not come for fear that you may lose
 One fleeting hour that holds on earthborn chance?
 Your feet are bound by chain of circumstance?
 Shake off that chain, by fearless, free and choose,

อ้อ ไม่กล้า มา เพราะกลัว ตัวจะพลาด
 "ชั่วโมงขง หมายถึง" หรือสหาย?
 หรือขาดคิด ตรวนชีพ บับใจกาย?
 จงบัดหาย เพราะกล้าแล้ว แล้วเพื่อนฟรี.

Break every obstacle that progress bars,
 Harken the carol of the wind that blows,
 The fervent secret of the moonlit rose,
 And hear the lily whisper to the stars.

จงฟาดฟัน อุปสรรค ชงบั๊กขวาง
 จงฟังเสียง ลมคราง เป็นเพลงซ
 ทงกุหลาบ แสงจันทร์จับ ความลับมี
 และฟังดอก พลับพลึงท กระซิบดาว.

There is a song that rings through million years,
 Those million years that centre in a night.
 It sends its notes unto the sunlit height
 Its echoes vibrating throughout the spheres.

มเพลงบรร—เลงนาน ลานบแล้ว
 ลานบท มศูนย์แนว คนหนง, เอ้า!
 มันส่งโน้ต สูง, แสง แดดจ๊บบาว
 ส่งเสียงเร้า กระเช้าท่ว ทงจักรวาล.

Know your own self; shake off life 's sullen shroud.
 You hold within yourself your Universe;
 Then freely with the morning star converse
 And steer your boat unto yon gold-edged cloud.

รู้ตัวไว้, สลัดสาย ระยางช
 ก็ท่านมี โลกของท่าน ในตัวท่าน;
 จงคุยกับ “ดาวรุ่งฤกษ์” อย่างเบิกบาน
 ถอยท้ายเรือ หมายสถาน เมฆขลิบทอง.

Control the senses, for, alas they spin
 Webs of illusion. Seek the Great Release.
 The path that leads unto the endless peace.
 Is yours alone; it lies within within.

ข่มอินทรีย์. เพราะ, โอ! มัน ชักใยเป็น—
 ภาพลวงเล่น; จุงเพิ่น วิมุติก่อ.
 ทางไปสู่ สานตริส ไม่หมดมอง
 ก็เป็นของ ท่านเท่านั้น มันอยู่ใน-
 (—อยู่ในเอย).

อธิบาย

มาเถอะเพื่อน

โดย สิริวิชาติ

มาเร็วกลอ ! เล่นเรือ ไปด้วยซ้ำ
 อรุณใหม่ นาฬิกา อ้าปากหนี
 เราจะชน ก้อนเมฆพลอย ลอยเมฆ
 ร้องสดุดี 'อนันตชีพ' พलग, รีบไป.

เขาชวนเพื่อนของเขาว่าให้มาลงเรือ เล่น
 ออกไปหาที่ที่ไม่ต้องเวียนว่าย หรือท่องเที่ยว
 อยู่ในสงสารสาครอีกต่อไป. อรุณรุ่งรางเป็น
 เวลาเช้าตรู่ขึ้นมาแล้ว เวลาทุก ๆ ชั่วโมง ก็
 เตรียมไม้สี่ปีกหางสำหรับจะบินและกำลังบินอยู่
 แล้ว. เวลาไม่ค่อยท่า. กลางคืนเราหลับก็
 ปรากฏคล้ายกับว่าเวลามันก็หลับเหมือนกัน,
 แต่เมื่อเราตื่น มองเห็นสิ่งต่าง ๆ อยู่ สิ่ง
 เราต้องการก็ไม่ปรากฏแก่เราสนใจอยาก เวลา
 จึงคล้ายกับว่ามันมีปีกสำหรับบินอย่างรวดเร็วให้
 เราไล่ตาม. และเวลามันก็บินจริง ๆ ด้วย
 สำหรับผู้ที่ยังตกอยู่ในฝัน—ฝันโลกียะ เราจะ
 ปล่อยให้เวลาทิ้งเราไปหรือ บัดนี้เราทำอะไร

อยู่ เวลาที่ล่วงไป ๆ. ไม่ได้! ไม่ได้! เราจะ
 ต้องชีก้อนเมฆ ซึ่งเลื่อนลอยไปโดยเร็วด้วย
 อำนาจลมกรด คืออุปฐาที่ตีตีให้มีสัมมาทิฐิ
 เป็นตัวนำ มีสัมมาสมาธิเป็นกำลังพยัก เราจะ
 เล่นไป ๆ ชี “เรือเมฆ” ของเราไป, ซึ่งใน
 ขณะนั้น เราร้องเพลงสฤติสรรเสริญ “อนันต-
 ชีพ” ไปพลาง.

อนันตชีพคืออะไรเล่า?

คือภาวะแห่งความหลุดพ้นจากกิเลส
 เครื่องร้อยรัด แล้วเข้าถึงความเป็นอยู่ที่ไม่รู้จัก
 แปรผันหรือสิ้นสุดไป, ความดำรงอยู่ตลอดกาล
 หรือยิ่งกว่ากาล ความไม่ตายเพราะไม่เกิด
 และไม่แปรปรวนนั่นคืออนันตชีพ. เราชอบ
 ใจอนันตชีพยิ่งนัก. เรากำลังจะไปสู่อนันตชีพ.
 เราทนไม่ได้จึงต้องร้องเพลงสฤติอนันตชีพไป

พลาง เรารู้จักอนันตชีพ! อนันตชีพ=Eternity=
อมตมหานิพพาน!

อ้อไม่กล้า มา, เพราะกลัว ตัวจะพลาด
“ชั่วโมงซึ่ง หมายถึง” หรือสหาย?
หรือขาดคิด ตรวนชีพ บับใจกาย?
จงบัดหาย และกล้าแล้ว แล้วเพื่อนฟรี.

อ้อ เพื่อนของเราไม่มาลงเรือไปกับเรา
ดอก! สหาย, ท่านไม่อาจมาเพราะท่านกลัวว่า
เมื่อไปกับเราเสียแล้ว ท่านจะพลาดจากชั่วโมง
สำคัญซึ่ง ท่านมาคหหมายไว้ทางนี้หรือ? ชาว
นา ก็หวังว่าเรียงในชั่วโมงที่ตนรำรวย เพราะเก็บ
เกี่ยวและขายข้าว, พ่อค้า—ชั่วโมงแห่งความ
เป็นเศรษฐี, ข้าราชการและนักการเมือง—ชั่วโมง
แห่งความเป็นอธิบดี รัฐมนตรี นายกรัฐมนตรี
พระราชา—ชั่วโมงแห่งความเป็นจักรพรรดิราช. และ
คนทั่วไป—ชั่วโมงแห่งโชคกลาง แม้ที่จะได้จากการ

พจน์ เช่น สลากกินแบ่ง อันเป็นชั่วโมงแห่ง
 ความพอใจ ความอึดเอิบไปด้วยสิ่งที่ตนชอบ. ท่าน
 กลัวจะพลาดชั่วโมงนี้ไปเสียหรือสหาย? หรือว่า
 ฆาของ ท่าน ตัดตรวนคืออารมณ์ และการงานที่
 แวดล้อมติดพันท่านอยู่นองดู ไม่มีเวลาสร้าง?
 งานที่ค้างค้ำอยู่ มันเป็นข้อตรวนที่ผูกพันเรา
 ได้ทั้งเวลาตื่นและหลับ ทั้งเวลาที่เรายู่ไกล
 และอยู่ใกล้ หรือทั้งที่บางที่เราได้มอบให้แก่ผู้
 มาขอรับไปทำแล้ว. ตรวนขพ.—ตรวนแห่ง
 หัวใจผูกมัดท่านไว้กระนั้นหรือ? อย่างไรกัน
 แน่? ท่านไม่มาเพราะท่านเป็นห่วงชั่วโมงนั้น
 หรือ ท่านมาได้เพราะขาดัดตรวน? บอก
 ข้าที่เถิดสหาย!

จงฟาดฟัน อุปสรรค ชิงบั๊กขวาง
 จงฟังเสียง ลมคราง เป็นเพลงซ
 ึ่งกู่หลาบ แสงจันทร์จับ ความลับมี
 และฟังดอก พลับพลึงที่ กระซิบดาว.

เมื่อเรานั่งสงบอยู่ในระหว่างธรรมชาติอัน
 เงียบสงัด ฟังเสียงอันเกิดจากลมโชยมา เห็น
 ภาพแห่งความไม่มั่นคงร่นของสิ่งที่ปราศจาก
 ค้นหาในหัวใจเช่นพุ่มไม้เป็นเงาตำมะเมื่อม
 เห็นดอกไม้แย้มกลีบเบิกบาน มีแววแห่งความ
 สดชื่นว่าเริงและบริสุทธิ์ดังนี้ จะไม่ก่อให้เกิด
 ความรู้สึกอันใดขึ้นในหัวใจบ้างเจียวหรือ !
 ความรู้ คติ ความสลดสังเวชและอื่น ๆ อาจ
 เกิดขึ้นได้เสมอไป. นั่นคือเสียงกระซิบของลม
 โชย เสียงกระซิบของพุ่มกุหลาบของเงาตำ
 และอื่น ๆ. ธรรมเนียมหรือความจริงแห่งความ
 แปรปรวนเสมอ ความทนทรมานเพราะมันไม่
 เทียง และความไม่ควรรับเอาว่าเป็นของ ๆ ตน
 มันสิงอยู่ในสิ่งทั่วไปมันกระซิบส่งออกมาจากสิ่ง
 ทั่วไป และทุกเมื่อ; แต่สหายเอ๋ยเมื่อ “เครื่องรับ”
 ของท่านไม่มีหรือไม่ดี มันก็ไม่ได้ยินเสียงกระซิบ
 นั้นเลย. ปัญญาจักขุของท่านจะไม่ใช่สื่อให้

ท่านบ้างเสียเลยเจียวหรือ ? ท่านจงฟังเสียง
เพลงแห่งลมที่พัดโชยไปนั้นบ้างซิ, จงฟังระหัด
ลับอันปลุกเร้าดวงใจอย่างยิ่งของดอกกุหลาบที่
งามเด่นเพราะแสงจันทร์จับดอกนั้นบ้างซิ, ก็
หรือจงรับฟังเสียงที่ดอกพลับพลึง อันเบิกบาน
ชาวโพลงในกลางคืน แหงนหน้ากระซิบบระ
ซาบกันอยู่กับดวงดาวในอากาศเหล่านั้นบ้างซิ.
มันพูดกันว่าอะไร ? อ้อ ! มันเยาะเย้ยว่ามนุษย์
นั้นฉลาดต่อการที่จะหลุดพ้นไปจากความทุกข์
ทรมาน ฉลาดต่อการที่จะไม่ต้องเกิดแล้วเกิด
อีก. ฉลาดเพราะอะไร เพราะโลกนี้มี สิ่งหวาน
ใจ ถ้าไม่ไ้ระคนอยู่กับสิ่งเหล่านั้นก็เห็นว่ามัน
เป็นสภาพที่น่ากลัวที่สุด ทุร้ายและแห้งแล้ง
เหลือเกิน, และอ้อ ! ดอกกุหลาบมันพูดอย่าง
เย่อหยิ่งว่า มันสงสารพวกมนุษย์นี้เหลือเกิน ไม่
สotisอย่างบริสุทธิ์, มัวแต่หวานนอกชมในสotis
เพราะวิทยาศาสตร์ ! ในวงการสมาคมนี้แหละ

ท่าน เขามีมรรยาทอย่างหนึ่ง ที่อื่นอย่างหนึ่ง ส่วนตัวมันเองแจ่มใสอย่างแท้จริง ไม่เพียงสาต่อการที่จะฉาบย้อมความเหี้ยวแห่งกรอบเกรียม ในภายในไว้ด้วยศิลปะ. และส่วนดอกพลับพลึง นั้นเล่ามันกระซิบต่อดวงดาวว่า ขอท่านจงเป็น พยานเถิดข้าพเจ้าชื่อสัตย์บริสุทธิ์ สมกับสี่ขา ของข้าพเจ้า และข้าพเจ้ารู้จักสมทัยแห่งความ ขาวของข้าพเจ้าด้วย. แต่มนุษย์นั้นซิเขาไม่ลืม ตาในเรื่องนี้ ทั้งที่เขาเกิดมาเป็นกลาง ๆ เหมาะ ที่จะขาวหรือดำก็ได้ แต่อนิจจา ! ฉันเห็นมีแต่ คนดำ หรือขาวแต่ นอกเป็นส่วนมาก. ดูเถิด ฟังเถิดสหายเอ๋ย ! เสียงแห่งลมคราว ระเบิดลับ อันเร้น อยู่ในความสทไสชุ่มชื้นของดอก กุหลาบภายใต้แสงจันทร์ และเสียงกระซิบเบาๆ ของเจ้าดอกพลับพลึงนั้นมันมีอะไร ๆ ที่เป็น ประโยชน์อยู่มากและสูง, จริง ๆ

มีเพลงบรร—เลงนาน ลานปีแล้ว
 ลานปีที่ มีศุภย์แนว คนหนง ; เอ้า!

มันกางโน้ต สูง, แสง แดดจ๋ับวาว
ส่งเสียงเร้า กระเซ้าทั่ว หงจักรวาล.

มันมีเพลงซึ่งบรรเลง ชับกันมาตั้งล้านปี
แล้วพวกเราหุหนวกกันเสียหมดหรือ จึงไม่ได้
ยิน! ใครขับ? ธรรมชาติอันเร้นลับ! ขับ
เรื่องอะไร? เรื่องความจริงอันประเสริฐ อัน
บรรยายเรื่องความทุกข์ และเหตุแห่งความทุกข์
ความพ้นทุกข์และวิธีที่จะพ้นไว้อย่างแจ่มแจ้ง.
พระพุทธรเจ้าหุท่านไม่หนวก ท่านได้ยินและสอน
ให้พระสาวกรู้จักฟังเหมือนท่านด้วย. ในล้านปี
นั้น สำหรับคน ๆ หนึ่ง มีศูนย์กลางอยู่ที่คิน ๆ
หนึ่ง คือคินแห่งการได้ยินนั่นเอง. คินนั้นเป็น
ศูนย์กลาง ฝ่ายหนึ่งแห่งความมืดบอดทหนทรมาน
ฝ่ายหนึ่งแห่งความสว่างและศานติ.

อะไรจะดีไปกว่านี้อีกเล่า! ก็โน้ตอัน
บรรยายถึงลักษณะทุก ๆ ประการของเพลงขับ

เพลงนั้น มันส่งเด่นสูงอยู่ในที่แสงแดดจับอยู่
 อย่างใสวรุ้งเรืองอร่ามทอตาสำหรับทุก ๆ คน.
 เสียงก้องกังวาลของมันเร้ากระเช้าอย่างมีศิลปะ
 อันสูงส่งไปทั่วทุก ๆ จักรวาล ปานประหนึ่ง
 ว่ามีหัตถ์ทิพย์เป็นกายสิทธิ์คอยปลุกเขย่าโลกให้
 ตื่นอยู่เสมอ. ชบเซาจริงนะสหาย! ท่านจึง
 ไม่ได้ยินเพลงนี้.

พระธรรมมิได้มีในที่ทุกสถาน ทุกกาล
 และส่องเข้าไปถึงได้ แม้ในที่ที่แสงอาทิตย์
 ส่องเข้าไปไม่ถึงดอกหรือ? พระธรรมมิได้ส่อง
 เข้าไปถึงหีบห้ายของท่าน และก่อให้เกิดเสียง
 กระซิบให้ท่านได้ยิน ในภายในบ้างเจี๊วหรือ?
 ความจริงเป็นสิ่งที่เบ่งแสงส่องอยู่ในที่ทั่วไป
 รู้เห็น ฟัง เก็บ ได้จากของทุกสิ่ง เช่นเดียวกับ
 กับที่ถ้าเราให้มีการเบียดสีที่ไหน ความร้อน
 จากที่นั้นก็ปรากฏตัวขึ้นที่นั่น. ความจริงคือ
 พระธรรม พระธรรมคือเพลงขับเพลงนั้น

เป็นของธรรมชาติส่งเสียงขับวังเวงอยู่ทั่วไป
แต่หูท่านหนวกเอง. ก็ทำไมไม่รักษาหูของท่าน
เสียเล่า สหาย?

รู้ตัวไว้! สลัดสาย ระวังซ้
เมื่อท่านมี โลกของท่าน ในตัวท่าน
จึงคุยกับ ดาวรุ่งฤกษ์ อย่างเบิกบาน
ถือท้ายเรือ หมายถึงสถาน เมฆขลิบทอง.

สหายเอ๋ย, ท่านจงรู้จักตัวของท่านเอง
เถิด. ท่านกำลังนั่งดูยุ่งยากอยู่ด้วยอะไร ท่าน
ก็ต้องทราบดีเป็นแน่. ท่านจงสลัดสายระวัง
รุงรังออกไปเสียให้พ้นซี. สายระวังที่ตึงเครียด
ทุก ๆ เส้น มันชิงกวาดชีวิตของท่านอยู่ทุกทิศ
ทุกมุม ปานประหนึ่งว่าเป็นนักโทษที่ถูกเขารั้งรัด
ไว้ด้วยโซ่เหล็ก โยงเป็นระยางไปหาหลักที่ปัก
ไว้รอบ ๆ ตัว อย่างตึงเครียดแล้ว. การผูก
หย่อน ๆ แต่แก้ยากหรือแก้ไม่ได้เลยนั้นยิ่งร้าย
ไปกว่าที่ผูกอย่างตึงเครียดแต่แก้ได้เสียอีก; และ

นั่นคือเครื่องผูกของหัวใจ เครื่องกตทัບดวงใจ เครื่องทรมานหัวใจเล่นสนุก ๆ ของอวิชา เป็นสายระยางแห่งความรัก โกรธ เกลียด กลัว หลงใหล อาลัย อารมณ์นานัปการ ท่านจงสับคัมมันต์เสียให้หมดจกเถิด, ท่านก็จะเป็นอิสระแก่ตัวของตัว. เคี้ยวนี้ยังเป็นตัวของมัน มิใช่ของท่าน.

เมื่อไรท่านจะมี โลกของท่านในตัวของท่านเอง? เมื่อไรท่านจะมีทุก ๆ สิ่งที่ท่านต้องการ ในตัวของท่านเอง จะเอาเมื่อไรและอย่างไรก็ได้? สบายเอ๋ย, ก็เมื่อท่านมีความรู้อันประเสริฐ รู้แจ้งเห็นจริงอย่างประจักษ์ในวิธีที่จะบรรลุนิติสุข ได้สมปรารถนานั้นนะซี ท่านก็มีโลกของท่าน ในตัวของท่านเอง. โลกนี้มีใช่ของท่านจริง ๆ ดอกเพราะมันยังมีสิ่งที่ท่านไม่ต้องการ. แต่“โลกของท่าน” นั้น มันมีสิ่งทุกสิ่ง, และเฉพาะที่ท่านต้องการ หรือเป็นสภาคันกับท่านเท่านั้น. ถ้า

ท่านจะมีขอมมีโลกของท่านในตัวของท่านเอง
แล้ว ก็แปลกละ!

เมื่อ ท่าน มีโลก ของ ท่านเองตั้งนี้แล้ว
ท่านจะขัดสนอะไรกับตัวเรื่องที่ท่านจะนำเอา
ไปสนทนาเจรจากับเจ้าดาวรุ่ง ทำไมท่านจะไม่
สนทนากันได้อย่างสนุกสนานบานเบิกในเมื่อ
ท่านไม่ติดขัดในเรื่องใดๆที่จะสนทนา. เรื่องอะไร
ที่สนทนา? ก็เรื่องแสงสว่างแห่งการครองชีพ
อย่างผาสุกนั้นะซี, เพราะดาวรุ่งเป็นชื่อแห่ง
ดาวเป็นบุพพนิมิต ของความสว่าง. ดาวนำ
ชีพกับดาวนำวัน สนทนากันไม่สนุกละก็ผิด
ไปละสหาย.

ในเมื่อแตกฉานในเรื่องสนทนากับดาว
รุ่ง แล้วทำไมท่านจะถือท้ายอัศตภาพนาวาของ
ท่านให้ไปถึงที่ที่ท่านปรารถนาไม่ได้. โน่น
แน่, เมฆที่ริมชลีบทองนครแก้วตั้งอยู่บนเมฆ
นั้น, มีอะไรบ้าง? คำตอบบรรจุอยู่ในมันสมอง

ของท่านอย่างเต็มปรีแล้ว. ผู้ดำรงตนอยู่ในหลัก
อัฐรังคิกมรรคหรือจะขัดสนต่อหลักแห่งการ
ครองชีพ. จะมีคมนต่อทิศแห่งพระนิพพาน ?
แม้ว่าจะเป็นทิศที่เขายังไม่เคยไป มันก็ปรากฏ
เด่นยิ่งกว่าดาวประจำรุ่งเสียอีก โน่นแน่ อมต-
มหานคร บนเมฆทรมขลิบทอง!

ข่มอินทรีย์, เพราะ, ไขมัน ชักใยเป็น
ภาพลวงเล่น จุงเพ้น วิมุติกอง
ทางไปสู่ สานตริส ไม่หมดหมอง
ก็เป็นของ ท่านเท่านั้น มันอยู่ใน.

จงชำระอินทรีย์เถอะสหาย. จงชนะมาร!
มารคืออินทรีย์. อินทรีย์คือความรู้สึกที่เกิดสืบ
ต่อมาจากการสัมผัสทางตา หู จมูก ลิ้น กาย
ใจ. จงบังคับมันให้อยู่มีอ. ให้ชนะ! ทำไม
เล่า? เพราะว่า, อนิจจาเอ๋ย! ยังไม่รู้วิธีการ,
นี่เพราะมันมันแต่จะชักใยแห่งภาพลวงตาอยู่

เสมอ นันนะซี. เมื่อปล่อยมันไปตามประสา
ของมันแล้ว มันก็ชักโย่หลอกเราให้หลงวนเวียน
ในที่สุดก็ต้องสตุ้ง หมุนไป หมุนมา เหลี้ยว หน้า
เหลี้ยวหลัง รัก โกรธ พอใจ ไม่พอใจ อยู่เสมอ.

จงแสวงหาความหลุดพ้นอันใหญ่ยิ่งเถอะ
สหาย; ไม่มีอะไรดีไปกว่านี้แล้ว. เกิดมาทำไม
ถ้าเพื่อทนทรมาน? จะอยู่ไปทำไมถ้าเพื่อทน
ทรมาน? จะรับเอาไว้มากๆ ทำไม ถ้าเพื่อแบก
ถือทนทรมาน? จะอบาย้อมไปทำไม ถ้าเพื่อทน
ทรมาน? สิ่งทั้งปวงบรรดามียอมเป็นเครื่อง
ทรมานจิตได้ทั้งนั้นถ้าหากว่าจิต ตกเข้าไปเป็น
ทาสของมัน. เมื่อจิตหลุดพ้นออกมาเป็นอิสระ
ได้ สิ่งทั้งหลายก็ไม่เป็นนายเราได้. ไม่ทรมาน
เราได้ ไม่เยาะเย้ยเราได้ที่มันกำลังทำเชยให้
แก่ผู้อื่นเป็นอันมาก คำที่ได้มอบจิตให้แก่มัน.
อวิชาทำให้เราไม่รู้ในเรื่องนี้ เราจึงตกเข้าไป
เป็นทาสของมันโดยไม่รู้สีกตัว รุสีกก็แต่ความ

ทุกข์ทรมานที่ได้รับจากมันเท่านั้น, ความ
 หลุดพ้นจึงเป็นสิ่งที่เราต้องตั้งใจเสาะแสวงอย่าง
 จริงจัง!

ทางที่นำเราให้ไปถึงสถานติ อันไม่มีที่สิ้นสุด
 นั้น เป็นของท่านผู้เดียว. ของใครก็ของผู้
 นั้น, เพราะว่าของใครก็อยู่ในใจผู้นั้น ความ
 เห็นอย่างแจ่มแจ้งเป็นสิ่งที่ทำแทนกันไม่ได้ จึง
 สัมมาทิฐิของใคร ก็สามารถแต่จะเป็นสัมมา
 ทิฐิให้ผู้นั้นเท่านั้น. การก้าวเดินแห่งใจของ
 ท่าน จึงเป็นของท่านแต่ผู้เดียว, และทางที่ใจ
 ของท่านเดินไปแล้ว ก็เป็นของท่านแต่ผู้เดียว
 ด้วย. ศาสนา ที่สอนเรื่องความสุขทางจิต
 อันนอกเหนือออกไปจากวิชาการทางวัตถุ ย่อม
 สอนการช่วยตัวเอง การเดินของตนเอง การรู้
 การหลุดพ้น การเสวยสุขของตัวเอง. ตน
 เป็นคติของตน ตนเป็นที่พึ่งของตน ใครอื่น
 จะเป็นที่พึ่งให้แก่ตนอย่างไรได้. ความบริสุทธิ์
 และไม่บริสุทธิ์เป็นของเฉพาะตัว เพราะฉะนั้น

ถึงความพันทุกขนั้น ตถาคตบัญญัติไว้อย่าง
 พร้อมบริบูรณ์ ในกายที่ยาววาหนึ่งนี้ อันมี
 พร้อมทั้งจิตและสัญญา.” ของใครก็ของคนนั้น
 โดยเฉพาะ, เพราะมันเป็นปัจเจกัตถ์. และของ
 ใคร ใครรู้ เพราะมันเป็นสันตภิฏฐิติโก. นี้แหละ
 สหายเอ๋ย มันอยู่ภายใน โดยแท้. ชั่วโมงที่
 ประเสริฐที่สุดมันมีอยู่ ณ กาลเมื่อท่านไปถึงที่นั่น
 แล้วต่างหาก. ท่านจะมัวห่วงถื่นที่อยู่ไย ?

วิธีที่จะทำความบริสุทธิ์ให้แก่ตัว ก็ต้องเป็นของ เฉพาะตัวด้วย. ใครอื่นจะช่วยทำใครให้บริสุทธิ์ หาได้ไม่. ท่านเดิน ท่านถึง เพราะเหตุใด, เพราะเหตุนี้ ทางนั้นเป็นทางของท่านแต่ ผู้เดียว. ของรื้อนั้นก็เป็นผู้อื่น แม้ว่าจะ เหมือนกันที่สุด ท่านก็ไม่พึงเข้าใจว่าเป็นทาง ๙ เดียวกัน เป็นแต่เหมือนกันเท่านั้น และเขาก็ ชอบเรียกว่าเดินทางเดียวกันด้วย, มันเป็น โวหารของคำพูดต่างหาก.

ทางนั้นมันทอดยาวอยู่ในตัวของท่านที่ ภาย วาจา ใจ ของท่าน, — ที่การกระทำของภาย วาจา ใจ ของท่าน. กติที่จะก่อให้เกิดความรู้ใน การอยากเดิน, การเดิน, และผลของการเดิน ท่าน จะหาได้ จาก ภายใน ตัว ท่าน เท่านั้น จึงจะ เป็น ของท่าน, เพื่อท่าน, โดยท่าน อย่าง แท้จริง. พระพุทธองค์ตรัสว่า “ความทุกข์, เหตุของความทุกข์ ความพ้นทุกข์, และทางให้

บันทึกการจัดพิมพ์

หนังสือธรรมบรรยาย ของ พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณ พระธรรมโกศาจารย์ หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ แห่งสวนโมกขพลาราม ชุดนี้ เป็นการรวบรวมคำบรรยายที่มุ่งสำหรับบุคคลผู้มีปกติ เฟ่งพินิจหา เหตุผล เป็นข้อธรรมะที่เป็นเนื้อแท้ ซึ่งท่านได้บรรยายโดยละเอียด เข้าใจได้ง่าย และค่อยๆสูงขึ้นตามลำดับจนถึงธรรมะชั้นสูงสุด

มาในสมัยนี้ ธรรมสภาได้จัดพิมพ์หนังสือขึ้น ในวาระครบรอบ ๕๓ ปี หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ ในปีพระพุทธศักราช ๒๕๔๒ เพื่อ เผยแพร่พระธรรมคำสอนของท่านให้แพร่หลายและกว้างขวาง อันเป็น การประกาศเกียรติคุณแห่งองค์บรรยาย ดังต่อไปนี้

๑. ธรรมบรรยาย เรื่อง นิพพาน
๒. ธรรมบรรยาย เรื่อง คู่มือมนุษย์
๓. ธรรมบรรยาย เรื่อง แก่นพุทธศาสนา
๔. ธรรมบรรยาย เรื่อง พื้นฐานของชีวิต
๕. ธรรมบรรยาย เรื่อง ความลับของชีวิต
๖. ธรรมบรรยาย เรื่อง กรรมเหนือกรรม
๗. ธรรมบรรยาย เรื่อง เขียนมา ตอบไป
๘. ธรรมบรรยาย เรื่อง พุทธศาสนาคืออะไร
๙. ธรรมบรรยาย เรื่อง อนัตตาของพระพุทธเจ้า
๑๐. ธรรมบรรยาย เรื่อง คริสตธรรม พุทธธรรม

บุญกุศลอันเกิดขึ้นจากการจัดทำในครั้งนี คณะผู้จัดพิมพ์ ขอน้อมถวายแด่องค์บรรยาย พระผู้เปรียบเสมือนดวงประทีปส่องทาง อันเป็นสะพานนำไปสู่ความสิ้นไปแห่งอาสวะกิเลส และเพื่อเป็นปัจจัย ให้เกิดพระนิพพาน แก่ชาวโลกทั้งปวง

ด้วยความสุจริต หวังดี

ธรรมสภาปรารถนาให้โลกพบกับความสุขสงบสุข

จัดพิมพ์เผยแพร่ โปรดช่วยสนับสนุนค่าจัดพิมพ์เล่มละ 100 บาท

คริสตธรรม พุทธธรรม

5129748417077

100.00